

**KREBSZ
JÁNOS**

Órarend

Krebsz János

ÓRAREND

Regény

2012

TARTALOM

Történelem

Fizika

Lyukasóra

Biológia

Matek

Földrajz

Orosz

Szakmai

Magyar

Tesi

Színház

Szerkesztette: Cseke Gábor
A fedőlapon Gergely Tamás fotója

Történelem

A történelmet mindig szerettem, önmagáért, hivatkozás nélkül, szenvedéllyel, őszintén, hittem mindig az egész értelmében. Nem úgy, mint a szorgalmas jótanulók, akik minden részének egyforma hévvel esnek neki, hanem mint egy nőt, egyben az egészet, mert filozófia, vízió, értelem, titok, nagyszerűség és kicsinyesség húzódik benne, mögötte, időnként ruhát-szemléletet vált, bizonyos tájéakai elbűvölnek, megint másokat sokszor és behatóan kell tanulmányozni, más pontjai izgatóak, s időnként ellenszenves vonások is megjelennek szép arcán. Fejlődésben bízni életkori optimizmus, meg talán az is törvényszerű, hogy szabályt, törvényt, lényegét keresünk abban, amit eleve emberi elmék hoztak létre. Összeolvastam rengeteg ifjúsági irodalmat, Élet és Tudományt, sőt régész akartam lenni hatodik-hetedikben, még megvan könyveim között A régészet regénye, Schliemann, ahogy kiássza Tróját, a piramisok titkai, és a regényirodalom nagyobb hányada, ezer más, futó, alkalmi flört mellett, mint egy élethosszig szerelem, ez a folyamatos érdeklődés végigkísérte ifjúságomat, sőt, érett férfi- és családapaként még elkezdtem egy történelem-tudományos doktori iskolát, s egy recenzióm is megjelent egy szaklapban.

Akkor, 60-as évek vége, karácsonyig tartott a félév. Indulásképpen két hetet szilvát szüreteltünk az állami gazdaságban, közbejött néhány borongós, esős nap, azokon iskolába mentünk, senki nem készült, a tanárok se, viszont rengeteg szilva termett, ezeket a napokat utóbb ledolgoztuk, kellettünk a népgazdaságnak, amely nem volt felkészülve a rekord-szilvatermésre, szinte elment vele a teljes szeptember, ezalatt összebarátkoztunk, megszoktuk

a kollégiumot, a szilvaszedés jó buli volt, el lehetett bújni a fák koronájában, a tanárok egy meghatározott mennyiséget elvártak, az teljesíthető volt, a zalai tájszólásban beszélő gazdasági alkalmazottak szigorúbban álltak a munkánkhoz (Ne csak az allát szedjék, hanem a föllét is!), a földön állva hamar megtelt a vödör, létráról, az ágak között kapaszkodva sokkal lassabban. Karesz már ebben az első időszakban összejött egy másodikos lánnyal, az elhozta neki a tízórait, őszintén irigyeltük.

Októberben kezdtünk tanulni, a történelmet előről, az őskortól, mesék az emberré válásról, a kezdetleges társadalmakról, olyan önbizalommal tájékozódtem a tárgyban, hogy szinte nem volt új ismeret a tanórán elhangzottakban, ez még semmi, majd ezután jön az igazi tudás, ahol a tehetség megfuthatja pályáját! Úgy gondolom, november derekán-végén járhattunk, amikor ennek az összefoglalásához értünk, s zárásképpen megírtuk az első dolgozatot. Kettesével ültünk a padokban, Á sornak paleolit kor, Bének neolit.

Szakértője vagyok a kérdésnek, olvastam A kőbaltás embert, Jack Londonnak meg talán Wellsnek egy-egy őskori regényét, ötször többet tudok, mint amennyi itt teljesítendő. Duzzadtam az önbizalomtól. Sose tanultam a történelmet, mást se. Nem volt rá szükség, érdekelt, általánosan elég volt odafigyelni az órán, és ha valami fölkelte az érdeklődésemet, ahhoz kerestem a könyvtárban valami olvasnivalót. Ez elég a négyes-ötöshöz, a történelemtanár a jegyek zárásakor mindig felajánlotta: aki nem elégedett az érdemjeggyel, levizsgázhat a félév, egész év anyagából. Többször éltem a lehetőséggel, mindig sikeresen, meglett az ötös. Azt hiszem, hasonló értelmi berendezkedésű agyunk volt. A történelemhez szép és dicsőséges emlékek kapcsolódnak. Eddig, a középiskola első évének első dolgozatáig. Az önbizalom mellett azért van bennem valami óvatosság, mégis középiskola, itt el kell kezdeni tanulni, nem adják ingyen az érettségit. A kollégiumban vannak idősebb jótanulók, kitűnők is, nem rang, de láthatóan ko-

molyabban állnak az élethez, mint a többség. Ilyen se szeretnék lenni.

Elmélyedtem a dolgozatban, megszűnt a külvilág, remekeltem egy kisesszét, messze túlteljesítve a tantárgyi követelményeket, süketen és vakon végigdolgoztam a kiszabott időt, pedig ha csak belelesek a szomszédom munkájába, akkor gyanút foghattam volna, de én alkottam.

Megjegyezve még: nagyon ronda kézírásom volt, azóta fejlődtem, egy tanár mégsem adhat ki a kezéből valami primitív krix-kraxot, de akkoriban egyszerűen másodlagos kérdésnek tekintettem, mindig a tartalom bűvöletében éltem, (amikor lett saját fizetésem, gyorsan összeraktam egy írógép árát), ellenben mindig olvashatóan írtam, ránézésre mindenkinek az volt a véleménye, ez igen ronda, de el lehetett olvasni, és a fogalmazás, helyesírás, gondolati tartalom rendben volt. Az öltözködéssel is így vagyok, voltam, ne a külsőségekre figyeljenek, vegyék észre a belső értékeket, már tudom, segítségére kell lenni a másik embernek, hogy az az úgynevezett első benyomás kedvező legyen. De máig nem értek vele egyet.

Következő órán kiosztják a dolgozatokat, az enyém pirossal keresztben áthúzva, elégtelen, csak összetévesztettem a két idegen szót, a játékszabályok értelmében, leshettem a szomszédomról, elégtelen, ha kicsit is vizsgálódik a tanár, ha végigolvassa, észre kellett volna vennie, hogy ez egy ötös szintű dolgozat, a szomszédom, Botos Laci, közepest írt, de csak elolvasta az első pár sort, észrevette a tévedést, végigpillantott a primitív külső alakon, keresztülhúzta, és ráírta az elégtelent.

A kollégiumban kimenő- és hazautazás-elvonással büntették, ha valakinek egyes volt az ellenőrzőjében, ellenőrzővel kellett menni, ha kimenőt akart kérni valaki, másodikban vezették be a kimenőlap formanyomtatványt. Mindössze egy erős hónap volt vissza a félévi zárásig, de az osztályfőnök, ő is csak ismerkedik még velünk, bizonyára elfelejtette a körülményeket, miért is vagyok a három-négy gyenge között, a jegyem alapján beskatulyázott a buták

közé. Megértem ma már, harminchat görcsös és tájékoztatlan elsőből két hónap alatt nehezen elviselhető banda lettünk, ő hamar tudja a nevünket. Ha butának, hülyének, rászédhetőnek, becsaphatónak néznek, azt mindig is nehezen bírtam, de méltósággal elviseltem, mint egy mártírbélyeget, bíztam és hittem magamban, az igazság ki fog derülni, nem vagyok buta, értem az összefüggéseket, szeretem a történelmet. Az első félév, érzékelhetően, arról szólt a gimnáziumban, hogy jóval szigorúbbak voltak a tanárok, mint a későbbiekben, érzékeltették, ide nem kötelező járni, aki nem bírja a gyűrődést, hulljon ki az elején.

Nekem meg kell felelnem az elvárásoknak, a teljesíthető kihívások csak növelik a harci kedvet, és az igazság végül mindig kiderül, bár nem mindegy, hogy a történetnek mely pontján, a dramaturgiai megfontolások, a történetformálási hagyományok a végére teszik, állítom, nem ez a legjobb megoldás, bár itt is ilyen következik, életszerűsége kétséges, még akkor is, ha saját élet formálódik történetté, és inkább tekinthetjük kivételnek, mint szabálykövetésnek. A saját mindig kivételes. Nem zavartak a büntetések, és vártam az én pillanatomra, amikor bizonyíthatok.

A gimnázium keretei között működő szakközépiskolai osztály voltunk, a gimnáziumi osztályokban akkoriban kilencven százalékban lányok tanultak, a mi társaságunk kétharmada fiú, a jótanuló, szorgalmas lányosztályokhoz és motivált közösségekhez szokott tanárok szenvedtek velünk, lusta, szemtelen, trehány, hangos kamaszok voltunk, hamar erős és összetartó közösség, inkább a rosszban, rendetlenségben, fegyelmezetlenségben. Szegény Stupli, az osztályfőnök beceneve: a focicsukák talajba kapaszkodó bórszegét nevezik stoplinak, a kopasz, alacsony, tömzsi ember tényleg olyan, mint egy stupli, nevét vele együtt kaptuk a korábbi évfolyamoktól, nem bírt velünk, ez hamar kiderült, zajongtunk, beszóltunk egy-egy poént az előadásába, óráit nagyobbbrészt végigkiabálta, végigfegyelmezte. Harsányan röhögtünk (kb. 160 magas volt), amikor

azzal támadt nyurguló kamasz létraságunknak, hogy te, mindjárt bokán rúglak!, és: már megint csináljátok a cirkuszt!, de érzékelhetően szeretett bennünket, és szenvedett tőlünk.

Itt nem lehetett órai munkával, jelentkezéssel, szorgalommal, ésszel kitűnni, nem tartoztam a rendetlenkedésben vezérkedők közé, de nem maradtam ki semmi jó heccből, viccből, lógásból.

Ahogy a történelemben nem az adatok, a megjegyzendők a fontosak a számomra, hanem sorsokat, életeket, törekvéseket értelmezek, s ezekhez mellékesen meg lehet jegyezni neveket, évszámokat, fogalmakat. Itt sem a dokumentumokban rögzített, bizonyítványokban megmaradó értékekről szól a történet, a másodlagos korabeli értelmezést árnyékolja, hogy évtizedekkel később rovom a sorokat. Az emlékezés aktív tevékenység, a felidézés mindig csal. A bukás rémével küzdő gyenge csikóból szárnyakat növesztő csodaparipa lesz egy bukfenc után, ez a természetes, nem tér le az elbeszélés hagyományos útjáról, de a lélekben közben lezajló 'Légy jó mindhalálig' történet Nyilas Misijeként az apró igazságtalanságot, a felnőttek közönyét sorsnak értelmeztem akkor, a magam alkalmatlanságának, felkavaró, sírásra készítő jóságommal és tisztaságommal ott legbelül, és életre szóló alaptörténet, ismétlődését fátumnak érzem, a vesztes pozíció igazságtalansága. Nagyon kemény fél év volt. Az öngyilkosság közelében. Már akkor agyon vagyok fertőzve irodalommal, drámai értelmező képességgel, egy olvasat az életem. Mi értelme az egésznek, ha mások nem látják a rejtett lényedet? Mert én azért jöttem el hazulról, már föl voltam véve a siklósi gimnáziumba, amikor jött ez a lehetőség, hogy kipróbáljam magam, itt nem ismernek, tiszta lappal indulok, lássuk, mit érek, és csak a kudarcok, a szégyen, a szégyenkezés. A többieknél később indul a nemi érésem, alig szőrösödöm, míg ők büszkén vonulnak törülközőikkel csattogtatva, csapatosan meztelenül a zuhanyozóba, addig én bújok a meztelenségemmel, hajnali vagy késő éjjeli órán tisztálko-

dom hideg vízzel, mert csak napi egy órán át van meleg víz, délután háromtól négyig, és Jasin megpofozott, akkor neki kellett volna mennem vakon és dühvel, úgyis szét-szednek a többiek, ezt követeli a férfiasság, de elbögöm magam, és kirohanok a hálóból, mert nem a pofon fáj, hanem az, hogy nem tudom fékezni a zokogásom, a szégyen, a megaláztatás, és olyan volt a pofont megelőző helyzet, hogy vétlen voltam, és kiszakad ezekkel a könnyekkel az egész tarthatatlan helyzetem, és ülök a folyosóvégi üvegfallövén, annyira zokogok, hogy meg sem mer senki közé-líteni, összeomlott minden, nem tudok kiállni magamért. Ha csak egyetlen mondatot írnék haza, hogy nekem nem jó itt, anyám megérezné, elintéznék, hogy otthon folytassam a gimnáziumban, ráadásul november hetedike közel esik a hétvégéhez, háromnapos kisvakáció, mindenki hazautazik, a tanárok nem veszik komolyan az ellenőrzőre kiszabott szabályt, de én nem tudok odajárulni, hogy csúfondáros-kodjon, és úgy ajándékozzon meg a hazautazással, az ünnepekben néhány állami gondozottal lézengünk az üres épületben, karácsonyra térek haza először, biztos sokat változtam, mert anyám zokog, magához szorít, apámnak is könnyek a szemében. Én vagyok egyedül férfiasan kemény. Megedzett az élet.

És úgy elszaladt az az utolsó hónap, szinte észrevétlen. Botos Lacival a félévek vége felé közeledve mindig közös kalendáriumot rajzoltunk, minden órát belejegyezve, ami még visszavan a vakációig, komoly képzőművészeti alkotás, ha a ráfordított időt vesszük figyelembe, hetek, napok, órák üres négyszögei, hatalmas lelkesedéssel minden óra végén kisatírozunk egyet, megint eggyel kevesebb, a fehér és a fekete szín folyamatosan változó aránya, és az alkotó-folyamat végén van egy fekete papirosunk, dokumentum az elszállt időről, amelyet szinte hajtunk, mert nem akar múlni. A félév egyik utolsó történelemóráján hárman-négyen állunk a helyünkön, és felelünk a kegyelem kettesért, szándékoltan egyszerű kérdések, Stupli, bármennyire is megkeserítjük az életét, jóindulatú, szeret bennünket,

inkább kegyelmet gyakorol, mint vizsgáztat, én el sem tudom hinni, annyira abszurd, hogy én, és történelemből, és ebben a társaságban állok idétlenül, jóindulatból kapott kegyelem kettessel megyek át. Életem első bizonyítványba kerülő elégséges, magam előtt szégyellem magam, hová süllyedtem. Magyarázkodni, hogy ez a körülmények nagyon szerencsétlen végeredménye? Kit érdekel rajtam kívül?

Egyenként osztotta ki a félévi bizonyítványokat, átfutva mindenkinél a jegyeket, személyes megjegyzés kíséretében adta át, így is megvolt a jórendűm, az a kettes messze a legrosszabb jegy, kilóg a többi közül, ezen kicsit megakadt, a történelmet is tanulni kell, ezzel adta a kezembe, még erősebben záródtam a skatulyába, éreztem, tudtam, van ilyen, a pedagógusok csodálkoznak időnként, hogy valamelyik tanuló mindenből jó, és egy-két tárgyból úgy kell átsegíteni jóindulattal, vagy a fordítottja, a gyenge képességű diák egyetlen tárgyból kimagaslóan jót nyújt.

Különben sokkal nagyobb csodák vannak, az enyém nem éri el a mások ingerszintjét, Anna az egyik legjobb tanuló, vagy tán a legjobb ekkor, ha az eredményt nézzük, magolonc, bifláz, olyanokat mond, hogy esünk ki a padból tőle, annyira ész nélkül tanul meg mondatokat, amelyeket nem ért, a szorgalom diadala, és ezt ismeri el a gimnázium?, de neki van a legszebb melle a lányok közül, Kovács Géza, kitűnővel jött a falusi iskolából, ahol édesapja az igazgató, és háromból bukott most, és egykedvűen veszi tudomásul. Én belehalnék.

Év végére tornásztam föl magam a közepes szintre, görcsösen akartam, készültem, figyeltem, mi az, amit értékel a feleletekben, mibe köt bele, mikor elégedett, mi a mániája, de neki nem voltak kitárt ajtói számomra, ott a szeme előtt a nyitott osztálynapló, rákiabál a rendetlenkedőkre, felidézi, amit feleletképpen tőlem hallott, nézi a félévi kegyelem kettést, ahhoz képest ez nagyon szép felelet volt, és beír biztatásképpen egy hármast.

Még negyedikben is, amikor a jelentkezési lapokat töltöttük, előttem a meglepődött arca: tanárképző főiskola,

magyar-történelem szak?, a ki nem mondott, sértő lenne, kérdés: mit akar ez?, semmi tehetsége hozzá, de ekkor már megjegyezett valamit, talán csak annyit, hogy elhibázott pályairányultság, másik skatulya. Utolsó félév, napjainkig ér a történelem, a jobbak kiselőadást vállalnak a jelen világpolitikai helyzetéről, mi a helyzet az USA-ban, Szovjetunióban, szocialista táborban, idehaza, néhány napig, egy hétig újságot kell olvasni hozzá, kiosztotta a témákat, nekem még fönn a kezem, én is vállalnék egy kiselőadást, jó, akkor kérünk egy kiselőadást az NSZK bel- és külpolitikájáról. Állítom, hogy a többi slágertémához képest ez ötszörös nehézségű feladat volt, bevettem magam két délutánra a megyei könyvtárba (találtam remek szakirodalmat, azóta van fogalmam a többpártrendszerrel például, ráleltem valamire, ami érdekelt, vagy csak meg akartam mutatni, és onnan már könnyű). Az osztály tudásának fejlesztését kell szolgálja az ismeretterjesztő előadás, de Stupli számára is legyen benne gondolat. Utolsónak szerepeltem, és olyanformán voltam felkészülve, mint mostanság egy tévében szereplő szakkomentátor, forgattam előtte az Új Magyarország című politikai hetilapot, amelyik új stílust hozott a politikáról beszélésben, nem a vezércikkek és pártos lapok elkötelezettségével, hanem kicsit humorosan, könnyeden, olvasmányosan közélítette a témákat. Ünnepi óra volt, én szerepeltem utolsónak, és egyre biztosabb voltam magamban, a többiek az előadásukkal belesüllyedtek abba a 'jó tanuló felel' helyzetbe, amiben egyszer csak ketten beszélgettek Stuplival egymást kölcsönösen respektálva, az osztályról megfélekezve.

Kiálltam az osztály elé, nem voltak jegyzeteim, látszólag rögtönöztem, szabadon beszéltem abban az értelemben, hogy csak a terv volt a fejemben, meg egy-két fordulat, hasonlat, gondolati ív, amin végig akartam vinni a társaságot, inkább színházat, showt adtam elő, hogy végre már ismerjen el, először megnevettettem őket, mindenki rám figyelt, érdeklődést keltettem, és frappáns, pontos, szak-

szerű voltam, és szórakoztattam. Ekkor fordultam, éreztem, Stupli megítélésében.

Érettségire fölkészültem. Csak mi, negyedikesek voltunk a kollégiumban (életem legboldogabb, alkotó korszaka ez a két-három hét), bevettem magam egy teremnyi tanulószobába egyedül, végigolvastam az adott címhez a tankönyvi fejezetet, kijegyzeteltem az adatokat, neveket, dátumokat, aztán egy spirálfüzetben emlékezetből megírtam, hogyan lesz ebből saját, egyéni, rám jellemző felelet, négyet-ötöt megírtam egy nap. Azóta tudom, hogy az iskolai oktatás, úgy ahogy van, elhibázott ezekkel a négyhat-nyolc éven áthúzódó tantárgyakkal, éppen a szemléletük, az alkotmányuk tűnik el, az a szemlélet vagy összefoglaló tudás, amit adhatnának, szétesik monoton vagy éppen élményszerű tanórákra. A többi tárggyal nem foglalkoztam. Illetve a magyarral még igen: volt nyolcunk között egy megállapodás, mely szerint irányítom a többiek magyar fölkészülését, naponta megírtam egy-két irodalomtételt szinte csak emlékezetből, a többiek lemásolták, megtanulták, meg átnéztem a kötelező olvasmányokat, nem magam miatt, a többieknek kellett egy erős kép az emlékezetébe úgy, hogy nagyobbbrészt nem olvasták őket. Esténként közösen kocsma, cigánypecsenye, korsó sör.

A történelem érettségi meg az egész vizsga diadalmenet volt, előléptem jótanulóvá, szabatosan beszélni tudó, önmagát világosan kifejezni képes személyiséggé, aki a minisztériumból érkezett elvtársak előtt helyt fog állni. Hogy miért csak ennyire későn? Állítom, a történelem az oka, ez az első félévi lebénulás, hogy ott beskatulyáztam, és ügyetlennek bizonyultam azzal az irodalmon fényesített optimizmusommal, mely szerint az igazság mindig kiderül, a jó elnyeri méltó jutalmát, sőt, már ki mondhatom, életmotívum, vagy nagyképűbben életbölcselet lett belőle, hogy ripacs módon meg kell mutatni, miben vagy jó, mert nem veszik észre anélkül, közönyös a világ, az ember önző, falékony húsdarab, már Arany tudta, és azután jön a bizonyítás, én azt hittem, s titokban ma is,

hogy az az igazi dicsőség, ha mások veszik észre, nem te mondd magadról, de – két de van – először megfontolásra késztet az az embertípus, amelyik tör előre, megkapja, odaítélik neki, rábízzák, és csődöt mond, a másik de: sokkal elviselhetőbbek a szerény emberek.

Harmadik végén, inkább negyedikben, mielőtt elkezdtek az autóvezetést, kitelepült hozzánk a gimibe a pályaalkalmassági intézet, nem töltöttük még be a tizennyolcat, ez kellett a jogsíhoz, végeztek mindenféle vizsgálatokat rajtunk, ott magasan kiugrott az intelligencia szintem a többieké közül, az igazgatóhelyettes asszony, biológia szakos, bennfentes, szinte kolléga, társalgott a szakpszichológusokkal egyenrangúan, három gyereke van, és irtó jó bőr, és tudja magáról, és élvezi a messziről jött tudós férfiak lapos pillantásait, nézegetik az összesítést, rám mutat, amikor kérdik, melyik is az első, és még az is eszébe jut, hogy megnyertem valami novellapályázatot, de jobban foglalkoztatja, hogy ezek a fehér köpenyesek zsongnak körülötte, engem is inkább az izgatott, hogy színésztévesztő vagyok, most derült ki, a zöld bizonyos árnyalatát nem látom, nem kaphatok hivatásos jogosítványt, csak úrvezetőit, pedig kis mértékű, a zöldet téveszttem a szürkével, de csak annyira, hogy a hármast nyolcasnak nézem a kínai könyvben. Tanácsalankodnak kicsit, mit is csináljanak velem, van még egy mikroszkópszerű műszerük, bele kell néznem, egy kört látok, alul szürke, fölül zöld, az egyik félteke lassan változtatja a színét, akkor kell szólnom, amikor egyformának látom, szólok is becsületesen, s elmagyarázzák közben, annyi a születési hibám, mintha kiállnék valaki társaságában a Balaton partjára, a víz zöld, az ég szürke, a jó színlátású száz méterig látja, hol válik el az ég a víztől, nekem ez a távolság ötven méter, nem kell tőle kétségbe esni, de már az igazgatóhelyettes asszony ül a kerek széken, ő is kipróbálná a színlátását, előredőlve néz a műszerbe, vékony derekára ráfeszül a köpeny, csak úgy feszítenek a domborulatok, már mindenki rá figyel, és persze, neki hibátlan a színlátása. Jó, hogy nem gratulálnak

hozzá a bezsongott férfiak. (Egy novellán dolgozom, akkor életem főműve, hogy az életkor mennyire meghatározza a nők viselkedését, elszántan ragaszkodnak ahhoz a szabályhoz, hogy a férfinak idősebbnek kell lennie.)

Stratégiai helyre tettek, a második nap első vizsgázója vagyok, az első világháború végéről, az őszirózsás forradalomról kell beszélnem a tanácsköztársasággal bezárólag, nem igazán nekem való téma, rövid időszak, sok fordulat, nevek, dátumok, amelyeket bizonyos nagyvonalúsággal kezelek, bízhatok abban, hogy a bizottság tagjai sem emlékeznek pontosabban, Stupli, aki megfoghatna, ragyog, végre egy ilyen szépen felépített, szárnyaló, logikus felelet, ketten kápráztatjuk a közönséget. És lelepleződik az érettségi, legalább előttem, egykor mumusnak számító tanárok súgnak az elnök háta mögött, a gyengébbek minden segítséget megkapnak, amikor nem én felelek, rengeteg időm van a szükséges felkészülésen túl, és, magam sem hiszem el, unatkozom.

A minisztériumi elnök úr másnap megszólít a folyosón, csak bejöttem farmerben, pulóverben szurkolni a többieknek, furcsa divatnak hódolunk, a nyárban pulóverben járunk, alá semmi, a pusztá bőrünkre húzzuk, anyám a ballagáskor le akarta rángatni rólam, mert ahelyett, hogy a varratott öltönyben mentem volna velük a vendéglőbe ebédelni, rögtön átvedlettem, talán szagunk is volt a melegben. Az elnök úr kitárgyalja velem, hogy nagyon gyenge osztály, két kiemelkedő teljesítmény, az enyém meg Góré Józsié (mindvégig az osztály legjobb tanulója), Stupli csatlakozik, és hárman beszélgetünk, értelmiségiek, az érettségi tapasztalatairól.

Az öt évenként megszervezett találkozókön a többiek Stupli mellé ültetnek, mégis csak én vagyok neki a legjobb társaság. Az osztályból még Góré Józsi lett tanár, ő szakmai vonalon ment tovább, folytatta azt az irányt, amire ott rátettek bennünket. Én lettem egyedül bölcsész.

Fizika

Másodiktól belemerültem az osztály átlagába, több tantárgyból is alábbzuhantam, éltem, kipróbáltam a szabadság határait, olvastam mohó habzsolással, írtam naplót, novellát, regényt, zenélni tanultam, nem maradt se időm, se kedvem a kötelességre, a folyamat és az életmód bemutatására a fizika a legalkalmasabb.

Elsőben is volt fizika, talán négyes voltam belőle, mellékes, egy volt a többi között, Bell tanár úr tanította, csípőficamos sánta, a felesége is sántított, ott laktak a gimnázium szolgálati lakásában, kettejük együttgyaloglása kegyetlen pontossággal utánoszható látvány volt. Egyszer elzavart fodrászhoz, afféle kis szabadságharcot vívtunk a haj és a frizura területén a felnőttekkel, ma már elmesélni is nehéz, a Beatlesek meg Szörényiék a minta, és a felnőtt társadalom legalább egy évtizedig harcolt a hosszú haj, a huli-ganizmustal azonosított ápolatlan megjelenés ellen, mire eljutottunk odáig, hogy a hosszú haj is lehet ápolat, tiszta, vakációról mindig lobogó sörénnyel tértünk vissza a kollégiumba forradalmár lelkülettel, és hatalmi szóval mindig fodrászhoz küldött valaki, akinek megakadt a szeme rajtunk, akkor meg nagyon rövidre vágattam, mintha nemrég kopasz lett volna, s éppen csak kinőtt pár centit, dacos ellenállásnak tűnt, hogy akkor sem a Bell normáinak megfelelő konszolidált fejet csináltattam magamnak, és ezt rendkívül fontosnak tartottam.

Elsőben volt az is, hogy megláttam a kirakatban egy gyönyörűséges inget, nincsenek jelzők annak a felsőfokú lelkiállapotnak a leírására, ami elfogott a látványra, ilyen excentrikus különlegességekben zenéltek a menő együtte-

sek, ott haltam volna meg a kirakat előtt, ha meg nem vehetem, élénkpiros, hangsúlyosan megnyújtott, hatalmas gallérú vászonnemű, lapos, pénzérmeszerű arany gombokkal, annyira figyelemfelkeltő, hogy egyszer sem vettem fel, hazavinni sem mertem, legvalószínűbb, hogy titokban kellett megszabadulnom tőle.

Még arra emlékszem, a nevére már nem, volt még elsőben közöttünk egy kislány, valószínűleg nem odavaló, őt Bell kiszúrta, minden órán feleltette, szegény magolt, talán már csak a fizikát tanulta, rettegett a tanártól, s minden órán ugyanaz a kínos helyzet, elkezdi mondani a feleletét, elakad, vagy a tanár kérdezett bele, de nem tudja folytatni, beáll a teljes sötétség állapota, kegyetlen játék, most már tudom, abban a társaságban legalább tíz hasonló kaliber ült, akiket ilyen rászállással el lehetett volna távolítani. A féléves bizonyítványosztásokon átlagban tízen-tizenöten buktak a harmincötéből. Úgy emlékszem, talán az első fél-évet ha végigjárta velünk az a kislány.

Másodikban új fizikatanárnőt kaptunk, Bell elment egy szomszédos szakközépbe, közös sportudvarunk volt, találkoztunk néhányszor, egyszer meg is jegyezte, milyen szép hosszú a hajam, de akkor nem volt hatalma fölöttem. Az új fizikatanárnő semmi másról nem nevezetes, csak arról, hogy másodikban félévkor majdnem megbuktam nála. Rezgett a léc. Kevésen múltott.

Megvolt a jórendű bizonyítványom első végéről (pontosan 3,9), ezzel a kollégiumban a jó tanulók közé számítottam, a tanulmányi eredményt ráírták a kimenőkérdőívára, a kérelmünkkel az ügyeletes nevelőhöz kellett járulni, beírta az ember: 16-18-ig könyvtár (fél négyig amúgy mindenkinek szabadkimenő), akkor a tanár megnézte az átlagot, a könyvtár nemes cél, szó nélkül aláírta, és enyém volt a délután este hatig. Majdnem minden nap kimentem, a tanulás általában annyiból állt, hogy lemásoltam az írásbeliket valamelyik szorgalmasabb társaméről, mentem könyvtárba, randira, akárhova, mert beköszöntött az első szerelem.

Esténként olvastam az ágyon, vagy regényt, novellát írtam. Erotikus vagy inkább obszcén novellákat írtam, szó szerint pornográfiát, ahogy egy tapasztalatlan kamasz elképzei a testi szerelmet korlátlan fantáziával, legnagyobb írói sikerem, azóta sem volt nagyobb, a tanulóban vagy a hálóban valaki fölolvassa a novellámat, soha nem én, én már megtettem a magamét, a műnek önmagában kell helyt állnia, a közönség láthatóan élvezi, átéli, utána mind azon élcelődnék, figyelték egymást is, ki hogyan változtatott ülő helyzetén, hogy titkolja merevedését. Kínos pillanat is volt, komoly novella is fölolvasásra került, illet is műveltem, Fekete István modorában állattörténetet, belülről ábrázolt lélekrajzzal, párbeszédekkel, először nem értették a korábbi élmények nyomán, mást vártak, s csak nőtt az értetlenség, a közepe táján valaki fölröhögött, akkor a fölolvadó rátett egy lapáttal, karikírozta, el- és túljátszotta, és olyan fergeteges röhögés lett belőle, hogy egy mondat, bruhaha, másik mondat, brühühü, és csak fokozta élvezetüket, hogy megsértődtem. Nagyobb siker, mint a pornó novellákkal, napokig idéznek egy-egy mondatot belőle, csak éppen nem az alkotó szándéka szerint. Én vagyok a Krebsz Titi, a matematikánár ragasztotta rám, értékes közkedveltséget élvezek, jól érzem magam a fiúk között.

Így is indult a második, sosem felejttem el azt a végtelen és féktelen röhögésekben kicsattanó jókedvet, amit akkor éreztem, amikor utaztam vissza két hónap nyár után elkezdeni a másodikat. Barcsnál csatlakozik Jasin, nem igazán kedvelem, de úgy lehet örülni ennek a marhának, ő véd a legjobban az osztályban, ezért kapta a világhírű szovjet csodakapus nevét, Kaposváron Dán Laci meg Generális, Gyékényesen a Tolnából jövők, Kabos meg Karesz, Nagykanizsán Góré Józsi, talán a többiek közül is még valaki, és ki kell mennünk a peronra, annyira röhögünk mindenben, Jasin aratott nyáron az apja mellett, vezette a kombájnt, a fene se hiszi el neki, imád dicsekedni, csak emeljük a lábunkat, amikor elkezd mesélni, hogy a nagy lódítás után a gurításnak helye legyen, Dán Laci állítja, azt se tudja

megmondani, hogyan kell rükvercet kapcsolni a kombájnon, mire Jasin elbizonytalanodik egy pillanatra, aztán megmutatja a mozdulatot, mi úgyse tudjuk, ezen meg kell fulladni, mert mi meg állítjuk, hogy nincs is rükverc a kombájnokon, még azt se tudja, hol van a lovon a kettes sebesség, a kocsiban valaki ékes tájszólással közli a kalauzzal, hogy nincs nála 'a személej egazolvány', ezen is majd megfulladunk.

Meg szerelmes is voltam ebben a félévben. Nőttem vagy tizenöt-húsz centit egy év alatt, hatvan valahány kiló vagyok a száznyolcvan fölötti magasságomhoz, nevetséges vékony karikatúrának látom magam, de a lányok tornaórán ott állnak a korlátnál, amíg mi futjuk a köröket, és óra végén közlik, lábszépségverseny zajlott, mindenki szavazott, és én nyertem a nyurga léceimmal, kezdek más szemmel tekinteni magamra. Szabó Zsuzsi is észrevett, kiskurvának számított, amit mindazok megkaptak, akik egy fiúnál többel jártak már, ő elsős, én másodikos, Dán Laci járt a barátnőjével, Tündével, és vagy ők ketten megbeszélték, hogy összehoznak bennünket, vagy Zsuzsi kezdeményezett ezen a pároson keresztül?, inkább az utóbbi. Valaki hármuk közül tudott szerezni négy jegyet az Omega koncertre, nagy szó volt, protekció, összeköttetés kellett hozzá, én inkább Illés-párti voltam, de nem túlságosan elvakultan, mint némelyek. A klasszikussá vált Omega számok, a legjobb nagylemezük bemutatója, Petróleumlámpa, ilyenek, hármasban tartottak a koncertre, amikor csatlakoztam hozzájuk, többen láttak a kollégista haverok közül, ahogy melléjük lépek a főutcán, s lángbaforralt arccal lazán hozzájuk szegődöm. Sokat szenvedtem könnyen piruló arcbőröm miatt. Zsuzsi számára Titili vagyok, csak neki, ő ragasztott egy nekem szóló végződést hozzá, ő a többieknek Tini, de én szeretem kimondani hosszú, zsongó zsékel: Zsuzsi.

Csangoltunk az utcákon, fagyaltot ettünk a cukrászda kerthelyiségében, a kézenfogva sétálásig jutottunk el. Megcsókolni nem mertem, ő benne lett volna, mert akkor

kiderülhet, hogy még sosem csókolóztam, és azt nem bírná ki az önérzetem. Feloldhatatlan dilemma.

Elkeveredem az időben, akárhogy rakom, nem áll össze. Ebben a tanévben ünnepeljük Lenin századik születésnapját, áprilisban, s a nagy évfordulóra tekintettel, hogy mindenki számára emlékezetes maradjon, egy hét ünnep, színházba, moziba megyünk együtt, tanítás nélküli munkanap, igazgatói beszédet hallgatunk, a dirinőnek remeg a lába az izgatottságtól, ott ülünk tőle négy méterre a második sorban, sportversenyek, tanár-diák meccs, sok-sok ünneplés, koszorúzás a szovjet hősök emlékművénél, erre az időre teszi az emlékezetem, hogy Zsuzsi mellett ülök a nézőtéren, Dán Laci mellett Tünde, és olyan természetességgel fogjuk egymás kezét, mintha sokéves házaspár lennénk, de nem jön össze az időrend, talán a november hetedikéi megemlékezésen ülhettünk egymás mellett, Zsuzsi az őszi lógásokért felelős, ami a félévi fizika vizsgához vezet, a két élménydús időszakot egymáshoz rendelve valami összetartozás, tavasszal már Kulival jár, és megyünk egy lassú kört a kézipálya körül, ahol megbeszéljük, ez nem jelenti azt, hogy nekünk akármiért haragudnunk kellene egymásra, mint férfi a férfival. Így is gondoljuk, őszintén.

Amennyire hanyagolni lehet az iskolát, én annyira nem gondoltam vele. Tavaly se szakadt le a plafon otthon, amikor az első kettést hazavittem a bizonyítványban, én vagyok az első a családban, aki középiskolába jár, apám valamikor elkezdte a polgárit, de nem boldogult, szüleimnek nincs kulcsa az értelmiségi vállalkozásokhoz, az érettségit komoly teljesítménynek gondolják, tisztelettel tekintenek egy ismerős családra, ahol a két lány előbb érettségit, majd diplomát szerez, én meg jó távol tőlük, ezt akartam, azt csinálom, amit akarok. Egy kis lelkiismeret-furdalásom volt, de nem vészes.

Megalázónak találnám kiállni és nyökögni meg mellébeszélni, hátha megsajnál a tanár, és megdob egy kettessel, rossz tanulónak alkalmatlan vagyok, sosem próbáltam

eddig, a helyemről bemondom, nem készültem, tessék beírni az elégtelent, mindemellett óvatos duhaj vagyok, mert csak fizikából gyűltek olyan veszélyes viharfelhők, hogy a bukás szele meglegyintett. De azért öt-hat kettes van a bizonyítványban, a többi is javarészt hármas. December eleje, fizikából van három egyesem, semmi egyéb, volt szilvaszedés, szerelem, lógás, és három hét sincs vissza a félévből, elkezdek tanulni, bejön, következő órán felelek, brillír, ötös, óvatosan megkérdeszem, ezeket lehetjük-e úgy, hogy megmenekültem a bukástól, korántsem, a féléves munkát értékeli a tanár, amikor osztályoz, és az meglehetősen egynemű, egyetlen kilengést leszámítva, amit nem veszünk figyelembe, akkor kérek még egy esélyt, rendben, az egész félév anyaga, levizsgázhatok a kettesért.

Volt rá három délutánom. Vékony kis könyv, heti kétórás tantárgy, talán 60-70 oldal a félév anyaga, mechanika, reménytelennek látszott, amíg bele nem fogtam, a három-négyoldalas fejezetek egy-egy tanóra anyagát adják kíséreletekkel, definíciókkal (vastag betűvel szedve), kapcsolódó feladatok, számítások, kis kitekintés a gyakorlati alkalmazásra a tudomány hasznáról, kínaiul van. Végigolvastam, mint egy regényt egyvégtében, és, mondhatom, fölfedeztem azt az értelmet, amelyik megírta ezt a könyvet, az egésznek az egységét, amit nemtanulva semmiképp se lehet, de leckéről leckére haladva is nehéz észrevenni, hogy végül is néhány alaptörvény, erre épül egy abszolút logikus építmény, és értelmesen következik az egészből az összes számítás, alkalmazás, feladat. Egy ültőmben, pontosabban fektemben, az ágyon elolvastam, zsúfolt volt a kollégium, mi vagyunk a Ratkó generáció, a jótanulók tölthetik a szilenciumot a hálóban, még tart a jórendűségem illúziója és eladható látszata, miközben a bukás rémével küzdök meg. Fölfedeztem ott a fizikát, mint szórakoztató tudományt. A másik délutánon figyelmesen átrágom a definíciókat, nem memorizálom, stilisztikailag közelítem, ha megértem a fogalmazó szándékát, reprodukálni tudom,

magamban megválaszolok a tankönyv minden ismétlő és összefoglaló kérdésére.

Visszagondolva az összes tanulmányaimra, én soha nem tanultam. Abban az értelemben és módszerrel, ahogy sokaktól láttam, rendszer van a napjaikban, ennyiszor meg annyiszor elolvassák a leckét, fölmondják magukban, a reggeli szilenciumon átismétlik, és az iskolában is, a szünetben, óra előtt még egyszer előveszik a könyvet, memorizálnak, hangtalanul jár a szájuk, mozdul az ujjuk, ha felsoroláshoz érnek. Ami érdekel, az úgyis bennmarad a fejemben, amit nem értek, azt hiába erőltetném. Az általánosban rögtön sulis után megírtam az írásbeliket, és enyém volt a délután, reggel, még az ágyban elővettem az aznapi könyveket, történelem, földrajz, biológia, húsz perc, legfeljebb fél óra, és fölkészültségem tudatában mentem iskolába, soha nem szorongtam, hogy valami nem jut eszembe akkor, amikor kell.

A kollégiumban, a látszólagos fegyelem ellenére nemigen törődtek velünk. Még elsőben, hidegvacsoraként májkonzervet kaptunk, föl vittük a hálóba, s az egyik srác, ahogy beleszúrja a bádogdobozba a bicska hegyét, a kis lyukon valami irtó bűzű folyadék spriccelt szanaszét, megromlott, megerjedt, dögszagú barna lé, én, a naiv elsős, rohanok a nevelői szobához, bekopogok, az ajtót nyitó tanár nincs jó kedvében, ifjú házas, átmenetileg itt laknak a feleségével, az szinte rohan a folyosón mindig, nem tudja megszokni, hogy ennyi kan között kell élnie, a tanár nemrég jött, év közben, a Csehszlovákiát megszálló magyar csapatokkal volt kis kiránduláson, újságolom az intézkedni képes felnőttek, mi történt a mi hálónkban. És? – kérdezi, és becsukja az ajtót.

A középiskolába nagy belső fogadalmakkal mentem és biztonság tudattal, azzal az önérzettel, hogy nekem hatalmas tartalékaim vannak, bármit elérhetek, ha elkezdek tanulni, eddig nem volt rá szükségem. Most már biztos, hogy soha, az ilyen rövid intenzív szakaszokat leszámítva, nem tanultam, de mindig megteremtettem annak a látszatát és

tudatát a magam számára, hogy tanulok. A főiskolás, egyetemi évek idején minden kötelező és ajánlott irodalmat elolvastam, közben jól szórakoztam, ha kissé unalmas volt, akkor arra kerestem választ, vajon ez a könyv, szerző, hagyomány mivel érdemelte ki a megőrző tiszteletet, nagyobbbrészt érdekeltek, és bíztam a szerencsémben, a rokon gondolkodású professzorokban. Ez a középiskolai második-harmadik év az abszolút mélypont, ennek tükré-
ként a bizonyítvány 2,9 és 3,5 között. Közben rengeteget olvasok, írok, máshol járok, mint az iskola, most már tudom, intenzív tanulással telt, csak sem a környezet, sem én nem tekintettük annak.

Apámék meghányhatták egymás közt az iskolai eredményeimet, második vagy harmadik után lehetett, nyár volt, sosem felejttem el, a lekaszált füvet forgattuk villával, s azt mondja, ha nekem nehéz a középiskola, akkor nem muszáj ott szenvednem, beiratkozom a kereskedelmibe, vannak kapcsolatok, simán elvégzem, a bolt még mindig aranybánya, beletanulok. Hoppá! Ez váratlanabb, mint ha félig agyonver a bizonyítványom miatt, hol vannak az én álmaim ettől a megélhetésben gondolkodó földhözragadt-
ságtól, de beszélhetek-e akármilyen jogon róluk, amikor gyenge közepes az eredményem, ő jót akar, és egy pillanat alatt megvilágosodik előttem, hogy az az értelmiségi életforma, amit már élek, az én magánügyem, az nem kérdés, hogy le tudok érettségizni, amiben ő kételkedik, de mi lesz utána, a pontszámítási rendszer, amivel egyetemre, főiskola-
lára lehet jutni a negyedik évvégi vagy az érettségi eredményét adja össze a felvételi vizsga teljesítményével, ha behúzóok a negyedikbe, akkor elérhető a cél. Meg se tudom, meg se próbálom magyarázni, nincsenek közös fogalmaink a jövőről, annyiban maradunk, hogy be tudom fejezni, le tudok érettségizni, biztos vagyok benne, egy érettségivel akkoriban el lehetett helyezkedni, apám is tudja.

És lefeleltem fizikából. Két perc után világos volt mindkettőnk számára, hogy nem tud olyan kérdést föltenni,

amire ne tudnám a lényegi, pontos, magabiztos választ, nem megtanultam, tudom a mechanikát, átlátom, értem, sőt előrébb mentem az anyagban, mint ahol az osztály tart, úgy állt össze egészszé, bizonyítottam, hogy a tanárnő után abban a teremben én tudom legjobban a fizikát. Talán mondott egy dicsérő szót, tett egy elismerő gesztust, amin felbátorodtam, s cinikusan, a dicsőséges pillanatok mindig elvakítanak, olyat művelek, amit hétköznapi eszembe se jutna, azt kérdeztem, nem kaphatnám-e meg a hármast, ha ezt a feleletet is ötösnek tekintjük, akkor a jegyek átlaga inkább a közepes felé billen ($13 : 5 = 2,6$, és felfelé kerekítünk), de nem adta meg, bizonyára nevelő célzattal. Óra végén Botos Lacival lelkesülten kisatíroztunk egy órát, ennyivel közelebb voltunk a hazautazáshoz, számoltam még erősen, ha megkaptam volna a középeket, akkor a félévi átlagom meglelt volna $3,0$, így csak $2,9$, magam is botrányosnak tartottam, elrontja a karácsonyt otthon, a család gyászolni fog.

Harmadikban egy bombázót kaptunk, de szó szerint, egy irtózatoss, gyönyörű, nagymellű, kerekességű szexistennőt, csábosan öltöző cicababát, aki teljesen tisztában van a férfiakra gyakorolt hatásával, úgy öltözik, hogy minden másodlagos nemi jellege még jobban érvényesüljön, beveti a fodrászat és kozmetika minden hatásjavító eszközét, tűsarkúval emeli a fenekét a combja ívének tetejére, az az azonnal gyerekcsinálási vágyakat keltő látvány, aki után nem csak a férfiak, hanem a villamos is megfordul, nem éppen tipikus fizikatanárnő, de hát az volt. Engem első órán megjegyez, akkoriban forgatták a Krebsz, az Isten című magyar filmet, amelyben tanárnőnk színiiskolás, hasonló felszereltséggel megáldott húga alakított egy kisebb szerepet, fülig vörösödöm, lángolok a kitüntető figyelmétől, fölfedezte a nevemet a naplóban, odajön a közelembbe, amíg meséli a hugicája karrierjét, és a tanulói udvariasságnak megfelelően kiemelkedem a padból, megszólított, hátulról egy dörmögő hang, Borsos, (a Titi bevágódott), Dán Laci, aki az első padban ül, és most a tanárnő

háta mögé került, egyértelmű mozdulatokkal biztat, hogy itt a vissza nem térő alkalom, bukjak az előttem domborodó mellék közé, addig ő hátulról tesz behatoló kielégítési kísérletet, mert ehhez a nőhöz legalább két férfi kell, már gombolja is a sliccét...

Arra nemigen emlékszem, mit tanított fizikából s hányas voltam nála.

Lyukasóra

Kiváló alkalom, ilyen óra nincs, csak az órarendben szerepel. Lányoknak és fiúknak külön van a tesi, a másik félnek lyukasóra, a házirend szerint tilos kilépni az iskolából, de senki nem ellenőrzi, a többiek vagy kispályáznak az udvaron vagy nézik a tornázó csajokat, tornaruhára vetkőzve egészen mások, mint a rafinált öltözködési trükkökkel manipuláló, divattal feldobott egyéniségük, Trézsinék olyan csípői vannak, mint a Medgyessy szobrok madonnáinak, erősek, vaskosak, asszonyosak, Zsófi még kislány, lapos mindenütt, piszkafa lábakon fut, felöltözve pedig nőies, a legjobb melle Annának van, olyan lehet, mint a klasszikus szobrokon az istennőknek.

A két szünettel egy óra, semmire nem jó, mi Botos Lacival, egyébként Kabos, kimegyünk a városba. Zalaegerszeg éppen épül poros kisvárosból megyeszékhellyé, vetélkedik Nagykanizsával, annak meg történelmi a múltja. Van egy körünk. Elmegyünk az Arany Bárányig a sarkon, ott veszünk egy fagyit, megnézzük az ablakban az éjszakai műsor kirakott képeit, ideért a világfejlődés, sztriptíz-táncosnő bájolja az éjszakai közönséget, mint akármely világvárosban, egy páratlanul buja mozdulattal kapcsolja a melltartót a fotón, nem mutat még semmit, de gyönyörűen ígéretes a mozdulat, (a helyi pletyka szerint a megyei és a városi pártbizottság soron következő ülését a nemibeteg-gondozóban lehetne megtartani az ő megjelenése után egy-két héttel.)

Kabos úgy eszi a fagyit, mint más a kenyeret, cukrászdájuk van Tolnában, maszekok, amikor otthon van, annyit ehetsz, amennyi belefér, és még nem tudott ráunni, én lassan

nyalogatom, elsőben még óvatos vagyok, még a torkomban duzzadnak a manduláim, erősen tüsszősek, bármikor elmehetek az orvoshoz, belenéz a torkomba, felír valami gyógyszert, ad igazolást. Ezt is kipróbáltuk elharapózóan, az orvoshoz járást, különösen, ha nincs semmi baja az embernek, el lehet szórakozni ketten-hárman az üres kolesban, amíg az orvos meg nem unta, és véget nem vetett neki, bevezetik a betegkönyvet, s kegyetlenül megüzeni benne a nevelőknek, ki a szimuláns, általában gyomorpanaszokat mondtak, hányást, hasmenést, meg kicsit földörzsölték a hőmérőt, nekem nem kellett hazudni, gyönyörű tüsszőim voltak, úgy nézett ki a két duzzadt mandulám, mint a Hold felszíne, első után kioperálták, félő volt, hogy már az ízületeimre megy a folytonos gyulladt állapotával. Nővéremnek idejekorán kivetették a szüleim, szövődményesen gyógyult, rossz emlék maradt bennük, én ezért húzhattam ilyen sokáig. Akkor már muszáj volt.

A városba látogató külföldiek az Arany Bárányban szálltak meg, itt, a szálló előtt, mindig volt esély valamilyen autósodát látni, Kabos élt-halt az autókért, s láttunk Lamborghini, Alfát, Volvót, Jaguárt, rátapadtunk az ablakára, megcsodáltuk a belső felszereltséget, én keveset tudtam az autókról, de lassan rám is átragadt valamennyi ebből a szenvedélyből. Surányi György A gépkocsi és ugyanezen szerző A motorkerékpár című könyve olyan volt Kabosnak, mint papnak a breviárium vagy a Biblia, szabad idejében ezeket bújta, el tudott gyönyörködni egy sebességváltó műszaki rajzában.

Véletlenül vagy sorsszerűen lettünk barátok. Nehezen oldódom, az új társaságban kivártam, (természetesen hazudok, mert minden vágyam az volt, hogy kiváljak, megmutassam magam, legyek valaki köztük, csak rövid távon nem vagyok jó ebben, új helyen, vendégségben, az első napokban még a vécézés is gondokat okoz, magammal vagyok elfoglalva, nem tudok odafigyelni másokra), vasárnap beköltöztünk a kollégiumba, a legtöbb gyerekkel hozzátartozó, kipakolják a bőröndöt, bepakolják a szekrényt, udvarias

beszélgetés, ismerkedés a felnőttek jelenlétében, este vicc-mesélés a sötét hálóban, már nyolcan vagyunk, reggel egy bandában megyünk az iskolába, ott az egymással már rokonszenvezők, barátkozók egy padba ülnek. Botos Lacinak csúnya az arca, születéskor megnyomódott, hatalmas véraláfutás vagy mi keletkezett rajta (így mesélte), még újszülött korában leoperálták, s combjából pótoltak ide bőrt, a jobb szeme környékén sárgásan elüt az egészséges arcszíntől, és erős varratnyomok is maradtak, a szemöldöke ezen az oldalon pár szál szőr, nehéz lehet neki, amikor idegenek fölkészületlenül megriadnak az arcától. Én kisebbségi komplexusokkal küszködöm, tudom, hogy első ránézésre nem vagyok rokonszenves, nagy elálló füleim vannak, esetlenül lógotom a végtagjaim, befelé forduló, vadul vagy riadtan, egyre megy, zárkózott a tekintetem, nem akarom rátukmálni magam senkire. Ő a külső megjelenése, én a belső gátjaim miatt, csak kihajoltunk az ablakon, néztük az üres utcát, míg a párkereső helyezkedés zajlott az osztályban. Így alakult, hogy már csak ketten álltunk, mind ültek, mellettünk az ablak felőli sor második padja. Ideülünk? – kérdezte valamelyikünk, és négy évig egymás mellett maradtunk, barátság lett belőle.

Meghalt. Két-három évvel az érettségi után. Szülei vettek neki valami jó autót, száguldozott. Autóbaleset. Állítólag négyen voltak, ő vezetett, részegek voltak vagy ittasak. Hajnaltájt.

Megnézzük a kirakatokat, engem a könyvesbolt vonz, kiteszik az újdonságokat, addig Laci elmegy egy második fagyért, én még az elsőn nyálom. Könyvekre csak harmadiktól költök, egyelőre kielégít a szellemi birtoklás, a felfedezés vonz, arra ott a könyvtár. Ott már ismernek a hölgyek, név szerint, már első koromtól, mint kereskedő a jó kuncsaftot.

Botosék vagyonosak, jól megy a cukrászda, Renault 10-esük van, néha ideruccannak meglátogatni a kisebbik fiút, s a tizenöt-tizenhat éves gyereknek megengedik, hogy vezesse az autót, fölnyitja a motorházat, eligazodik az alkatrészek

között, gyújtást tud állítani, ide már nem követem a szenvedélyben. Második-harmadikban összejön egy mérnökkel az AKÖV-ben, go-kartot építenek, ebben Karesz meg Dán Laci a társak, időnként átrendeződnek a kapcsolatok, de a lyukas óra kettőnké.

Megállunk a zenemű és hangszerbolt kirakatánál, dobfelszerelés, gitárok. A három gitár-dob felállítás a legnépszerűbb, esetleg szóba jöhet még egy orgona az együtteshez. Botos Laci vezérkedésével mi is zenekart alapítunk. Kabos tud valamennyire gitározni, és az első nyár végén Dán Laci is gitárral tér vissza. Kis kézikönyvecskéből tanulják az akkordokat, nyers tojáshoz isznak, hogy csiszolódjának a hangszálak, erősítőt bütykölünk, és hangfalat építünk rossz rádiókból kisserelt hangszórók felhasználásával. Megjelent Ungváry Tamás Beatles Bibliája (anyámat szörnyen kiakasztottam vele: vonulunk a kórházba mandulaműtetre, aggódik értem, én vagyok a kisfia, aki már fejfelmagasabb nála, rendesen leszakadtam róla, az egy év kollégium megtette a magáét, s adott száz forintot, hogy ott benn, ha bármit megkívánok, tudja, ilyenkor a fagyaltot nagyon kívánja a frissen operált, vegyek meg bármit, költekezzek nyugodtan, első látogatáskor pótlást kapok, arra költöm, amire akarom, én meg ott, az első utcai könyvtárban visszaélve a felszólítás megengedő tartalmával, megvettem a Beatles Bibliát, majdnem az egész százast ottmaradt, anyám nem akart összeveszni az utolsó öt percben, de nem tudta titkolni, hogy hülyének tart, mielőtt a kórterem ajtaja előtt elváltunk, odanyújtott egy ötvenest, hogy mégse legyek pénz nélkül), és ebből a legendáriumból táplálkozott a zenekarunk. Tudtuk, a Beatles is úgy lett együttes, hogy a kezdeti időben volt velük egy srác (Stuart Sutcliffe, ha jól emlékszem), aki alig tudott zenélni, valami általános tehetsége volt, a közönségnek háttal gitározott, hogy ne lássák a bénázásait, és utólag mind úgy nyilatkoztak a beatlek, hogy meghatározó volt a szerepe meg a tehetsége abban, hogy ők azok lettek, akik. Így lettem én is a banda tagja botfülem, teljes tehetségtelenségem ellenére. Gyako-

roltam én is az akkordokat, Botos Laci kutyaütő gitárját átszereltük négyhúros basszusra, pengettem az aránylag egyszerű dallamokat, tanítottak, de minden hamis volt, amit én játszottam, s én nem vettem észre, nem hallottam. Ők igen, és egyik fél sem értette, miért kell ezt mindig szóvá tenni, és miért nem lehet meghallani. Ellenben kiváló voltam ötletekben, a saját legenda építgetésében, álmodzásban. Hónapokig zenéltünk, elsősorban zenét hallgattunk, Botos Laci Grundig magnója folytonosan ment a hálóban, vagy hatórányi zene volt szalagon, kívülről tudtuk, melyik szám után mi következik, és felhívtuk egymás figyelmét, hallod a basszust, figyeld a gitárszólót. Hatalmas öröm volt, amikor kifejtettük egy-egy angol mondat értelmét, beatlesül elég jól társalogtunk, és Kabos le tudott szedni füllel néhány gitárszólót, és el tudta pengetni. Volt egy hosszú nevű angol együttes (Dave Dee, Dozy, Beaky, Mick and Tich), a Csütörtök asszonyosság című dalukban egy áriaszerűen kinyújtott üvöltés: Etszomplehehehehííí! Ezt olyan gyönyörűen bele lehetett nyeríteni a negyvenméteres folyosóba, hogy belerezgett a teljes kollégium, még én is megpróbálkoztam vele, de szóltak, hogy hamis, nem égettem magam többször. Azóta azért tudom, mi a basszus, tudom értékelni a gitárvirtuózokat, nagyjából érzem, ha nincs együtt egy banda, amikor zenélnek. Meg követtük a könnyűzenei életet, hallgattuk a Szabad Európát, délutánonként Teenager Party, slágerlista, kívánságműsor. A Botos Laci rádióján. Oda kellett menni vele az ablakhoz, forgatni az antennát meg a rádiót erre-arra, míg kifogtuk azt a helyzetet, amikor a legkevésbé recseg. Ellenséges adó, odagyűltünk a rádió köré, és ráadásul ott ment az utcán egy P20-as, a csepeli motorgyártás versenygép remeke, egy fiatalember itt bőgette gyakran a kollégium előtt az egyenesben, volt közönsége, észre sem vettük, hogy bejött a Csapó (imádott pofozni), és ott áll a hátunk mögött, már mind észrevettük, elnémultunk, a hülye Kabos még mindig derékig az utcán, kezében a rádió, és közvetíti, hogyan veszi a motor a kanyart. Csapó belekapaszkodik

hátulról a hajába, s húzza vissza a szobába: Ne marhulj már, te hülye, mert odacsapok! – szól vissza Kabos, még akkor sem tudva, hogy nem közölünk szórakozik vele valaki. Egy sorban fölállni, és kaptunk egy-egy hatalmasat, én álltam a sor végén, állítólag minden pofon után, amit a többiek megkaptak, hangosan fölszisszentem.

Később felfedeztük az osztályban Madár Jenőt, városi fiú, aki tényleg tudott gitározni, és köré kezdett szerveződni a zenekar. Az alapítók mind ott voltunk, Góré Józsi már benne az iskolai meg a kollégiumi diáktanácsban, kiharcol nekünk pénzt hangszerekre, felszerelésre, és a KISZ szervezet támogatásával már vettünk egy dobot, kaptunk egy használható erősítőt, pad-deszkákból hangfalat fűrészeltünk és raktunk össze, és már volt hangerő is. De inkább csak zörögtünk, hangoskodtunk, vívtunk a diáktanácssal, hogy még kéne pénz, próba ürügyén ökörködtünk, zajongtunk. Élveztük. Megjelentek a bámuló rajongók, csajok, bekéredztek a próbára, nézni bennünket, akkora hatalmas volt a zenélés, én már nem vettem hangszert a kezembe, de volt egy mindig piros nadrágban megjelenő csaj, aki élvezte a zenénket, extázist élt át ott közöttünk, tényleg, bármelyikünk megkaphatta volna, annyira kínálkozott. Jenő meg harmadik végén már az egyik városi profi bandában zenélt. Góré Józsi bírta a támadásokat a diáktanácsban, mert azért költöttek rá, mégsem lett iskolai zenekar. (Zenekari tevékenységem egyetlen maradandó emléke egy dalszöveg: „Kabos álma egy szép motor/ minden álma ilyen botor/, nem való neki a motor,/ jobb ha csak gyalog kotor!” – jól énekelhető a John and Yoko balladája dallamára. Ő is elénekelte egyszer, de nem igazán tetszett neki. Ha átalakítanám autóra, akkor emlékmű, de nem lehet hozzányúlni. Abban is egyetértés volt, ha valamelyikük írna egy dalt, én lennék a szövegíró, meg tudnám írni. De nem írtak.)

Egyik nyáron Kabos épített otthon valami rossz kismotor-motorból, meg amit össze tudott szedni, egy saját tervezésű go-kartot. Lefényképezte alkotását, és rövid leírást

mellékelve elküldte az Autó Motor című lapnak. És csodákcso-
csodája, a lap lehozta a képet, igaz, humoros, amatőr
tevékenységnek ítélve a teljesítményt, mert a tetejére
Kabos felszerelt két hatalmas fényszórót, biztos volt
otthon, s a kép aláírása a szaklapban: Csak az nem értjük,
minek a két lámpa? Ezt egy ideig, bármi bizonyult érthe-
tetlennek, idéztük, értem, értem, csak azt nem, minek a
két lámpa, meg kapott valamelyik szerkesztőtől egy leve-
let, szinte bocsánatkérőt, hogy ugye nem haragszik ezért,
de beláthatja, hogy sz..ból nem lehet várat építeni,
ugyanúgy, ahogy én megkaptam, hogy tán újra akarom írni
a tízparancsolatot?! A Zalai Hírlaphoz, a megyei újsághoz
be lehetett küldeni jeligésen írásokat, és egy humoros
kedvű szerkesztő jó alaposan lehúzta a dilettáns próbálko-
zásokat, idézett a fűzfaversekből, mulatságos rovat volt.
Hát én is beküldtem egy írást, a közvélekedés, többen
elolvasták, jónak ítélte, egy moralizáló borongást a világ
állapotján, szigorú némethlászslós stílusban, metaforákkal
sokértelműre tűzdelve. Ebből származott az utolsó el-
híresült mondat, a többit már elfelejtettem, de nem volt
dicsérő, az biztos. Pedig a szándék átment.

Megnézzük még a mozi műsorát. Nagy mozirajongók
vagyunk, abban a négy évben alig néztem tévét, vasárnap
délután bekapcsoltuk, fogható volt az osztrák egy, s autó-
versenyt, Rolling Stones koncertet közvetített, ilyen a
hazaiban nem volt. Az esti műsorra bezsúfolódik száz-
százötven ember az egy szem televízió elé, elfogy hamar a
levegő, ha nincs tanár benn, akkor idétlen beszélések za-
varják a jeleneteket, nem érdekel annyira, hogy ezt elvisel-
jem. A mozi, az más, Ady Endre filmszínház, az előcsar-
nokban a költő mellszobra, kitárgyaljuk, hogy szifilisz-
es volt, vetítik a Beatles-filmet, a közönség, mint egy koncer-
ten, dobog, énekel, tombol.

Autókról, gitárokról, könnyűzenéről beszélgetünk, amíg
visszamegyünk egy másik utcán. Én alkalmazkodom, szóba
sem jön, hogy könyvekről vagy irodalomról társalogjunk.

Én eszményien demokrata vagyok, meggyőződéses egyenlőségpárti, későbbi kategóriákkal: tolsztojánus, kis Németh László beütéssel, zavar, hogy a család, amelyben élek, jóval tehetősebb az átlagnál, módos, adózunk a pártfunkciónak, s elnézik, hogy apámnak maszek használtruha boltja van. Szégyellem. Nem a foglalkozását. A gazdagságunkat. Ebből a szempontból nekem ideális, hogy elkerültem otthonról, ugyanúgy élek, mint a többiek a kollégiumban, havi egy-kétszáz forint a zsebpénzem, és be tudom osztani. Botos Lacit bámulom, hogy hasonló helyzetét mennyire másként éli meg, gitárja, rádiója, magnója köztulajdon a hálóban, mindenki nyúzza, ha tönkremegy, vesznek neki másikat, nem szégyelli, hogy többet költ, mint mások, én nem bírnám. Egy lyukasórán megeszik három-négy nagy fagyit, Pestre utazik a vakációban, ott egy maszek hanglemezgyártónál bődületes összegekért rock lemezeket vásárol, komoly gyűjteménye van. S ő az, aki közülünk először találkozik az alkohollal, otthon megengedik neki a mértékletes fogyasztását. Amikor ott, a kollégium előtt ment egy kört a Renault-val, hogy megnézhessük, és megmutassa, hogyan vezet, akkor is volt benne egy-két pohár bor, szüleivel vendéglőben ebédeltek, és utána röhögve meséli, hogy jó a kocsi fűtése, egyszer csak a fejébe szállt, és alig fél méterre állt meg a villanyoszloptól, lelassultak a reflexei.

Csináltunk még iskolarádiót. Botos Laci volt a technikus, minden teremben kifüggesztve egy néprádióforma hangszóró, ezen mondja be az igazgatóhelyettes a közérdekű közleményeket. Ezen lehetne műsort is közvetíteni! Elkezdtük. A Beatles Let it be-jéből a zongoraszóló a szignál, lenyomunk a nagyszünetben két-három jó számot, ez megragadja a közönséget, meg egy kis színes riportot, akkor már ottragadtak. Előtte egész délután ezen dolgozunk, az eredmény elkeserítő, nagyobbbrészt élvezhetetlenül recseg, a tanulóifjúság kiözönlik az udvarra, szép az idő, nem izgatja őket a mi közlendőnk. De azért hónapokig iskolarádiózunk.

A négy év alatt bomlottak és újraszövődtek a barátságok, csoportosultunk a foci köré, fotószakkörben ügyködtünk a sötétkamrában, őrzök még néhány megsárgult képet, amit magunk hívtunk elő, folyton átalakult az érdeklődésünk, Kiss Laci elindított egy rádióamatőr kört, könyvek voltak, amelyeket mindenki elolvasott, s rendszerint én dobtam közéjük, jógáztunk egy fél évig, zenéltünk, faltuk a kacsazsíros kenyeret, hol hárman, hol nyolcan, sokszor magányosnak éreztem magam, színházat is játszottunk, második-harmadikban Kabos Karesszel meg Dán Lacival volt nagyon szoros barátságban a go-kart kapcsán, negyedikben Góré Józsival voltak elválaszthatatlanok, de a lyukasóra kettőse mindvégig működött, az az elsőben megkóstolt utolsó hely belénkégette a barátságot.

Biológia

Szakközépben nem veszik komolyan a biológiát, egy vagy két évig tanultuk, érettségizni sem lehet belőle, egyetlen plasztikus emlék, hogy a biológia tanárnő (duci teremtés, gusztusosan) fölül előttünk az asztalra, szoknyában, szemünk magasságában a combja, nem látunk be semmit, mégis szemérmetlen a póz az erős combjaival, de mi jövőnk zavarba tőle (játszik velünk?), és szókimondó részletességgel elmeséli a szülését. A vágy, amit a combjaival kelt ott bennünk provokálóan, összekapcsolódik a szülés, születés kínjaival, Dán Laci hátrasúgja: a férje minden este közéfekszik, mondania se kell, hogy mi közé, annyira egyformán vagyunk elbűvölődve a temérdek női hús látványától. Foglalkoztat a kérdés mindannyiunkat, kötelezően megnéztük együtt a Helga című NDK filmet, amely a mi felvilágosításunkra készült, szerelem, szaporodás, és a csúcsjelenet egy naturáisan bemutatott szülés, elborzasztó, a lányok mind azt mondták, nekik sose lesz gyerekük.

Idegeseítően közel van a felnőttkor, ez a biológiai kérdés, sőt testi értelemben felnőttek vagyunk, úgy kellene egy nő, aki engedne a vágyainknak, és éretlennek tekintenek még a hasonló korú lányok is, a tanárnő, mondjuk, hat-hét évvel idősebb nálunk, az iszonyúan sok, de vannak, gyűlnek tapasztalatok, a tavaly negyedikes csaj, aki beléptetett bennünket, néhányunkat a KISZ-be, hárommal öregebb nálunk, és látszott rajta, hogy nem kell komolyan venni az egészséget, remek humorú, jó haver volt, most nagy hassal közlekedik az utcán, férjhez ment, s arról beszél, hogy közeli kapcsolatba került egy kerttel meg a földdel, s ez mennyire megnyugtató, nem az, aki tavaly volt, s nem

csak a terhességtől. Harmadik-negyedikesek vagyunk, és ő már elvált asszony gyerekekkel, keserű élettapasztalattal.

Egyik tanár, minket nem tanít, láthatóan rástartolt a szex-bombázó fizika tanárnőre, kinézetre egy nyálas, nyápic, nímand, undorító senki, és nem esélytelenül, még nincs közöttük semmi, de a tanárnő bátorítja, nincs ellenére, biológiailag nem illenek össze, ha mi látjuk, ők miért nem? (a fizikatanárnőt zavarba tudjuk hozni, egy órán, előzetes összebeszélés után, minden fiú a padra könyököl, ráhajtja a fejét a két öklére /karózza a tököt, Haszon tanár úr szavával/, és nézzük őt szerelmes szemekkel, valamit levezet a táblán, egyszer csak felvihog váratlanul, ez a biológiai tökéletesség is sebezhető?, elrontottam, letörli, újrakezdi), ő annyira a szexre, és csak a szexre termett alkat, hogy csak az tud az eszünkbe jutni róla, az a nyápic tanár az első alkalommal le fog bőgni, vagy azért, mert kicsi van neki, vagy nem fogja bírni azt a teljesítményt, ami egy ilyen nőnek kell.

Pirit nekiszorítjuk a radiátornak, magas, jó nő, csak semmi melle, láttam az uszodában, ahogy előrehajolt, és beláttam a bikini fölső alá, csak két nagy bimbó, sőt még azok se nagyok, ketten fogják kétoldalt a két karját, Dán Laci föltűri az ingujját, „bemosakszik”, tudományos kísérlet következik, kibírja-e a leányzó a hét fogást, Laci nagyon agresszíven erotomán, de a lányok nem haragszanak meg rá, amikor mögójük lopózik, és egy ügyes mozdulattal, a blúzon át, kikapcsolja a melltartójukat, csak futnak a vécébe lángvörösén szerelvényt igazítani, a kísérlet alanya tiltakozik, de ki kérdezi a kísérleti egereket, amikor a biológia tudományáról van szó, az emberiség haladásáról, combjára tapadó szűk nadrágban van, lábai gyönyörű hosszúak, elnyújtott combokkal, csípőtől lefelé és nyaktól fölfelé ő a legjobb nő az osztályban, a professzor úr szakkommentárral kíséri a vizsgálatot: és ballal, az az ügyesebb, érzékenyebb, a jobb kezünk eldurvul, mert mindenre azt használjuk, nőhöz, jegyezzék meg, kérem, ballal kell nyúlni, és valahol térd fölött elhelyezi az első szorítást, jól csinálja,

nem emeli fel két fogás között, hanem a comb érzékeny belső felén simítva halad följebb, kettő, három, négy, közelítünk a célhoz, uraim, egyre hosszabbak és lágyabbak a fogások, a hetediket szabályosan legfölülre helyezi el, annyira fönt, hogy az már nem is a combja, Laci tenyerének éle, a mutatóujja nekinyomul annak a pontnak, ahol a kétágúság véget ér, ha nem lenne a nadrág, belesimulna a részbe, és Piri combja megremeg, mint a békacomb a Volta-kísérletben, egész testén olyan akaratlan, elektromos rándulás fut végig, hogy elengedik hirtelen mind, ez már nem játék.

Egyik srác vasárnap este azzal jön vissza a kolesba, hogy képzeljük, a szülei nemi életet élnek, megtalálta valahol a lakásban a C-filmet, erről már hallottunk valami magyar találmányú fogamzásgátló, pedig mindketten túl vannak a negyvenen, van két nagy gyerekük, ebben egyetértünk, úgy harmincötig normális, Karesz anyjának, egyedül neveli, komoly udvarlója akadt, negyven körüli ő is, minek akar valaki megházasodni abban a korban, a kolesdiri bejár hozzánk beszélgetni, a szomszédunkban lakik anyósostul, és olyanokat elmond, hogy most azért jött ki hazulról, mert különben belefojtotta volna a kádba a feleségét. Helyes, szép asszony a felesége, harminc körüli, megbámuljuk, ahogy a kiskertben gyomlálgat, ő is érezheti a háta mögött egy egész fiúkollégium érdeklődését, lasztexnadrágban gyomlál, feszül rajta mindenhol, s két gyerek után is jó maradt az alakja, a diri legalább tíz évvel öregebb nála, milyen lehet a szexuális életük?, és tudjuk, hogy a nő kiéhezett, azért domborít a szemünk előtt, valami ilyenről álmodozunk, hogy egy érett, tapasztalt, kiéhezett nő türelmesen és tanítónénisen bevezessen a rejtelmekbe.

Negyedikre mi lettünk a kollégium elitje. Csak Góré Józsi-nak van tisztsége, ő a diáktanács elnöke, de nem címeken vagy posztokon múlik, már harmadikban is azok voltunk, egyszerűen tekintélyünk van, mértéket adunk mindennek, felnőttek tekintjük magunkat, és ezt elfogadja a szem-benső oldal. Leköltöztünk a földszintre, itt irodák, szolgálati

lakások, betegszoba, ilyesmik vannak. Olyan sok a gyerek, hogy a két vendégszoba is be van fogva hálónak, ott lakunk mi, Zrínyisek, hozzánk csaptak még két elsőst, hogy kilegyünk tizenhatan. Nem csicskáztatjuk őket, ők sem szolgállelkek, de ha arról van szó, hogy valakinek el kellene menni a boltba, ugranak. Megkaptuk a nagy társalgót tanulószobának, tévével, rádióval, zongorával, könyvtárral, kettesével odaülnek a zongorához a jobb hallásúak, és verik négy kézzel a számárindulót. Folyton szem előtt vagyunk itt, a diri lakása mellett, de már nincsenek titkaink, legtöbben dohányzunk engedéllyel, ha gyenge a vacsora, akkor kimegyünk a Kukorica csárdába, rendelünk egy cigánypecsenyét, megiszunk rá egy korsó sört, és visszaballagunk. Az iskolai és a kollégiumi házirend szerint tiltott dolgot művelünk, de akármelyik tanárunk belépne, amikor sörözünk, nem csinálna cirkuszt, tudjuk. Tudjuk a mértéket. Mégis ebben az évben vágják ki Macit. Ő túl-lépte. Éjszakára kimaradt (az én kék bársony kabátomban, legalább tíz zippzáros zseb van rajta), ha nem is részegen, de ittas állapotban fölmászott a csatornán, és kocogtatta az ablakot, eresszetek be, mondta egyre hangosabban, a sötét szobában ott állt közöttünk a diri, néma csöndben néztük, ő nem láthatott kintről bennünket. A vadászat izgalmát érzem egy pillanatra, ezt szégyellem, nem is megyek velük a másik oldalra, ahol Maci újra próbálkozik, hátha kinyitja valaki a mosdó vagy a vécé ablakát, arra nem számíthatott, hogy maga az igazgató lesz az, leugrik, eltűnik az éjszakában. Mégiscsak közülünk volt egy, bár eléggé szélre került. Harmadikban kiközösítettük, valahogy mindenkinek elege lett néhány szokásából, és hónapokig nem beszéltünk vele, nem szóltunk hozzá. Letaglózó lehet egy ilyen kitasztás. Aztán visszavettük, de semmi sem lett olyan, mint régen, túlságosan alkalmazkodott, túl rendes akart lenni mindenkivel, és az már nem őszinte, és ez volt a második kiközösítés. Valahol mi is benne voltunk ebben, hogy magányosan éjszakázott, mulatott ki tudja kikkel, és végül is kicsapták.

Dán Lacinak mindig volt nője, széparcú fiú, jó a csajoknál, nagyon öltözködik, meg a Karesz nőzött erősen, a többieknek, nekünk, egy-két szerelem jutott. Dán Laci még egy csípőficamos lányt is fölszedett, állva kell vele csinálni, magyarázta, a rövidebb lába alá egy téglát kell tenni, és amikor a legjobb a dolog, akkor kirúgni a téglát, és mutatta a két ujjával, hogy a felnyársalt csaj, a két függőlegesen tartott ujj a két női comb, hogyan vonaglik a rúdon. De a szexig talán csak ő meg Karesz jutottak el középiskolás korunkban. De ez se biztos, mindenkinek nagy a pofája, amikor mesélünk.

Volt két balatoni nyár, de az is lehet, hogy ugyanazon a nyáron volt mindkettő, egyik a szűkebb körnek a déli parton, Dán Laciék nyaralójában, a másik közösben az északi parton, építőtábor, vasútfelújítás, Badacsony közelében csak ástak egy nagy latrinát a tóparton, katonai sátrakat állítottak föl, és kész a nyári építőtábor, előttünk szovjet fiatalok laktak, Góré Józsi egy nappal előbb érkezett, még látta őket, utolsó napjukon emlékművet emeltek a tábor közepén termésköből, s mind hősi pózban lefényképezkedtek mellette.

Csak mi. Távol iskolától, otthontól. És nyár van, és csajok a parton, akik mind élményekre várnak.

Keményen és félelmetesen, drillel indult a tábor. Ébresztő hajnali négykor, mi nyaralni jöttünk, géppuskaropogás a hangszóróból, ötig mosdás, reggeli, körletrend, ötkor föl a teherautókra, mindannyian sárga pólóban, vászonnadrágban vagyunk, ez a munkásruhánk, és kaptunk egy sátorlapot eső esetére, hatra a pályán vagyunk, beleállunk a munkába, hatórás műszak, délben teherautó visszaviszi a népet a táborba, onnan kezdve nyaralhatunk. De elnyűhetetlenek voltunk, bírtuk. Karesz kezdte, úgy emlékszem, a szomszédos kempingben működött egy büfé, hogy bedobott egy felest kedélyjavítás céljából, aztán mi is vele tartottunk, napjában két-három feles, meg se látszott rajtunk, csak jó kedvünk volt, a végighajtott munkanap után nem éreztük a fáradtságot. Kipróbáltuk a teljes itallapot a

cognactól a vodkáig, és a kevertnél állapotunk meg. A melóba nagyon nehezen találtunk bele, rossz volt az indulás. Első nap, olyan szoktatásféle, munkavédelmi előadás, meg három-négy óra hajtás délig. A talpfák között meg a rézsűn lévő zúzalékot kellett vasvillázni, kegyetlenül tűző napon, a szerszámnyél öt perc után föltörte a kezemet, folyik rólunk az izzadság, de nem ez a legszörnyűbb, a munkanap végén a hozzánk rendelt brigádvezető értékeli a teljesítményünket. Mi tízen úgy álltunk be, hogy velünk szemben, ugyanakkora pályahosszon két brigád dolgozott, tehát kétszer annyit végeztünk. És a brigádvezetőnk beírt nekünk hatvan százalékot. A többiek munkáját a saját brigádvezetőjük 80-90 százalék közé tette. A nyilvánvaló igazságtalanságon túl még ránk szállt a táborvezetőség, a parancsnokok, hogy melyik az a hatos brigád, nyaralni jöttek ide?!, ha szólni próbáltunk, akkor leállítottak, nem kell a duma, mindent meg lehet magyarázni, nem vagyunk kíváncsiak. Második nap a rézsút kellett ásóval, csákánnyal lépcsősre faragnunk, megkértük a brigádvezetőt, jelölje meg azt a pontot, ahol a száz százalék van, és mi odáig biztos elhajtunk. A tízórás szünetben körbejártunk, a többieknek mindnek sokkal lazább a brigádvezetője, kevesebbet kell dolgozniuk a száz százalékért. A belünk kijön, úgy hajtjuk végig a napot, közben újabb illetékesek keresik a hatos brigádot, jól megnézik maguknak, ez az a lusta társaság. Túlmegyünk a jelen, de belepusztultunk. Jön a brigádvezető, vége a munkaidőnek, mondjuk neki, száztíz százalékot teljesítettünk. De milyen minőségű munka! Mérőszalagot vesz elő, a negyvencentis lépcső néhol csak 35 centi, vitatkozunk, végül nagyon kegyesen beír száz százalékot. A többi brigád mind efölött teljesít, a nap végén ugyanúgy utolsók vagyunk a szocialista munkaversenyben, még mindig rajtunk a vezetőség kitüntető figyelme, a gúnyos, lekezelő hang.

Góré Józsi találta meg a megoldást, a gyakorlatias talpraesettségben, amit józan paraszti észnek mondott az egyik gépjármű-szerkezetan tanárunk, akit végül is ő utált ki az

iskolából, szóval a biztos megoldások megtalálásában ő volt a legjobb köztünk, azt hiszem, jó tanuló is csak azért volt, mert az a legbiztosabb pozíció ahhoz, hogy békén hagyják az embert, összedobtuk rá a pénzt, vett egy demizson jóféle badacsonyi bort, megkereste a brigádvezetőnket, négyszemközt beszélt vele, a demizson ott maradt, és a hét végére első helyen álltunk a munkaversenyben, levertünk mindenkit. Dolgoztunk is keményen. A Zala Megyei Pártbizottság küldöttsége meglátogatta tanuló ifjúságunk nyári építőtáborát, az elvtársakat hozzánk vezették, hogy mi vagyunk a példamutató élmunkás brigád, lejattoltak velünk az öltönyös nagyurak, igazán megtisztelő volt és demokratikus. Még jobb az, hogy pénzjutalommal járt az első hely, jutott újabb demizson borra meg a felesekre, amikkel magunkat jutalmaztuk.

Közben volt egy szabad vasárnap, kihagytuk a reggelit, kialudtuk magunkat, és irány az élet, irány Badacsony, autóstoppal. Integettünk az út szélén, meg legyalogoltuk a három-négy kilométert, ez volt az autóstopp, nem vett föl senki. Rengeteg pénzünk van, sült halat eszünk, bort iszunk, megpróbálunk csajozni, nem sok sikerrel. Botos Laci berúgott, haza kell vinni, be kell lopni a táborba, le kell fektetni, nagy lebukás lenne, a tegnapi eligazításon kioktattak a helyes viselkedésről, aki lerészegedik, azt haza küldik, és az iskoláját is értesítik. Kabos agresszív részeg, ő még inni akar, most már úgyis mindegy, magyarnótázik a kocsmá közönségével, kirángatjuk az utcára, kapaszkodik fába, kerítésbe, ő nem megy egy tapodtat se, hol röhögünk, hol ütjük a marháját, nem ért már semmit, Tádé leállítja a cirkuszt, szembeáll vele, belenéz a szemébe, idefigyelj Kabos, mi ketten most visszamegyünk a táborba, a többiek meg hadd szórakozzanak, és Kabos a szép szóra enged, fölfogta, átkarolja Tádé vállát, te vagy az én egyetlen haverom, felénk meg kiköp. Fél óra múlva jön Bakter, gyerekek, nagy baj van, csak benézett egy kiskocsmába, és Kabos meg Tádé ott dalolnak egy liter mellett, meg amit

azóta még rátettek az előzőkre. Ez volt a nagy egyetértés közöttük.

A vendéglőt hívták Jegenyének, vagy a pincért, már nem tudom. Inkább a pincért. Hatalmas nyári kerthelyiség, dróthálószerűen bekerítve egy pusztai földdarab, fák, vasasztalok, székek, egy kis sóder az útvonalakra, hogy a pincérek eső után se süllyedjenek el. A német lány, Birgit. Gondolkodni kellett rajta, nem jutott azonnal eszembe a neve, pedig felejthetetlen. Esténként ide járunk sörözni, most elhoztuk a délután felszedett két csajt, rengeteg fiatal, Dán Laci ölelgeti a szőkéjét, de az durcás, folyton visszalöki, odébbhúzódik, összetalálkozunk Kulival véletlen, ők is itt nyaralnak, nekem nőm van, s köztünk harmónia, itt ül az oldalamon, átkarolom, hozzámbugylik, széparcú, kicsit nagydarab német lány, majd akkora, mint én vagyok, menthetetlenül el fog majd hízni, erős csontú, most még formában tartja magát, néha kis csókot váltunk, Kuli közben fejbedob egy gyufásdobozzal, figyelmeztet az illemre. Kuliban van valami túlzott őszinteség, kicsit tovább megy abban, ami kimondható, mint mi, őt kedveljük a legjobban a városiak közül mi, kollégisták. Most is dicséri a nőm őszinte irigységgel, nagyon fényes pillanat, mert Zsuzsinál utánam ő következett. Hasonló az ízlésünk. Nőben. Vagy minket választanak ugyanolyan nők. Jól-rosszul lefordítom Birgitnek, hogy nagyon tetszik Kulinak, ő kijelenti, mindhalálig hű marad hozzám. Intelligens csaj ez a Birgit. Furcsán beszélgetünk, én értek németül, de ha ki akarok valamit mondani, oroszul ugrik az agyamba, csak hosszú töprengés árán tudom előbányászni a németet, az NDK-s csajok mind tanulnak oroszul, mondanivalóm lényegét megértik oroszul, én vagyok a tolmács, remekül beszélgetünk, ők németül, én oroszul, soha nem volt alkalmam még oroszul beszélni, úgy látszik valamit fogott az iskolai oktatás, időnként magyarul elmondom a fiúknak, mit mondtak a lányok.

Birgit barátnője belázasodik, haza kell kísélni, Dán Laci semeddig sem jutott. Még kijön Birgit a ház elé, miután bekísérte, ágyba tette, ápolta kicsit a barátnőt, csókolózni

velem. Az elválás tragédia, szentimentális lelkeknek végtelen borjúlegelő, cinikusan, magabiztosan érzem, hogy belém van habarodva, azt csinállok, amit akarok, szeretős apró puszikkal cirógatja arcom. Búcsúznak, ők holnap vonatra szállnak, visszamennek az NDK-ba, megpróbálom megközelíteni a bugyiját, ugyanaz a lesöprő mozdulat, egy forró búcsúcsók, már józanok vagyunk, értelmesen gondolkodó emberek, és nem láttuk többé egymást.

Elkallódott a postán a levél, a fiúk már három-négy napja ott voltak, amikor fölmerült valamelyikben a gyanú, én miért nem jöttem, hiszen mindent megbeszéltünk, Dánék egy hétre szabadon odaadják Lacinak a nyaralót, azt hív meg, akit akar, (érted, Titi, az első napon csak fölállítod, aztán a hét végéig úgy marad, sorban húzod rá a csajokat, rábeszél), csak az időpontot nem rögzítettük, a szülők építkezni akartak azon a nyáron, nem tudták, mikorra fejezik be, augusztusra biztos, Laci majd levelet ír, amikor jöhetünk. Ők már a vége felé jártak egy bulizós hétnek, mire odaértem a távirati hívásra, értelemszerűen én ennyivel tovább maradok. Jött hamar a hétvége, többiek el, érkeznek a szülők, a családi körben megszűnik az a bulizós hangulat, amibe még bele se melegendtem a többiekkel, nekik, a családnak valahogy nem vagyok rokonszenves, bizonyára vannak elképzeléseik, milyen bűnbarlang volt ez a nyaraló az elmúlt héten, amúgy jóindulatúak, csak nem találom magam föl a nevelési célok között, nem vagyok az a gyerek, aki azonnal el tudja nyerni a felnőttek jóindulatát, sőt kamaszként mintha ez ellen tennék meg mindent, pokoli hétvége, mert zavarba jövök, amikor udvariasak, nem veszek az ételből, amikor kínálnak, még bénább vagyok, mint alapból, tényleg ellenszenvesen viselkedem. Szombaton éjjel hazatérünk a sörözésből, nyitva felejtettük az ablakot, tele a szoba szúnyogokkal, vietnami strandpapucsainkkal csapkodjuk őket agyon a falon, a szülők a csattogásra ébrednek a szomszéd szobában, azt hiszik, pofozkodunk, hogy miket képzeltek rólam még ezek után... Hét elején csak ketten vagyunk a házban, óriási a hőség,

Laci tud valami italreceptet, Weiszlédy vagy mi a fene, olyan, mint a limonádé, csak szesz is van benne, betesszük a hűtőbe, s amikor lehűlt, kibírhatatlan a meleg, nagy poharakkal húzunk belőle, és egyszer csak vigyorgunk egymáson, becsiccsentünk ettől a lötytyől.

Délután szabadstrand, a hétvégi tömeghez képest alig vagyunk, fölmérjük a terepet, megközelítünk a térdigérő vízben két szőkét, Lacival én is bátor, csajozós fickó vagyok, lefröcsöljük őket, Lacinak tetszenek a nála idősebb nők, most azokra hajt, több az esély arra, amit szeretne, ezek sikonganak kicsit, az idősebbik tizenkilenc-húsz lehet, a fiatalabb velünkidős, legfeljebb egy évvel öregebb, kettővel biztos nem, azt mondják németül, gyerekek vagyunk, de azért nevetnek is, fordítom Lacinak azzal a hangsúllyal, hogy állhatunk odébb, tényleg nem rúgunk itt labdába. De ő nem, szépsége biztos tudatában kihúzza magát, ki-dülleszt a mellkasát, behajlítja a karját, és a kidagadó bicepszét odakínálja az idősebb csajnak, ezt tapogasd meg, kemény, mint a vas, egyszerre imponáló póz és annak karikatúrája, csak nevetni lehet rajta, és a bicepszérintés közben ő is megfogja a német lány felkarját, van-e ott is izomzat, mondd meg nekik, hogy ezzel a két kezemmel döngöltem a vasutat, ezt nem tudom lefordítani, de mondok valami mást, mindenben nevetnek, és már beszélgetünk, bár a gyerekstátusunk nincs kitárgyalva, de legyeskedhetünk körülöttük, megmondják a nevüket, gyalogolunk a langyos vízben, Laci egyre rámenősebb, az angoljával próbálkozik, minden slágercímet előszed, amiben a csók szerepel, ezt érti a szőkéje, és közben a nádas takarásába értünk, itt nem lát senki bennünket, négyen vagyunk, a lányok felbátorodnak. Inkább párokban vagyunk már, én baktatok Birgit mellett, hosszú a kezem meg a lábam, egy szál fürdőnadrágban, önképem szerint nem vagyok egy vonzó alak, próbálunk beszélgetni, ekkor alakul ki az érthető gyakorlat, én oroszul, ő németül, ha nem bonyolult a mondanivaló, akkor értjük egymást, a másik NDK-s csaj egyre jobban szórakozik Lacival, hatalmas jóízűeket nevet

a pózain, dús, nagydarab német az is, kerek, jólformált csípő, domború has, asszonyos teltség mindenütt, jókora, összeérő, súlyos didkók, nem tudható, a melltartó tartja vagy csak fedi a tartalmat, Birgitnek kicsi és formás van, takaróként szolgál rajta a lepel, csípője erős, valószínűleg fogyókúrával tartja magát ilyen soványan, tejfehér bőrtüket megpirosította a nap, mi cigánybarnák vagyunk mellettük, Laci közelnýújtja a kezét a kebelcsodákhoz elvarázsolódva és búvöletben, egy-két centire, ha megáll a szemtelen tenyere, de ötön belül van, az biztos, mintha simogatná, aztán még bátrabban, mintha belemarkolna, bohóckodik, de nyomul, én látom, arcán mennyei boldogság, csak nevetni lehet rajta, kér, könyörög, kiss me, kiss me, Baby, My Love, kiss me, mi lady madonna, kiss me, és magyarul közvetít nekem, öt percen belül a bugyijában a kezem, meglátod, a német csaj már játszik vele, fordíttatja velem, odanyújtom a kezem, és rögtön a karom kell neki, Laci is megérti azonnal, mert mutogat hozzá a csaj kezét csuklóból és kart vállból, szívére szorítja a kezét, megesküszik, hogy egyetlen csók minden vágya, ha csak ennyi kell, odalehel egy futó csókot Laci szájára, megkaptad. Adott is meg nem is, közben azért a melle egy pillanatra belesimult Laci ottmaradt tenyerébe, hiába akart csak az arcával odahajolni, és megragadta, láttam, ő is játszott, célratörést, és nem tévesztett, megfogta a kebelcsodákat, és olyat markolt rajtuk, hogy az a mélylélekig nyilallott, és magával rántotta a vízbe rögtön a csajt, feledtetve a merényletet, játékos birkózásba kezdve elzuhantak, kezdett kínossá válni a néző szerep az üzekedésükben. Ez már megint átkozottul közel van ahhoz!, mi Birgittel egymásra nézünk kis zavarral, nem kéne magukra hagynunk őket?, neki valami biztató felszólítás van a szemében – és csókolózunk! Életemben először! Kellett valaki, aki előtt nem vagyok zavarban, akivel nincs gátlás, jött valahonnan a világ végéről, meg ez a hirtelen, kútbaugrós váratlanság, semmi tervezgetés, az mindig elgyávított, amikor adódott volna alkalom. Nagyon szépnek látom Birgitet, a jobbik nő Lacié,

ez egyértelmű, de Birgit alsó ajka telt, érzéki, a felső keskeny, vékony vonal, amikor mosolyog, úgy érzem, nem vehette észre, hogy az első alkalom nekem, csak oda kell figyelni a másakra, a kezem akaratlanul elindul felé ölelésre, és azonnal válaszol, hozzám simul vizes testével, csuda finom nő, az enyém. Nem is a csókolózás, hanem hogy két ember örömet talál egymásban, ad és kap. Agyban föl-dolgozom a friss élményt. Birgit élvezi a csókomat! Laciék eltűntek, vagy tapintatosan magunkra hagytak, egy óra múlva eszembe jutnak, Birgit sem emlékszik, hogyan, mikor tűntek el, amikor kérdezem, belekábulok, szinte azt érzem, hogy fárad a szám és a nyelvem, annyira nem tudok betelni ezzel az édes játékkal, és a lány szereti ezt a játékot. Velem. Leheveredünk egy parti sziklára, ő hanyatt, fölhúzott térdekkel, én mellette hason, és csókolózunk még sokáig, fulladásig, nem tudom abbahagyni, és ő hasonlóképpen. Pihenünk azért, ajakkal vándorlunk egymás arcán, a fülét, nyakát, vállát csókolom, de mindig és hamar visszatérek a szájához, amely azonnal elnyílik az enyém alatt, nyelvemet magába fogadja, ilyen lehet a szeretkezés is, gondolom. Engedi közben simogatni a combját, a hasát, a mellét is, így hanyattfekve alig valami, jobbam a dereka alatt, ballal kalandozom, édes játék ez is, a kicsi melle megtölti a tenyerem, a bimbó megkeményedik az ujjam érintésétől, a csípőcsontja szinte ott kezdődik a bőr alatt, a bikininadrág közeléből mindig elsöpri a kezem, akárhányszor közelítek, elsodorja határozottan, folyamatos készenlétben van, nem értem, aztán értem. Nagyon intelligens.

Utolsó este nagy demizson borokkal megmásszuk a Badacsonyt, velünk jön a brigádvezetőnk, összehaverkodtunk rendesen, és egy fiatal vasútmérnök, mindketten a húszas éveik derekán, meg egy velünk korú lányka a faluból, nem kurva, csak kapható, és mindenki előtt nyilvánvaló, hogy az egyik férfival még ma este le fog feküdni, azok még nem döntötték el, melyikük lesz az, szabályos előjátékokat játszik, hol egyikkel, hol másikkal, olyan közönségesen vágyik arra, ami nekem szent misztérium, hogy utálom, ha

ránézek, nem is egy szépség, fejletlenke, lapos, butaarcú, buta az eltökéltsége, amivel csak egy gondolat izgatja, és mégis, ezek ellenére hívogató benne a tágcombú nyitottság, amely mozdulatlanul fölkinálkozik, megáll mozdulatlan, mint tehén a bikának, neki csak fogadnia kell a megtermékenyítő, rászabaduló indulatot. Itt én rúgtam be, de teljes filmszakadásig. Állítólag – utólag elmesélték, nemigen hiszem, de a testem tele van zúzódásokkal, sebesülésekkel, valamikor csak összeszedtem őket –, állítják, elkaptam, fogdostam részegen a kiscsajt, ott mindenki előtt, és azt kívántam neki, hangosan, hogy szüljön tíz gyereket, a többiek érezhették benne a sértegető szándékot, bocsánatot kértek a nevemben, a brigádvezetőtől meg a mérnöktől, attól féltek, azok megvernek, ketten fogtak kétoldalról, úgy támogattak le a hegyről, néhányszor bezuhantunk a bokrok közé, ők is ittak, éjjel eltűntem az ágyamról, a srácok átfésülték a nádast, amíg megtalált Botos Laci, ott is veszhettem volna, ha nekimegyek a víznek, az északi parton rögtön mély, annyira nem tudtam, mit művelek. Azóta nem rúgtam be ennyire, egyszer ki kellett próbálni. Az ifjúság életveszélyes, Botos Laci belehalt, véletlenül ő, bármelyikünk, én is lehettem volna.

Matek

Kóbor tanár úr ősbölcény, abból a békebeli, kihalófélben lévő gárdából, amely még a nyolcosztályos elitgimnáziumban kezdte a pályáját, ahol tudósok gyülekeznek a tanári szobában, akadémiai tagok, a tanárúr a keresztneve, elképzelhetetlen, hogy valaki Laci bácsinak, vagy szentségtörően Laci bá'ként említse, súlya és értéke belesűrűsödik abba a képbe: még járunk szilvát szedni elsőben, tudjuk, ő lesz a matektanárunk, valami betegség, operáció után tér vissza a gimnáziumba hosszú idő után, és az igazgatóval az élen az egész tanári kar rohan elé, támogatják, kérdezik az egészségéről, aggódnak, nem kellett volna eljönnie, még pihenhet egy hetet, bírni fogja vajon. Esemény, ahogy belép a gimnáziumba, olyan büntetései vannak, legendákkal szembesülünk, de nekünk már egy gyengített változat jut, hogy a diáknak pontban reggel hétkor, amikor a rádióban a pontos idő az ötödiket sípolja, meg kell nyomnia a tanár úr csengőjét, és bemutatnia a házi feladatát.

Már a híretől is félünk. Megtart néhány órát, visszaesik az egészségi állapota, helyettesítik a matekórát egy-két hétig, aztán két hetet megint ő, így megy el az első félév. Nem olyan nagy baj, az osztály egy szintre hozása folyik, ezer-féle iskolából jöttünk, szilárd alap kell a magasabb matematika alá. A zűrzavarnak Botos Laci meg még néhány bátrabb fiú a kedvezményezettje, ő bevallja, hogy nem érti, utálja, meg se próbálja fölfogni a matekot, valahogy csak lesz, svejki derűvel, túl kell élni a négy évet, és ehhez igazítja a bevethető fegyverkezést, bevés magának a naplóba egy hármast matekból az egyesek és kettesek közé, a szakmai tanáraink nem keverednek a gimnáziumiakkal,

szünetben az asztalon hagyják a naplót, amíg kimennek cigarettázni.

Kíméletlen diktátorként uralkodik az osztályon, hatalmas intellektus és bogaras öregember, egyéni tanítási módszere van, humora is, régi tanítványai nevét ragasztja ránk követhetetlen társításokkal, így leszek hamar Titi, a dicséretet kiérdemlőnek ki kell menni az asztalhoz, ahol vállonveregetésben részesül, a büntetés szintén nevekkel, a szocialista béketábor ellenségeinek a megnevezésével történik, Te Tito, te Adenauer, te Nixon!, és minden órán kioszt, beír néhány jegyet a naplóba, sosem tudható menet közben, kit figyel, ki az áldozat, talán ő sem dönti el előre. Közben küzd a betegségével, néha álló helyében elszürkül, leizzad, vizeletfoltos nadrágban jön órára, gyufaszálat vesz elő, és óra közben kibányássza a fülzsírt. Szórakozott, az elmúlással vív, és kegyetlenül játszik velünk.

A matematika-oktatási módszere tényleg egyéni, nem oldunk meg feladatokat, hanem beszélgetünk a matematikáról, logikai úton felépítjük. Inkább fogalmazási, stilisztikai feladatot végzünk közösen, az órán jegyzetelni kell, olyanféle óramű pontosságú mondatokhoz jutunk el, amelyekben ilyen fordulatok szerepelnek, egy, csak egy és mindig ugyanaz az egy pont felel meg... Ezeket otthon meg kell tanulni a következő órára, ennek kikérdezésével kezd, aztán föl vesszük a fonalat, és továbbhaladunk. A számonkérő részben mindenki igyekszik terepszínűvé válni, egyetlen névelőbe képes belekötni, és lenixonozni, lejohnsonozni a felelőt, aki már csak abban reménykedhet, hogy óra végéig, az osztályozásig nagyobb tévesztések is előkerülnek, és elfedik az ő botlását, de kiszámíthatatlanul nagy koponya az öreg, rosszul létei alatt is mindent lát, mindent megjegyez. Az új ismereteket fölfedező második órafélben négyen-öten vagyunk igazán aktívak, akik rá tudunk állni az öreg csapájára, ki tudunk pattantani az agyunkból egy neki tetsző félmondatot, amiben gondolkodási teljesítmény van. Én tulajdonképpen élvezem, a feleltetős szakaszban

ritkán futok hibába, az újat gyúróban pedig ott vagyok a jók között.

Amikor a fiatalabb szaktanárok helyettesítik, szabályosan elképednek azon, hogy egyszerű alapműveleteket nem gyakorolt be az osztály, nem tudunk feladatot megoldani, az ő igazságukat érezzük mi is, egy elmúlt világ küzd a modernnel, matekból le kell majd érettségizni, írásbeli példákat megoldani, egyáltalán benne van ebben a felépítésben az, hogy egyszer csak véget ér az elmélet, és elővesszük az Obádovicsot? De ő zárja a félévi jegyeket, négyes vagy ötös vagyok, a zűrzavaros három hónap után alig bukik valaki matekból. A második félét végig tudja dolgozni, beletörődünk, nincs más választásunk, ő akkora tekintély, hogy a helyettesítő tanárok sem merik bírálni. A második év végig ő, egy-két kisebb kihagyással, aztán nyugdíjazzák, harmadik-negyedikben még vagy három matektanár, aki vért izzad velünk, hogy valamire megtanítsa az osztályt, pótolhatatlan lemaradásaink vannak.

A legalkalmasabb általános intelligencia-mérőnek tartom még mindig a matematikát, kora gyermekkorban mérhető, és megjósolható belőle az egész életpálya, hogy a személyiség mennyire képes megoldandó intellektuális, racionalizálható feladatnak tekinteni a kihívásokat, amikkel az élet szembesíti. És valószínűleg igaza volt az öregnek abban, hogy nem a feladatmegoldás a lényeg, hanem azok a pályák, amik ezen a réven kiépülnek a gondolkodásban, és meg lehet fordítani a folyamatot, különösen azok esetében, akiknek nincs tehetségük a matematikához: egyből a pályákat építeni, azt az eszenciát tisztára pároltan beléjük csöpögtetni, ami a feladatmegoldások után a tehetségesekben magától letisztul, a tehetségtelenek, ez a többség, így is, úgy is végigszenvedik a négy évet. (Később: Bolyai János pályájában mintha ugyanez a törekvés uralná el a matematikai világrend bevezetésének szükségszerűségét a normalitás érdekében.) Góré Józsi meg Szultán mindig megírják a házi feladatot, gyakorolják a feladat-megoldást, tudják, mit kellene tudnunk matematikából.

Nekem eddig szárnyalás volt a matematika, képesség, amit megkaptam a születéssel, más ügyes a tornaórán, én ebben vagyok jó, és imádom a versenyfeladatokat, a rejtvényt-szerű feladványokat, amikor magam sem tudom hogyan, egyszer csak kipattan a megoldás, megtalálom a rejtett összefüggést, megfejttem, amit egy másik értelem fölfejtethetően elrejtett, kiválogatom a rengeteg adatból a szükségeseket, vagy éppen a kevésből kikövetkeztetem a hiányzót. Ezekért a megvilágosító pillanatokért érdemes élni, a többi már számolás, munka, favágás, abban nagyvonalú vagyok és gyors, be-becsúszik hiba. Ez az öröm hiányzik a Kóbor óráiból. És utálok a drillt, a diktatúrát, rám is átragad a többiek hisztérikus félelme, nem lehet úgy megtanulni, hogy értelme legyen, gépies magolás folyik, egyre nagyobb a szövegmenynyiség, amelyet memoriterként görgetünk, számukra értelmetlen zsolozsmát hadarnak, amikor felszólítják őket, és nem érthetik, miért lesz belőlük, te, Kennedy, amikor kimarad véletlenül egy szó a rituális szövegből, az elégséges-elégtelen szintjéről tekintve értelmetlen emberkínzás, hasznosság szempontjából mindenki jobban járna, ha típusfeladatokat gyakorolnánk. Első végére valahogy úgy alakul, hogy négyes és ötös között vagyok, valamiért elégedetlen velem, ezt jelzi a hosszú hezitálása két jegy között, én még nem veszem észre, azt hiszem, készül bennem az a másodikos, ő már látja, aki a következő évben nagy ívben beleszarik az egészbe, azt sem tudom, hogy megadta-e az ötöst vagy négyesre zárt, bizonyítványosztás után ottmaradtunk júniusban szakmai gyakorlatra, és találkoztunk a buszon, és határozottan megörültem neki, hogy emberként, az iskolai kereteken kívül találkozunk, ha lett volna hozzám egy emberi szava, csak annyi, hogy remélem, megértetted, miért kaptad azt a négyest (ötöst), talán megnyer magának, de Kóbor tanár úr megszokta, hogy a diákjaival a tantárgyán keresztül érintkezik. Fogadta a köszönésemet, kis biccentéssel nyugtázta, és átnézett rajtam. Gondoltam arra is, hogy éppen nagyon beteg, talán a kórházba utazik, fájdalmai lehetnek,

de nem volt megértésem számára. Ekkor, biztosan tudom, megszakadt a kapcsolatunk.

Szabó Zsuzsival szerelmesek vagyunk egymás számára, első szerelmet átélő boldog és naiv elvakultak, akik se látnak, se hallanak egymás közelségében, de még inkább a külvilág, a környezet elképesztése, irigysége, bámulata irányában. Minden szünetben megkeressük egymást, behúzódkunk egy hátsó padba az osztályban, vagy egy folyosószögletbe, vagy sétálunk kézenfogva, csak mindenkinek meg akarjuk mutatni a kettősünket, és köszöntjük együtt a szembejövő tanárokat, szemtelen fiatalságunkkal emlékeztetjük a vén szarokat, köztük a Kóbort, hogy van ifjúság, és van vidámság, és ez sokkal többet ér mindannál, amit ők képviselnek avított konzervativizmussal. Csak erről szólnak együttléteink, mutatjuk magunkat, ha kettesben vagyunk, én butácskának tartom őt, mert olyanokról szeretne burkolt, de átlátszó kétértelműséggel beszélgetni, látszólag biológiai kérdésekről, mint szeretkezés, meganatómia, ami alapjában malackodás, meg, erre majdnem rávesz, romantikus felhangokkal, olcsón lehetne venni ezüstgyűrűt, ami tisztára olyan, mint az igazi karikagyűrűk, és hordanánk, két egyformát, és úgy ül velem szembe, hogy ragyognak a fekete gombszemek, pukkadozik a humoromtól, én meg tudom, hogy a kettesben töltött intim pillanatok azonnal fölforrósodnának, ha... – Egyre jobban érzem, hogy semmi közöm hozzá, mert nem merem megcsókolni, vele nem tudom átlépni a határokat, ő valószínűleg megérzi, hogy elégedetlen vagyok vele, vagy valami örültség van bennem, ami nem úgy válaszol az ő hívásaira, ahogy normális lenne, de kitart mellettem, amíg én meg nem szakítom a kapcsolatot. Nekem ő a zászlóm a Kóbor ellen.

Mert a matekórákon elszabadult a pokol. Olyan anyag-részhez értünk, zárójelek fölbontása, megoldóképletek, gyökvonás, amelyek fél- és egészoldalas definíciókat eredményeznek, ezeket be kellene biflázni, a módszerrel, mert technikai kérdésekről van szó, nem tudunk eljutni hozzá-

juk, a tanár úr lediktálja, én föl hagytam a tanulással, fontosabb dolgaim vannak. Ha feladatokkal közelítjük meg a matematikának ezt a gyakorlati részét, olyasmi, mint a szorzótábla, tudom, akkor sok, száz vagy ezer feladat megoldása közben a műveletek, mint ezerszer elismételt, automatikussá váló mozdulatok, beépülnének az eszközkészletbe, amin nem kell gondolkodni, de én még az érettségien is csak úgy tudok zárójelet föloldani, hogy a betűkkel jelölt számjegyek helyére kettőt és hármat teszek, ezeknek tudom négyzetét, gyökét, (az egy nem viselkedik szabályosan, tehát nem foglalkozunk vele, és a nullával sem, amihez megintcsak nemlogikus, megegyezésszerű szabályok társulnak, túl sok a kivétel, a szabályok nem a logika törvényeit követik), és ki kell próbálnom, föl kell fedeznem minden feladatban, mi a műveleti szabály, és valahol mindig elrontom, ahogy a nyolcszor hetet is homály fedte egy ideig annak idején. Kóbor tanár úr matematikatanítási módszertana itt megbukik, rajtam elsősorban. Ő fáradt öregember, én lázadó fiatal. Nem csak a lustaságom, sőt, elsőben respektált, a matematika a lusták tudománya, ebben egyetértünk, valaki nem akar huszonhét egyforma szám összeadásával bajlódni, és kitalálja a szorzást, Gauss példáját ő maga mesélte el, a szabadulni vágyó tanító föl adja a diákoknak, hogy távollétében adják össze egytől százig a számokat, és a gyermek Gauss rájön, hogy párokba állíthatók a száz alatti számok, 1-99, 2-98 stb., és még ki sem lépett a tanár a teremből, már megvan a végeredmény... Ez gyönyörű! De az, hogy az $x - y$ miért viselkedik másképpen, ha zárójel fogja közre őket, s nem mindegy, hogy egyenként van fölöttük a négyzetre emelés vagy külön-külön, ez nem tud felizgatni. Ennél Molnár Zsuzsi, minden naiv bámulatával irányomban, többet ér. És meg fog jönni az a nő, akár a perdita szerelem formájában, aki meglátja bennem az istent, az ígéretet. Szabó Zsuzsi csak érez valamit, azért marad mellettem. És Gyurival elhitetem, ostoba játék, hogy Zsuzsi bukik rá, velem csak azért jár, mert az ő közelébe akar kerülni, és Gyuri elhiszi, zavarba

jön, amikor Zsuzsival kézenfogva állunk előtte, összetartozva, pedig Zsuzsi igazából őt szereti, csak hozzám köti valami konvenció, és Zsuzsi részt vesz a játékban az én akaratomnak megfelelően, ez kiábrándít végképp.

Kóbor tanár úr tudja, nagy koponya, én vagyok az ellenség. A gyalázkodó megszégyenítés-sorozat új elemmel bővül, a te Johnson, te Nixon, te Churchill sorozat utolsó elemévé, a felsőfokká: a te, Krebsz válik. Elismerés és eltemetés egyben. Mert amikor a módszer elszabadul, és valamit meg kell fogalmazni, én még mindig megvillanok időnként, kapok vállonveregetést, a váratlanra én reagálok legjobban, de inkább a stilszta vagyok már, aki a szavak értékét tudja. Én csak Zsuzsit tudom felmutatni, egyre kevesebb meggyőződéssel. A matekórákat a gyomromban jelző fájdalommal várom, megint meg fogunk küzdeni, az ellenfél meg van győződve az igazáról. Minden órán megáláz, Zsuzsit is belekeveri, az életemet kritizálja, a legmélyebb egyéniségemet, amely természetesen tele van ellentmondással, kétséggel, vívódással. Zsuzsival pusztit váltunk, találkozáskor és elbúcsúzáskor összehajolunk, puszi jobbról és balról, demonstráljuk, hogy köztünk intim kapcsolat van, de kettesben nem tudjuk megérinteni egymást.

Zsuzsi nem azt kapja tőlem, ami normálisan elvárható lenne az ő várakozásában, és kitart mellettem. Ezt becsülöm benne. Fürtös fekete haja csigákban göndörödik túlságosan fehér arcbőre mellett, egy kis gamin, egy imádnivaló apró kobold, akiből folyton kipukkad a nevetés, aki bámul engem, aki bármit megtenne értem, ha megkérem, magamhoz láncolom, és egyre több a kétségem. A józanodás a szerelemből, amiben megelőztem őt. Ő gyerek, aki felnőtt nőt alakít, felnőtt nő, aki gyerekesen élvezi a felnőttkor örömeit. Ezt imádom, és egyre jobban utálok benne. És még mindig, Zsuzsit mondani, hosszú, zibongó zsékkal, máig élvezet.

A szexualitás fontos. Gyötrő. Feladvány. Egy negyedikes kollégista lány megüzeni, hogy jó vagyok nála, ez azt jelenti a szóhasználatunkban, hogy nem utasítaná el, ha

közelítenék hozzá, és a kollégista lányok, az osztálytársak fölkeszítene, közlik a lényegi információt, Ágnes baszni akar, mindenáron, ez hiányzik az életéből, ki akarja próbálni, a dugást, a tömést, a kefélést, a kamatylolást, a dörzsölő és megsemmisítő erőt, amely belehatol forró kéjjel az ő megnyíló nedves kíváncsiságába, és le akar feküdni valakinek, őszinte odaadással, kotont hord a zsebében, állandó készenlétben, és randikról tér vissza kielégítetlenül, hogy már majdnem összejött, de a fiú elélezett, mielőtt belekezdett volna, és olyanokat mesél a hitetlenkedő csajoknak, hogy felét sem hiszik. Az az érthetetlen a dologban, hogy miért a nála fiatalabb fiúkkal próbálkozik. A srácok, azt hiszem, bármelyik közülünk, elfogadná egy numerára, kitárgyaljuk, a túlvilágon a férfiaknak az orrára húzzák a kihagyott női szerveket, ilyeneket tudunk, meg tűzoltásra a moslékosvödör is alkalmas, pedig igazán jó nő, szép az arca, kiváló az alakja, valami differencia van benne, egy felnőtt férfi, aki ismeri a dörgést, percek alatt megszabadítaná a szüzességétől. De úgy látszik, az meg neki nem kell. Mert az. Szűz. Kurva. Szűzkurva. Ágnes az ideális partner, jobb mint Zsuzsi, ez is erős motívum a menesztésben, pedig vele egyszerűbb és őszintébb lenne, lehetne, előbb-utóbb egyszerűen azt mondanám neki, hogy tanítson meg csókolózni, és nem szakadna ránk az ég, de lehet, valamelyik barátnőjének elmondaná naivan dicsekedve, ez visszatart, ő sem jutott sokkal előbbre a tapasztalatokban, csak vágyik rá élményszerző kíváncsisággal, és ezt az intimitás hiányt egyre jobban érzem mellette.

Kóbor tanár úr minden órán nyilvánosan megaláz, nem csak a matekkal, Zsuzsit is fölemlegeti, Ágnes is, vele is látott, pirulok, égek, táblához hív, természetesen nem tudok feladatot megoldani, vagy Góré vagy Szultán füzetéről másolom a leckéket, sokszor a szünetben, az utolsó pillanatban. Mert lecke van, és dolgozat is van, de csak Szultán és Góré Józsi szenved meg vele, a többiek mind másolunk, ők megkérdezik az idősebbeket, megtanulják hagyományosan a matekot, nekem ilyesmire nincs időm.

Puskázunk, csalunk, ahol és amennyit lehet. Gyártjuk a tenyérbe rejthető cetliket, a legfontosabb képletek bele vannak vésve a padba, némelyek még a füzetet, könyvet is kinyitják a térdükön, Kóbor tanár úrnál lehet, üldögél a katedrán, mielőtt körbesétálna, nagy zörgéssel, körülményesen föláll, mintha jelezne, most tessék eldugni a puskákat. A megszégyenítések annyira durvák verbálisan, annyira megaláznak, hogy ott akarom hagyni a sulit, Kóbor néha szinte csak nekem szenteli az órát, csak engem aláz. Kiss Laci ebben az évben megy el (mégsem, negyedikben még ott van köztünk, amikor színházat játszunk), valamiből elege lett, pedig aránylag jól tanul, érzékeny kamaszok vagyunk mind, egy héten át mindenki lebeszéli az elhamarkodott lépésről, azt mondja, elmegy bányásznak, egy év múlva a havi ötezeret is megkeresi.

A szocialista országok kulturális kapcsolatainak keretében időnként népi együttesek látogatnak szép városunkba, grúz, azerbajdzsán, albán táncsteket élvezünk végig, mert a kutya sem kíváncsi rájuk, ilyenkor telefonálnak a kultúrházból a fiú- meg a lánykollégiumba, vatta kell, jöjjön száz-száz ember, és mi megtöltjük a nézőteret. Délelőtt elkísértette magát Ágnes a büfébe, kellemetlen, addig totójáskodtam, amíg neki fogyott el a türelme, és megszólított a folyosón, elsősorban udvarias vagyok, nem akarom megsérteni, megyek mellette, és fülig pirulok, pedig ez még nem jelent semmit, de én kaján figyelmet látok minden szempárban, a büfében, sokan vannak, a felkaromhoz nyomja a mellét, egyáltalán nem véletlenül, ki lehetne kerülni a tolongásban, ő negyedikes, én másodikos, szégyellem, hogy együtt vagyunk, hogy belém van ez a nő zúgva, hogy mutatja, szinte minden szemben azt látom, hogy a rámenős csaj megfogta a kisfiút. Zsuzsival bájosak voltunk kettesben, Agnessel lesír rólam az a két év különbség, hatalmas távolság, állandó szégyenkezés. Bandázva megyünk a belorusz népi együttest megnézni, a park előtt szólnak a többiek, Titi, téged várnak, Ágnes ott áll, leszakadt a lánykollégium kivezényelt csapatáról. Kettes-

ben, egy kis kerülővel megyünk át a sötét parkon. Még mindig nem tudok csókolózni, a padokon egymásba merült párocskák, ezért vagyunk mi is itt, valamit kezdenem kell. És Ágnes mögé kerülök, így nem lehet csókolózni, hátulról átölelem. Megáll mozdulatlan, mint tehén a bikának. Azt csinállok, amit akarok, ez tiszta és világos véleményem szerint kiábrándító, undorító, de az anatómiai érdeklődés erősebb, bebarangolom ballal (az az érzékibb) a titkos tájakat, ő liheg, nemigen akarom elhinni, hogy ennyire élvezi, mert fogalmam sincs, mit kéne művelnem a fölfedező kezemmel, hogy neki jó legyen. Hátranyúl egyik kezével, a sliccemre markol, ezt már nem hagyom, mennünk kell a színházba, mondom, és szavamat veszi, hogy hazafelé megint erre kerülünk. Még odaérünk kezdésre. Az előadás végén vár a színház előtt, én megyek a fiúkkal az ellenkező irányba, még utánam is kiált, nem jössz, Titi? Visszakiáltok: Nem!

Harmadikban és negyedikben van néhány kudarcos próbálkozásom. Az nem igaz, hogy nem tudnám fölvenni a lépést, nekiülök a matek házi feladatnak, figyelmesen végignézem a füzetben, mit csináltunk az órán, elolvasom a tankönyv megfelelő fejezetét, érthető, világos, a fizika példája erős, van nekem agyam, és nekiállok megoldani a házi feladatot. Az Obádovicsban hátul ott a végeredmény, szinte soha nem az jön ki nekem. Szultánnal megbeszélem, odaviszem hozzá a füzetem, nézze már meg, hol rontottam el. Szultán konok és következetes elme, sváb fiú ő is, ebből van valami szimpátia köztünk, megállíthatatlanul megy mindenben a maga útján, azért is lett ez a beceneve, mert keleties bölcsesség, megfontolt lassúság van minden mozdulatában, elnyújtott szavában, a bélyeggyűjtés a mániája, eljár a filatelisták helyi szervezetébe. És rámutat valahol valami primitív hibára. Egyből elmegy a kedvem az egésztől. A geometriai fejezeteket szeretem, ezeknél együtt vagyok a tananyaggal, a feladatok hasonlóak azokhoz, amelyeket szerettem azelőtt, az ember rajzolgatja a vonalakat, és egyszer csak észreveszi, hogy ott egy derékszög, vagy odarajzolható egy kör, és a többi már csak számolás, alkalmazás, favágás.

Apámmal a nagy beszélgetés után mégis közlöm, hogy a matekkal vannak problémáim, szerez egy tanárt, fiatal mérnök, száz forint óránként, apám: nem számít a pénz, annyit mész, amennyire szükséged van. Ott ülünk a panel-lakás konyhájában, két óra alatt elmondja nekem az egész középiskolás anyagot, közbekérdez, értem-e, s ha meggyőződött, továbbmegyünk. Becsületes ember, pótvizsgára felkészítésben a legjobb, tudja a város, és a sötét koponyákhoz szokott korrepetitor közli, hogy tehetség vagyok matematikából, fölösleges hozzá járnom. Körvonalazom, mi a baj velem. Az nagyon egyszerűen orvosolható, előveszem az Obádovicsot, fokozódó nehézségben követik egymást a feladatok, és rászánok egy-két hónapot gyakorlásra, feladatok megoldására, ehhez nem kell ő. De én lusta vagyok, még elhatározni sem tudok ilyesmit.

Az érettségin hat feladat van a tétellapon, mindet meg tudom oldani, itt is egyre magasabb pontszámmal értékelt feladatok követik egymást, az utolsó egymagában annyi pont, amennyi a közepeshez elég. A többivel kész vagyok egy óra alatt, ez fogasabb, geometria, kihívás. Rajzolgatom a vonalakat, és egyszer csak beugrik, a cosinus-tétel! Valami egyszerű törvény, csak az nem biztos, hogy jól tudom, nem jegyeztem meg. De ott van nálunk a függvény-tábla, megengedett segédeszköz, abban benne a cosinus-törvény, és meg tudom oldani. Az egész dolgozatból ez a feladatom jó, a többit, a legprimitívebbet is, elrontottam valami zárójelnél vagy négyzetre emelésnél. De a tanárnő nem adja meg a középezt, hiába a pontszám, egy feladatért nem adható elégségesnél jobb.

A matematika életem elszalasztott lehetősége, egy igazságosabb társaságba kerülhettem volna a révén, úgy képzelem, ha mérnök leszek vagy akármely matematikai alapú természettudományban megyek tovább, ott, abban a világban kevesebb a vita, a végeredmény vagy stimmel vagy nem, míg annak eldöntése, hogy egy novella, mondat, újságcikk, tanóra jó vagy sem, mindig szubjektív.

Földrajz

A földrajz nem tudomány, ha onnan vizsgálom, hogy egy ország vagy tájegység bemutatásának mi mindent magába kell foglalnia, úgy határtalan, és folyvást más szaktudományok területén jár, (kultúráról, népességről, iparról, gazdaságról, politikáról, népszokásokról beszél felületesen), ha meg szűkebben próbáljuk értelmezni, akkor ismét más szaktudományok területén vagyunk, geológia, földtörténet, népvándorlások, meteorológia. De tantárgynak hagyományosan ideális, nem kell túl komolyan venni, és fogékony korban nyújt széleskörű, feledhető ismereteket a világról. Stupli tanítja, ötöst lehet kapni, ha valaki megtanulja a világ összes országának fővárosát, Szultán vállalkozik egyedül, sikerrel. Harmadik-negyedikben közlekedési földrajz, ilyen még nem volt, Stuplinak is új, lelkesedik előttünk, hogy milyen jól érezte magát, amíg készült erre az órára. Kontinenseket átszelő vasút- és közutakat biflázzunk, az Orient Expressét máig el tudnám mondani: London, Dover, Calais, Párizs...

Kabossal játszunk az órákon, az atlasz egy-egy oldalán, először Magyarországon, majd a világtérképen, kikeresünk egy apróbetűs helységet, egy folyócskát, azt a másiknak meg kell találnia, ki diadalmaskodik odatett mutatóujjal, amikor a másik még nagyban böngész, és egyre durvább, már nem csak a földrajzi nevek, hanem minden szó, ami lehetőleg jól el van rejtve, amíg rá nem ununk. Akkor keresztretjtvényt gyártunk, kis agytorna, Stupli meg hadd mondja a magáét a katedrán.

Gyakran helyettesít nálunk egy nyugdíjazott földrajztanár, erre tartják a gimnáziumban, és beszélgetős előadást nyújt

nekünk, kicsi, rozzant öregember nagy szemüveggel, egy életet leélt az iskolában, bármit kérdezhetünk, ami érdekel bennünket a tudománya területéről. Mindannyiunkat izgat az űrkutatás, a kollégium ablakából nézzük az égbolton, amikor az amerikaiak begyűjtják a Holdraszálló egység rakétáját, szabad szemmel látható az égen a villanás, máig tudom a Holdat meghódító gárda nevét (Armstrong, Aldrin és Collins, egy kis lépés nekem, és hatalmas lépés az emberiségnek), tudományos csúcson vagyunk, és az első kérdés innen feszeget valamit. A tanár úr valahonnan Galileitől és Keplertől kezdve összefoglalja az emberiség útját a kozmosz meghódításáig, hosszan, unalmasan. Azután valaki azt kérdezi, hogy lehetséges-e, hogy még mindig vannak emberevő törzsek dzsungel mélyén, óceáni szigeteken. Ismét hosszú és unalmas és tudományos válasz, amiből se az igen, se a nem nincs kizárva. A harmadik kérdező visszatér az űrkutatáshoz, a hosszúnak ígérkező válaszban elhangzik Galilei neve (Borsos Józsi dörög a hátsó padban: most jön a Kepler), és végigdörög az osztályon a féktelen röhögés, Borsos néha nagyon jókat mond, egyszer valakitől azt kapja, hogy lóalkatrész kerüljön közelebbi kapcsolatba azzal a testrészével, amelyik a hátunk alatt van, mire ő: a tiedbe se nápolyi. Az ilyeneket fölkapjuk, napokig mondogatjuk, aztán megkopik, elveszti a frissességét. A kicsi ember a földhöz vágja az osztálynaplót, toporzékol egyhelyben, mindjárt megüti a guta, és amikor elhallgatunk, az osztály arcába üvölti: példátlan impertinencia! Este Maci elkérné Bakter zsebkését, a konzervnyitó kellene róla, Zoli nem akarja adni, legutóbb is kicsorbította. Maci erre a földhöz vág valamit, toporzékol, és azt üvölti, példátlan impertinencia.

Valahogy mindig nyolcan voltunk a banda. A négy-öttszemélyesre tervezett szobákba négy emeletes vaságy került meg egy pótszekrény, és az első év elosztási szeszélye hozta össze az első nyolcast. Kilencven százalékban a szomszédos gépipari diákjai adták a kollégistákat, a város más iskoláiban tanuló többiek együvé rakva, a mi szobánk

az egyetlen, ahol ugyanabba az osztályba járó elsősök vagyunk, azután változik minden évben a fölállás, de mindig van együtt egy nyolcfős csapat, évről évre más fölállásban. Talán negyedikben végre letisztulva arra a nyolcra, akik összetartunk mindenben: Tádé, Góré, Dán Laci, Kabos, Karesz, Szultán, Bakter meg én.

Ez a földrajzi, tájszólási, vérmérsékleti sokféleség csiszol, koptat össze bennünket, nincs vezér, csak egy folyton átalakuló, szinte megfoghatatlan közvélemény, amely elismeri Góré Józsi tanulmányi eredményét, de nem tartja többre, mint Tádé helyét az Építők ificsapatában, Dán Laci a legnépszerűbb, mert tetszik a lányoknak, és olyan színészi képességekkel tud megröhögtetni mindenkit, hogy napokig újra és újra elmeséljük, hogyan találta föl magát, de ő sem ambiciózus, Jasin szeretne vezérkedni, de érezhetően meggyöngült a pozíciója, amióta én akkora ügyet csináltam egyetlen pofonból, nem beszélnek velem róla, mert én megint elbőgném magam, biztos kitárgyalták, de egyik este Maci rászáll Jasinra, jóval erősebb nála, cselgáncs bemutatót tart a háló közönségének, Jasin az áldozat, Maci sorra éri el az ipponokat, és amikor a közvélemény helyeslését látja a szemekben, berugdossa a többször földrevitt ellenfelet az ágy alá, olvassuk éppen az Indul a bakterházat, és megfenyegeti, addig ottmarad, ameddig ő meg nem engedi, hogy kijöjjön, és elmegy vécére, vizet inni, sétálgatni. Nem érzek diadalt.

Az alsó ágyak napközben ülőhelyként szolgálnak, sokkal gyorsabban koszosodik az ágynemű, én mindig felsőt választok, illetve nem is választás folyik, aki alsóágyas, az mindvégig alsó ágyon marad, ugyanígy a magaslati levegő kedvelői. Tartozik még a szobához egy fedeles szemétláda, azon jól lehet üldögelni, ha az alsó ablakot kinyitja az ember, ott lehet cigizni, a füstöt kifújva az utcára, és az első gyanús hangra, ajtónyílásra utána lehet pöckölni a csikket. Elsőben nem dohányzom, már leszoktam, másodikban rákapok megint, különösen az első idők kábulata ízlik, amikor nincs szokva az ember a nikotinhoz, és szabályosan

érzi, hogy a feje, mintha oda menne a füst, könnyűvé válik, mint szédületben, majdnem rosszulletben, és tompulnak az érzékek, miközben valami boldogságféle, lazuló izmokban, szárnyaló érzésben jelentkező öröm, mámor szabadul föl. Azért egy-két hétig nem szívom, s akkor megint, naponta egy-két szálat a kábulatért, de hamar rászokom, és akkor a hiánya már a rossz. Például a reggeli, ha kakaó, akkor utána nagyon ízlik a füst. Nagyon sóher a társaság, alig gyújt rá valaki, már odaszólnak neki, lövöm a csikket, ez igénybejelentés a dohányynemű maradékának irányába, s nem illik tövig szívni, mielőtt odaadnánk, s még nagyobb ínség esetén, újabb hang, lövöm a rigót, valaki a csikk maradékán is szívna egyet-kettőt. Egyszer valame-lyikünk hoz egy doboz Camelt, egyiptomi cigaretta, állítólag kábítószer van benne. Áhítatosan, szertartásosan fogyasztjuk el, s mind érzünk is utána valamit.

Stupli mint a történelem és a földrajz tanára, meg osztályfőnök, időnként nevelő célzatú beszélgetésekkel támad bennünket, önkritikus, jó humora van, intellektuális, apró poénok, sziporkák, amelyek eredetiek, ha odafigyelek, megmosolyogtatnak, csak annyira zajosak és elevenek vagyunk, hogy nem tud kibontakozni. A cigaretta káros hatásáról is tart előadást, ő is dohányzik, de fölhívja például arra a figyelmet, hogy a cigaretta vége tartalmazza a legtöbb nikotint. Egy példa a sajátságos humorára: osztálykirándulásra megyünk autóbusszal, a látnivalókat lelkesen magyarázza, szemléltető földrajzóra, olyan helyen jár a busz, ahol szabályos vékony rétegekbe rendeződik a palás kőzet, ahogy egykor lerakódott a tengerfenéken, belevágták az utat, tényleg szemléletes. Sipi megkérdezi, mire jó ez, mire használható. Hát, nagy gödröket meg lehet vele tölteni. Csak páran röhögünk a poénon.

Kiröhögjük egymást okkal és ok nélkül, Karesz felel Janus Pannoniusból, s a tanárnő kérdésére, hogy, ha volt becsületes magyar neve, miért használta ezt a latint, Karesz kivágja magát, szülei így becézték kicsiny korában, Bakter-nak az apja vasutas (az Indul a bakterház tömény hülye-

sége), szégyelli, mind az ablakhoz tódulunk, amikor Maci tudósít, hogy Bakternak látogatója jön, egy vasutas-egyenruhás férfi baktat a kollégium felé, csak ő nem, pár perc múlva belép az ügyeletes, hogy Bakternak látogatója van, lemegy, jön vissza, marhák!, Maci kilopózott, és ő küldte az ügyeletet, Szultánt meglátogatja az édesanyja, rengeteg kaját hoz, „olyan soványka vagy, fiam”, Szultán jó húsban lévőnek számít közöttünk, mivel tilos, a hálóban szeretünk étkezni, Zsebtigris (más nevén: a Kis Muck, és néha még Apró Antal) elkap bennünket, üvöltözik, hogy nem eszünk étkezést a hálóteremben, durva megviccelések, megalázások és féktelen kiröhögések a közös eszköztár, amivel kikísérletezzük az összezárt együttélés szabályait. És van, hogy valamelyikkel kettesben ülünk a folyosó kövén, hátunkat a falnak támasztjuk, és őszintén beszélgetünk.

Stupli meglátogat bennünket a kollégiumban, a családlátogatás feladata nyolcvan százalékban abszolválható számára, ha meglátogatja a fiú- és a leánykollégiumot. Dán Laci fedezi föl a caplatását a diri társaságában a lépcsőház számukra végtelen emelkedőjén, mi versenyeket rendezünk itt, néha a korlátban kell megkapaszkodni az egyensúlyvesztés pillanatában, hogy a nyakunkat ne törjük, ahogy hármásával-négyesével küzdjük le a lépcsőket, ők megfontoltan gyalognak, és biztosan hallják a folyosót visszhangosító süvöltést: jön hozzánk a Stupli, és őszinte öröm zeng benne, a folyosó olyannyira akusztikus, hogy aki nagyobb fingásra készül, az kimegy a hálóból, és ott ereszti el, ha tényleg zengzetes a teljesítmény, számíthat néhány jelentős ajtónyílásra az elkövető, Dán Laci üvöltése a névtelenség anonim homályában megadja az alaphangot, mind annyira örülünk, és annyira elhalmozzuk szeretetünk titkos és nyilvánvaló jeleivel osztályfőnökünket, hogy már szégyenkezik a kolesdiri előtt, hogy ő mennyire népszerű a tanítványai körében. Vetélkedünk, kinek az ágyára üljön, sorban mindegyiken ül egy kicsit, katonás rend van a hálókban, a vaságyakban három matrac, két lepedő, párna,

két pokróc, sarkosra kell ágyazni, a pokróc félbehajtva nyúlik végig, két szélen a fehér lepedőből kilátszik két csík. Ez a két csík hamar elkoszosodik, napközben folyton ott ülünk, néha húszan egy szobában. A párnája alatt mindenkinek két-három szelet kenyér, ott lassabban szárad ki, folyton éhes kamaszok vagyunk, a hálóban enni nem szabad, de mindig van kacsaszír üvegben, rácsorgatunk a kenyérszeletre belőle, vastagon sózzuk, utána nagy nyelésben víz, egyenesen a csapról. Ez a legfőbb élelem pótlékunk.

Országos beiskolázású osztály a miénk, csak a hálónkban hat megye képviselteti magát, igazán a föltörekvő középosztályt jelenítjük meg, igazi értelmiségi háttere egyikünknek sincs, Maci apja rendőrtiszt, s Dán Laci meg Szultán anyja dolgozik adminisztratív munkakörben. Egymást csiszoljuk, formáljuk folyamatosan, a tájszólás, a többiek számára ismeretlen szavak kerülendők, cikizés, kigúnyolás követi, Tádé kérdez néha olyanokat, küszködik a testsúlyával, Nézd, Titi, mennyit sovánkodtam, nézem, igen, Tádé, fogytál az utóbbi időben, meg Jasinnak vannak nagyon sokáig csokonyavisontai fordulatai, aggrobatta betűk, mondja, napokkal utána fejtjük meg, hogy az akrobata szóból származik ez a lokális jelző, türümentszett fasza gyerek, mondja, ha valakit dicsérni akar, de szinte egy szó a nyelvén, nem hisz nekem, amikor bizonygatom, ez három vagy négy szó, Bakter meg karakószörcsöki, ami önmagában röhej. És nem vagyunk trágarak, szinte érthetetlen, más szobákban sokkal erőteljesebben röpködnek a ló- és szaporodó alkatrészek, sőt a későbbi tapasztalatok, katonaság, de akár tanárokból verbuválódott pincészer férfinépe is sokkal trágárabb, mint mi voltunk, megvetjük a harmadikos Kocsist, megyei válogatott labdarúgó, de minden második szava a bameg, kiürülve, elformátlanítva, kötőszóként, de értékeljük a tornatanárt, aki családalapító mozgásként megnevezve szólít fekvőtámaszok végzésére bennünket, s napokig idézzük az egyik negyedikest, a takarítónők időnként vadásznak valakire, aki levinné az össze-

gyűlött szemetet, Padjancsi arra kéri őket, hogy nézzék meg tüzetesen a hátát, a takarítónők nem értik, na nézzék meg még egyszer, most segít, látnak-e ott tollakat, nem látnak, nahát, akkor miért nézik madárnak.

Orosz

Talán Natália volt a neve, talán Tatjana a meghatározó orosztanárnőnek, de Anyegin szerelme, meg a Háború és béke Natasája egyformán jelen volt benne, az összes lelkeségükkel, elsőben egy bolgár nő, alig beszél magyarul, ide jött férjhez, nagyon nem bír velünk, mi meg tényleg az elemibe süllyedünk vissza az óráin, hátat fordítva neki megbeszéljük a fontos témáinkat, papírgalacsinokkal dobálózunk, szkanderezünk, ami belefér a szemtelenségünkbe, mintha ott se lenne. Natasa néni bír velünk, ő is ide jött férjhez, szépen beszél magyarul, hadarós orosz dallammal és hangsúlyokkal, és fiúcskák, és citromocska, és füzetecske, mindent elbecéz, mintha oroszból fordítaná a mondatait, velünkörű csúnya lányai vannak, kicsit egzaltált, tüsszent, nem találja a zsebkendőjét, a nyakából lerántja a nájlonsálat, és beletrombitál az orrával, és engem szeret a nagy orosz lelkével, örület, olyan nyilvánvalóan kivételez velem, a föld alá süllyedek szégyenemben, például olvasunk egész órán, a végén, János, te olvastál a legszebben, és beír egy ötöst. Olyan képtelenség, hogy a többiek azzal égetnek, hogy meg akar fogni valamelyik lányának, oda járnak a mi giminkbe, s amikor közelednek, akkor a többiek löködnek, Titi, szinte elébük esem, miért kapod az ötösöket, és a kis csunyas Natasenykák nem értik, mit röhögnek rajtuk ezek az idétlen fiúk, csúnya lánynak lenni nem könnyű. És minden pedagógusnapon, nőnapon, lehetséges névnapon és szovjet állami ünnepen összedobjuk a pénzt, virágcsokrot vesznek, nekem kell átadni, közösségért hozott áldozat, mert utána nincs tanulás, Natália néni egész órán mesél nekünk a nagy, hős Szovjetunióról, a

szülőföldjéről, én lángvörös arccal megyek a katedrához, kezemben a csokréta, a tanárnő őszintén örül a figyelmes-ségnek, szláv módra három puszi, mindig, kihagyhatatlan, mint ahogy párt- és állami vezetőink is egymásra tapadnak a protokoll szerint, (férfi a férfival, gusztustalan), ez a leg-égetőbb az egészben, az osztály kórusban lelkesedik, Dán Laci osztályozza a pirosságom. Kicsit tanulom az orosz-t, mert osztályelsőnek lenni is nehéz.

Kóbor mesélt még a Szovjetunióról, Leningrád, az a gyönyörű tiszta város, turistaként járt ott, valamelyik úti-társa eldobta a csikket, képzeljük el, egy leningrádi föl-vette, és a kezébe adta, uram, ezt elvesztette, de valamiért kételkedünk az őszinteségében, nagyszüleink korosztálya, az a generáció reakciós, és utálja az oroszokat, Stuplinak vannak még érdekes eszmefuttatásai, ha odafigyelünk éppen rá, hosszú kritikus és önkritikus időszak után, mialatt Sztálin volt a bűnbak, és kivitték a mauzóleumból, most mintha kezdenék rehabilitálni, nélküle nincs második világháborús győzelem, kell az erős kéz, az irányító akarat, ezek a folytonos átértékelések, a mi gimnáziumunk is pár éve még Deák Ferenc nevét viselte, akkor nagyon elítélte a törtéénészszakma, vagyis a politika, a kiegyezést a forradal-miság magasából, most megint realpolitikusként beszélünk róla, Natália néni dalokat tanít nekünk, akarnak-e az oro-szok háborút, kérdezzétek a fehértörzsű nyírfát a sztyep-pén, talán Jevtusenko verse. Szép. A hidegháború aktuális frontján.

Politizálunk is egymás között, sokat hallgatjuk a Szabad Európát, a kívánságműsort félóránként hírek szakítják meg, valaki beolvas egy jegyzetet, nagyon kilóg a lóláb, így kell a fellazító politikát folytatni, az érdeklődést fenntartó zenét nyomatni, ahogy csak kijön a hangszórón, és két-perces kis szövegekben, annyi időre nem érdemes elmenni a rádiótól, elültetni a kétségeket a hallgatóban, ötvenhatot például forradalom és szabadságharcként emlegetik, nyilván, látunk át a szitán, utána menekültek el innen, s nem mindegy nekik, bűnöző-e éppen vagy szabadságharcos

forradalmár az ember. Mi nem vagyunk ellenségei a rendszernek, hívei se, nem ismerünk mást, ösztönösen gyanúsna tartjuk mind a lelkesedést, mind a szélsőséges kritikát, azért jó lenne egy-két számot kérni a Csekétől, de tudjuk, Magyarországon nem szabad föladni a levelet, még ha nem is ír rá feladót az ember, akkor sem ér célba, sőt nyomozni kezdenek, honnan adták föl, ki lehetett. Ha van külföldi rokon, annak el lehet esetleg küldeni egy másik borítékban, hogy adja föl onnan, de ebben is sok a rizikó.

Szerencsétlenségemre Natália néniék itt laknak a panelek valamelyikében, naponta erre mennek-jönnek, egyszer-kétszer beugratnak a többiek, fussak az ablakhoz, micsoda nő, és a túloldalt baktat orosz tanárnőnk szatyrokkal súlyosan megrakodva, amikor a lányai mennek arra, valamelyik kikiabál, ez szigorúan tilos, Natasa, üdvözl a Titi, de egyiket se hívják Natasának, úgy gondolom, és meg se hallják a kiabálást, úgy mennek el a fiúkollégium előtt, ahogy tisztességes lánynak illik.

Az iskolába vonulás, negyedórányi út, amikor Dán Laci formában van, akkor kabaré, megnyom egy kapucsengőt, aztán mind rohanunk, egyik reggel két iskolás gyermek jön szembe, hátukon táska, aprócskák. Gyerekek!, ezek a Mukkok, mondja nekünk, lehet valami benne, erősen hasonlítanak nevelőtanárunkra, Zsebtigrisre, Apró Antalra, hatalmas indulat van benne, amilyen apró, akkorát tud üvölteni, pofozkodik is, pedig feleakkora, mint mi, orosz szakos, és szívesen segít mindenkinek, aki hozzá fordul, az ebédlőasztalnál Pravdát olvas, mégsem nagyon félünk tőle, amikor hosszú sor áll az ebédlő előtt, baktat fölfelé mellettünk a lépcsőn, s a háta mögött fölharsan, Mukk, villámgyorsan megfordul, megint a háta mögött valaki, elváltoztatott hangon, Mukk, Mukk, és leüvölti a társaságot, amíg abbahagyják, de kiváló játék a sorállás unalma ellen, a két kis kölyök megszeppen a Lacitól, az odaguggol eléjük, és valami gyermekdal dallamára megtanítja nekik, hogy Mikk-Mukk, Mikk-Mukk, valami rigmussal kiegészítve, megnyerte magának a kölyköket, és csokit ígér nekik, holnap megkap-

ják, ha este otthon elénekelik az apukájuknak, fulladunk meg a röhögéstől, elképzeljük a békés családi kört, a gyermekek új dalocskát tudnak, és elénekelik az apukájuknak, de félelmetesen túl van a határon, másnap behozza a gyerekeit valamiért a kolesba, nem azok, akik énekelni tanultak, két fiú volt, itt meg vegyesen vannak, egy kisfiú, egy kislány, Dán Laci udvariasan megkérdezi, a tanár úr gyerekei, és megsimogatja a fejüket, hogy milyen aranyosak, nyüszítünk a visszatartott röhögéstől.

Egymással szemben is megy a kiszúrás, megviccelés, durva és még durvább tréfák áldozatává válhat bárki, Kiss Laci mindig nagy ugrással vetődik az ágyára, egyik nap beágyazzuk a takarója alá a szemetesláda fedelét, csak úgy koppan, amikor landol, női nemi szerveket rajzolunk egy másiknak az iskolai füzetébe, mintha ő szórakozna ilyen-mivel szabad idejében, a vécén ülő sem érezheti biztonságban magát, a szomszédos kabinból észrevétlen át lehet nyúlni a lehúzó zsinórhoz, jó esetben az áldozat fölugrik ijedtében, és Hopp Tomi a tanulófelelős, komolyan veszi a dolgát, csak amikor rajtunk a cirkuszoshatnak, akkor nehéz neki, mert úgy tart rendet, hogy a veleidős harmadikosok szolidárisak vele, minket, elsősöket leüvölt, de amikor a kortársaira is átragad a jókedvünk, most kórusunk van, Botos Laci vezényel, három szólamban énekelünk (Lópikula, cintányér, Schmollpaszta, más szereti, más bassza, umpappa), akkor tehetetlen, végre leüvöltött bennünket, kuss és csend van a tanulóban, vékony kis füttyszó a sarokból: Hipp-hopp, velünk röhög, nem tud mást tenni. De minden durvaság és kegyetlenség mellett egy valami nincs: a viták testi erővel elintézése, amióta oly értelmetlenül és gáttalanul zokogtam egyet a világban jelenlevő értelmetlen erőszak fölötti felháborodásomban, mint Voltaire fölháborodott a lisszaboni földrengésen, pedig kegyetlenül kipróbáljuk egymáson az erőnket, van birkózás végkimerülésig, a felső ágyon heverőt, ha óvatlan, alulról le lehet rúgni váratlanul, üldözések folynak ajtócsapkodással, lépcsőn nyaktörő rohanással, párnát, könyvet, bűdös zoknit vágunk

egymáshoz, hárman egy ellen, legyűrünk valakit, és addig nem engedjük, amíg saját magáról dehonesztáló kijelentéseket nem tesz, de soha nem a megalázás a cél, van egy határ, amit nem lépünk át soha. Ebben a rendszerben foglal helyet az én szerelmem az orosztanárnő iránt, mert verbálisan is kegyetlenek vagyunk, Tádé nőjét csak a táglábúként emlegetjük, miniszoknya a divat, és a combjai nem passzolnak, zárnak tökéletesen, lefigyelünk mindenkit, ahogy női társaságban viselkedik, és a zavar meg az imponálás rá jellemző mozdulatait erős túlzásokkal bemutatjuk, elég észrevennünk, ki mire érzékeny, büszke vagy rátarti, azt a pontját folyamatos tűz alatt tartjuk, de itt is van egy mérték, komolyan meg lehet sértődni, és akkor abba marad. A legjobb tréfa is kifakul, megkopik, amikor már én is olyanokat mondok, hogy jó lenne meghívatni magam egy vasárnapi ebédre Natália néniékhez, kicsit fölkapják, hogy hosszasan vívódnom kellene a két lány szépsége között, és akkor ebédek sora vár rám. Géza csinál ilyeneket, udvarol lányoknak, ráadásul kis nyolcadikosoknak, és eléri, hogy meghívják ebédelni, ez értelmetlen, mi úgy udvarolunk, járunk valakivel, hogy annak nincs családja, nincsenek szülei, két független személyiség érdeklődik egymás iránt. Géza nem normális.

Szakmai

Első és kísérleti osztály vagyunk, a népgazdaság érdekeinek megfelelően középszintű szakembereket képeznek belőlünk, az ágazat fejlődni fog, és kilencven százaléknak ez az életpályája, igazolódtak az előrejelzések, de a szakmánkhöz nincsenek tankönyvek, nincsenek tanárok, a helyi AKÖV (Autóközlekedési Vállalat rövidítése, később kicsit több fantáziával Volán nevet vesznek fel országosan) dolgozóit kéri fel órák tartására, és ezek az emberek többkevesebb lelkesedéssel el tudják nekünk mondani, mi a munkájuk, mit csinálnak, kikérdezik, amit ebből megjegyeztünk, van köztük mérnök, közgazdász, és első évben egy jogász. Haszon tanár úr a megyei bíróság megbecsült bíróját, nagy kedvvel veti bele magát a heti két órába, ezt a száraz diszciplínát, a jog alapelveit, olyan lebilincselően adja elő, hogy ballagáskor a képét fölteszük a tablóra, mindenki jó emlék maradt róla, egészséges humorral fog meg mindent, ilyen kiszólásai vannak a megérkezett jó időre célozva, egyesek kettesben mennek a Hármashatár-hegyre, Sipit következetesen Gyula urazza, Gyula úr már megint javítja az állami tulajdont, azzal szórakozik a fiú, hogy ki-be csavargatja a pad csavarjait, és ha rám támadnak egy túrós palacsintával, akkor nem vehetem elő a sörétes puskámat jogos önvédelem címén. Valószínűleg csak általános irányelvekben határozták meg neki, mit kell tanítani, és rajongunk érte, jutalomképpen a három legjobban tanulót az ő tárgyából elviszi egy tárgyalási napra a bíróságra, Góré Józsi, Anna meg én vagyunk ezek, hatalmas dicsőség, a harmincadik éves érettségi találkozón

Anna halálos beteg, s emlékszel, Titi, mondja nekem, amikor mi voltunk a legjobbak.

Első félévben még a gimnázium tanműhelyében reszelünk, itt kegyetlen szoktatás folyik, a műhely rendje meg a bal-esetveszély elkerülése érdekében két primitív szakoktató kiéli hatalmi mániáit rajtunk, az egész primitív műsort előadva, valamelyikünket elküldik reszelőzsírért vagy kanyarfúróért, és a térdüket csapkodva hahotáznak, pedig minden évfolyammal eljártsszák, legalább tizenöt éve, eldönthetetlen, hogy tanítás vagy kiszúrás folyik, sublerral ellenőrzött tizedmilliméteres pontosságra reszelünk rozsdás vasdarábokat, előtte gondos műszaki rajzon megtervezzük, ilyen vonal- meg olyan vonalvastagság, és a legkisebb rendetlenséget szadista kegyetlenséggel torolják meg, Macinak ezerszer le kell írnia, hogy a tanműhelyben nem fütyörészünk, pedig csak elkezdte kicsit szeretni ezt az egyhangú munkát, nyolcan-tizen írjuk meg, egy füzetoldalra tizenhat-szor fér el.

És visznek bennünket ismerkedési célokkal a vállalathoz, a vasúthoz, ott egy brigádvezető-féle megmutatja a fűtőházat, még ritkaság a gázöngyújtó, neki van, Ausztriából, és élvezi elképedt bámulatunkat, hogy a derékszíja magasságában kattint egyet, és az öles láng tetejéhez érinti a cigaretta végét, megtapsoljuk, a közönségsikerre megismétli a produkciót, a kisebb irodákba egyesével-kettesével osztanak be, lássuk, ott mit dolgoznak, egy hivatalnok-féleire emlékszem, aki egész délelőtt diktál nekem, a teljes munkakörét le kell jegyzetelnem, ki tudhatja, ki fog bele-nézni a füzetembe, első tavasszal Budapest közlekedésével ismerkedünk, egyhetes osztálykirándulás, a Római parton lakunk faházakban, nagyon hideg van, Kabossal kacsázunk a Duna vizén, és egy éjjel, megbeszéljük a lányokkal, hogy amikor mindenki elaludt, akkor átszökünk hozzájuk, a tanárok sokáig járőröznek, de mi jusst sem alszunk el, várnak a nők, és az ablakon mászunk be négyen, villanyt kapcsolni nem merünk, nem tudnám fölsorolni, ki volt a nyolc, a lányok vastag melegítőkből, rétegesen öltözve a

takaró alatt, Dán Laci följánlja, hogy felmelegíti bármelyiküket, nevetnek, nevetünk kicsit, üldögélünk a sötétben, és egy kínosan laposodó, fázós fél óra után visszamegyünk a saját lakunkba aludni.

Másodikban, inkább harmadikban, kapjuk Havas gépészmérnököt, energikus, határozott, igazságos, kemény, céltudatos fiatal ember, ilyenek szeretnénk mi is lenni pár év múlva, az egyik tanárnőnek udvarol a gimnáziumban, talán így került ő az állásba, elsőprő lendülettel tanít, beleadja minden energiáját, elvei vannak, józan paraszttésszel a legbonyolultabb műszaki probléma is megoldható, farmerben jár, széles katonai bőrvövel, most fölfedezte magában a rejtett pedagógust, meglátjuk, ha nem is érdekelne valamelyikünket a tantárgya, bele fogunk szeretni, eleinte rajongunk érte, tiszta, világos szabályok, igazságos értékelés, nyílt beszéd, a csalás, puskázás elvi kérdés, és egyszer csak mindenki, kollektíven utáljuk. Egy bohóc. Munkahelyi elfoglaltsága miatt időnként, gyakran át kell helyeznie az óráját, ilyenkor a menyasszonyával üzen, az megpróbálja előrébbhozni, hátrábbtenni, elcserélni az órarendben azt az órát, amelyre a vőlegény ide tud érni, s egyszer a menyasszony eltéveszti az időpontot, ez adja nekünk az ötletet, Góré Józsi majdnem ráment, a legközelebbi alkalommal az utolsó óra után kell ottmaradnunk, senkinek sem tetszik a túlórázás, a tanárnő Góré Józsisal üzeni meg az ukázt, mi szép csendesen, az egész osztály, kisurranunk a gimnázium hátsó kapuján, volt szembesítés, a gépészmérnök példás büntetéshez ragaszkodott, Góré már benne volt a diák-tanácsban, de bizonyára melege volt ott a szőnyeg szélén, a tantestület vagy az igazgató nem ment bele, hogy a vérét vegyék, a gépészmérnök úr pedig a vita egy pontján becsapta a tanári szoba ajtaját, és többé nem láttuk, legalábbis tanári minőségben. Ha hideg fejjel megtorolni akar, és bosszúálló, akkor ottmarad, és megbuktatja, kicsinálja Józsit, utólag gondoltunk csak bele. Talán rendes ember volt.

Utódja egy csendes, túl szerény ember, Kedves tanár úr, talán nem is képes kiereszteni a hangját, amolyan bocsánat hogy élek, még a mozgása is, pedig nagytudású, az ipari vásárról hoz két Audi posztert az osztály dekorálására, ezzel a szívünk közepébe talált, és Botos Lacival hamar szót ért, a szünetekben ketten beszélgetnek, gondolom, készül a go-kart Kabos fejében. A szakmai tárgyakkal nem foglalkozom, egyrészt nem érdekelnek, másrészt már tudom, hogy az életben nem akarok, nem fogok ezzel dolgozni. Másodikban kiírnak egy novella-pályázatot szakközépiskolásoknak, hogy irodalmi eszközökkel közelítsék meg jövőendő hivatásukat, elképzelem, miképpen élnék, úgy emlékszem, ha mégis erre a pályára kéne lépnem, kicsit romantikus, érzelmes írás, a magyartanárnő komolyan veszi, megérezett valamit benne, és stilisztikailag helyre tesszük egy óra alatt a félreérthető mondatokat, megfogalmazásokat (meglepődöm, mennyire jól látja a gondolataimat, s milyen ügyes trükkökkel helyrehozható, korrigálható a romantikus, fellengős szóvirágok zűrzavara, ha arra figyelünk, mit is akartunk itt mondani, ami az olvasó számára nehézséget okozna, arra kell odafigyelni, jó lecke volt), és valamelyik irodában lekopogom az írógépen. Hónapok telnek el, harmadik év vége felé járunk, az igazgatóhelyettes asszony keres, díjat nyertem a pályázaton, mellette az iskolaújság szerkesztői, elitkéim gratulálnak a sikeremhez, és a kezembe nyomnak háromszáz forintnyi könyvutalványt. Volt még egy pályázat, arra már profi módon készültem, a Volán irodában, és tényleg hangulatos, humoros kis írás volt, a Flinstones rajzfilmek modorában leírtam, hogy kezdetben az őseemberek, valami ilyesmit, nemigen szállítmányoztak meg tömegközlekedtek, eszközök híján, mígnem egyikük szerelmes nem lett egy harmadik faluban lakó leányzóba, a nagy távolság leküzdése céljából faragott egy gépkocsit, és a naponta oda-vissza megtett úton szívesen elvitte az emberek küldeményeit, s ezzel föltaálta a darabáru háztól-házig szolgáltatást, és így tovább, bele-nézett az irodában egyik ott dolgozó felnőtt, és, milyen

marhaság ez, végigolvasta, és föl akart világosítani az aktuális és konszenzusos szakmai álláspontról a kérdésben, nem vitatkoztam vele, neki nem volt humorérzéke, hogy lehet a humort elmagyarázni, vaknak a színeket, süketnek a zenét, még egy kollégájának megmutatta, az még savanyúbb alak volt, s oktattak engem, hogyan alakult ki s a többi, úgy elment a kedvem az egésztől, hogy, azt hiszem, be se fejeztem. A bírálóbizottságokban bizonyára még savanyúbb alakok ülnek.

Az olajos műhelygyakorlatokat meg végképp nem szeretem, tudom, hogy ezzel végképp soha nem foglalkozom majd az életben, koszos, mocskos, ragacsos helyek, egyik héten az irodai munkákkal ismerkedünk, ezt szeretem, bár láb alatt vagyunk, ha megengedik, hogy az írógépet kalapáljam, én nem sok vizet zavarok, meg az irodákból haza lehet telefonálni államköltségen, a másik héten műhelygyakorlat, utálok, a szakik valami melóshagyományt követve egyszerűen azzal szórakoznak, hogy minél jobban kiszúrjanak velünk, szoktatnak bennünket a kétkezi munkához, amiben a mérnökök és a tanáraink is partnerek, takarították az udvart, a szemetes műhelyeket, mosatják velünk nagy tartályokban az olajmocskos alkatrészeket, meg kell tanulnunk nem finnyásnak lenni, alulról ismerkedni a fizikai munka világával, hogy becsüljük dolgozó népünk uralkodó rétegét. Ők pontosan tudják, a dolgozó rétegek, hogy nem ők az uralkodók, éppen ezért belőlünk az lesz, arra képeznek, hogy középvezetők legyünk, ezért szívatnak. Engem undorít, hogy az olajos mocskok napokra beleeszi magát a kezembe, és hisztériáznak a vén szakik, nem ha leülök, hanem kényelmes tartással csak nekítámaszkodom a munkapadnak, ez munkahely! Kabos meg itt van elemében, minden rozsdás vasdarabról megmondja, minek az alkatrésze, a mérnökkel lelkesen hajlítgatják az acélcsöveket, s hamarosan ott puffog a kis go-kart a telephely betonján.

(A lány osztálytársak ugyanúgy, munkásruhába öltöznek, s jönnek a mocskos műhelyekbe. Ők számomra elsősorban

nem nők, hanem haverok, mégis, a tízből ötten van valami emlék, kis erotikus játék, csókolózás, és eggyel sem merült föl soha bennem, hogy randizhatnánk, együttjárhatnánk. Tízórai szünet valamelyik mocskos műhelyben, a szakik a hegesztő lángján melegítik kis lábaskáikat, nekünk is megengedik, hogy leüljünk egy ládára a hátuk mögött, kegyesek, a másik műhelyben legutóbb söprűt kaptunk és takarítottunk, míg ők ettek, Annával vagyunk kettesben, utánam következik a névsorban, vállig takarásban vagyunk, nézzük, hogyan esznek, nagy csábító az alkalom, a derekára teszem a kezem, beszélgetünk tovább, lassan csúsztatom fölfelé a kezem, és a markomban a melle. A legjobb az osztályban. Hatalmas élmény, strandon, viháncolás, lányok víz alá buktatása, fojtogatása közben már szereztem ilyen irányú tapasztalatot, de ez az első eset, hogy valaki beleegyezéssel belesimul, beledől. Csak a merev melltartót érzem, meg valami rugalmas tartalmat, inkább az a gyönyörűség, hogy engedi, talán akarja. Másnap nem érti, hogy miért nem közeledem, ő tesz egy bátorítatlan kísérletet... Nekem olyan nő kell, aki elérhetetlen. Neki ugyanez lehetett a gondja, ellenkező előjellel, mennyire legyen elérhetetlen, ha egy fiú közeledik. Ellentmondások legbelül, miközben az egyik lány az osztályból másodikban terhes lett, s távozott közülünk.)

Dolgozatot írtunk a sebességváltó és egyéb autóalkatrészek témaköréből, adalék Kedves tanár úr személyiségéhez, Kabos gyenge jegyet kapott, kiviszi a dolgozatát az asztalhoz, s ha nem is a tankönyvben szereplő szemléleti rajz szerepel a papírján, meg tudja védeni a munkáját, működőképes az övé is, ötössel tér vissza, az enyém ugyanolyan, nem véletlen, az övéről másoltam, Kedves tanár úr közli velem, hogy, sajnos, nem áll módjában az én dolgozatomra is jobbat adni, akkor kicsit szégyellem a pofátlanságom.

Negyedikben végre jelentkezett valaki az álláshirdetésre, közgazdász-gépészmérnök, ettől kezdve szakmai kezekben van a fölkészítésünk. Fabu tanár úr bizonyítani akar, velünk

van a legnehezebb dolga, érettségin ő fog ott ülni a bizottságban, az elmúlt három évhez semmi köze, mégis őt fogja minősíteni az első érettségiző osztálya, s a klasszikus micsodákról alig tudunk valamit, különösen közlekedés-gazdaságtanból elkészerítő a kép, egy jópofa (Kánya nevű) úriember tartotta az óráinkat, és megtanított arra, ami az ő dolga a vállalatnál, tudunk hatékonyságot, raksúlytonna-kilométert számolni, meg ilyeneket, tankönyvünk vagy nem volt, vagy elő nem vettük Kányával. Fabu ránkijesztett, negyedikben már elég komoly emberek voltunk, ő is szigorú jelenség, sovány, szikár, csontos ember, elég idős, egy második házasság igájában két apró gyerekkel, gondolom ezért jött neki jól a szolgálati lakással járó állás. Vaskos, két év tananyagát tárgyaló könyv a közlekedés-gazdaságtan, még ki sem nyitottuk, és befrászoltat bennünket, a két elnök közül az egyik biztos közgazdász lesz az érettségin, a szakszókincs meg a gondolkodásmód elsajátítandó, a harmadikos anyagot be kell hoznunk, aztán állhatunk neki a negyediknek, négy nagy fejezet a harmadikos anyag, mindegyikben négy kisebb fejezet, sűrűn nyomtatott nagyalakú könyv, csak szöveg, minden nagyfejezetből megtanulandó egy alfejezet, darabonként 8-10 oldal, egy hét múlva dolgozat. És a társaságon, az utolsó év elején vagyunk, mindenki elhatározta, hogy volt, ami volt, a negyediket arra kell fordítani, hogy biztonságban leérettségizzünk, végigfut a szorgalom láza. Egy teljes hétvégén mindenki gazdaságtant tanul, kijelöli a maga négy fejezetét, jegyzetel, elhúzódik valami csendes helyre, megkeresik egymást az egyforma fejezetet tanulók, ha valamit nem értenek, csak én vagyok józan, szombaton délután elmegyek strandra, ezek bifláznak, amikor hazaérek, még mindig, vasárnap délelőtt van a szilencium, előveszem én is a könyvet, a későbbiekben tanulandó politikai gazdaságtanhoz tudnám hasonlítani, amikor az éppen aktuális politikai irányelveket össze kell párosítani egy egyébként létező tudomány egzakt alapelveivel, és ahol ütközne a kettő, ott a politikát kell kihozni győztesnek, igazolni az aktuális gyakorlatot. És

sűrű, értelmetlen, ez túlzás, nehezen érthető, kanyargó összetett mondatok. Én is kiválasztom a négy fejezetemet a tartalomjegyzékben olyan elven, hogy melyikről tételezhető föl, hogy érdekelni fog a címe alapján, mintha könyvtárban válogatnék, fogok egy papírt, és mind a négyről leírok gondolatokat, kérdéseket, ötleteket, amelyeknek szerintem benne kell lenni, mielőtt rálapoztam volna, és úgy olvasom végig, hogy ezeket keresem, játékot, élvezetet próbálok facsarni belőle. A négyből kettőben beletrafáltam, tényleg arról szól, amiket én lefirkantottam, és máris érdekes, a másik kettőnél már gondok vannak, nem találom a logikát. Próbálkozom másik kettővel, itt az egyik hasonlóan bejön, és így találom meg a negyediket is, amihez közöm lehet. Ennyi elég nekem, ráment a szilencium, a többiek délután is tanulnak. Megírjuk a dolgozatot, én kaparászok az emlékezetemben, és eleresztem magam, írok egy kisesszét azokra a gondolatokra fölfűzve az egészet, amik magamtól eszembe jutottak, legfeljebb kapok egy középezt, úgy saccolom, a többiek mégis a könyvet reprodukálják. A dolgozat kiosztásakor megdicséri az egész osztályt, látszik a komolyan befektetett munka, és fölfedezett egy tehetséget a közgazdaságtudomány területén, ez volnék én, akinek a dolgozata arról tanúskodik, hogy nem megtanulni, hanem megérteni akarta a tananyagot (megint a hasonló agyberendezkedés, amiről már beszéltem, úgy látszik, az öreg, közgazdász léte, ugyanúgy megütközött a könyvvel, mint én), és onnantól föl vagyok fedezve, mint Amerika, nem is csalódik bennem, mert odafigyelek az óráin, és érthetően elmagyarázza a fogalmakat. Az érettségin egyszerűen bízom abban, hogy történelem és magyar után, én már letettem a névjegyet, nem fognak velem akadémikuskodni, értelmesen mellébeszélek, kicsi félelem azért volt, mert, ezt a felkészülést Tádéra osztottuk, ő dolgozta ki a tételeket, és olyan is volt, amelyik csupa adatból állt, hogy mennyire lóghat le a rakomány a teherautó platójáról, meg milyenek az engedélyek és rendszabályok veszélyes anyagok szállításakor, ha egy ilyenbe

belehúzó, ott nincs mellébeszélés, de eszembe nem jutott megtanulni.

Meghalt Fabu tanár úr, nem sokkal az érettségink után, meg sem tudtam köszönni neki, hogy anyámnak szerzett egy boldog pillanatot, jöttek a ballagásra, kicsit késve érkezhettek, mi már fölsorakozva járunk teremről teremre, vagy már az udvaron vonulunk, Kabossal stoppoltuk Pirit, középen egy lány karol két fiúba, így megyünk hármasával, Piri a legmutatósabb, legmagasabb csaj, jól nézünk ki, amikor ők, anyám, a nővérem és a sógorom, pont a Fabuba ütköztek, tájékozódtak, s kérdezték, hol keressenek, hátha ismer, és mondták a nevemet, s az öreg olyan dicséretet fogalmazott ott a tehetségemről, tudásomról, komolyságomról, amelyet egy anyának egyszer legalább az életben hallania kell. Őszintén mondta.

Magyar

Ez a leghülyébb az egészben. Egy emberöltőn át abból élek, és az a legfontosabb számomra, hogy tudok olvasni. Nem úgy általában, ahogy mindenki, aki megkülönbözteti a húsboltot a szabóságtól a cégtábla betűi alapján, hanem tájékozódni tudok az írott szövegekben, szinte csak ezzel foglalkoztam, embert látok a leírtak mögött, egy gyermekkoron és ifjúságon át erre készültem, ezt gyakoroltam, megértsem, aki mondani akart valamit nekem, s próbáljak én is szólni megérthetően. És alig valamivel az érettségi előtt fedezem föl, hogy ami a szenvedélyem, az érdeklődésem, a mániám, az eladható, értékes, társadalmilag elfogadott munka is lehet. Nekem ez mindvégig két dolog, hogy magyarórán olvasunk valamit, és azt megtárgyaljuk, és az, hogy én a magánérdeklődésem területén elolvasok valamit, erről véleményem van, szeretem vagy elutasítom, további olvasásra késztetéseket kapok vagy újakat keresek, ez a kettő köszönőviszonyban sincs egymással. Amikor éppen indiántörténeteket olvasok szívesen, akkor Vörösmartyról kell életrajzi adatokat tudni, amikor a görög regéket falom, akkor Gárdonyitól Egri csillagok van soron, amit nagyon szerettem két évvel ezelőtt, én korán vagy későn kezembe kerülő könyvek üzenetén gondolkozom elmélyülten, az iskola nem vesz tudomást arról, miért is venne, hogy van egyéni érdeklődés, saját fejlődési vonal.

Pedig vannak jelzések, elsőben vagy másodikban felelek Anyeginból, kényelmetlen helyzet, Rajnai tanárnőnél ki kell állni az osztály elé, helytállni a feleletért, és nagyjából tudom, hogy mit vár el, és egyre kérdez még, akkor elereszttem magam, tetszett az Anyegin, pedig a kötelezők eleve

bukásra vannak ítélve, nincs más választás, beszélek a saját érzéseimről, homályosan megfogalmazható eredeti gondolatig jutok Puskinról, és akkora ötést kapok rá, ami kilóg a naplóból, és nem ébreszt föl, vakon olvasom éppen az amerikai keményeket, Hemingwayt, Anne Portert, Shawt és McCullerrst és Mailert, hogy szegény Puskin éppen eltörpül a hagyomány homályában. Nincs kapcsolat a hivatalos vélemények és a magam szórakozása között. Sőt tanulmányt, tankönyvízű szövegeket, elő- és utószókat elvből nem olvasok, nekem ne mondja meg senki, mitől értékes vagy értéktelen valami, majd én eldöntöm. A tekintély tisztelete a szellem területén számomra nem létezik, Ez máig élő gyakorlat, sosem az a munkám, ami a szórakozásom, pedig a kívülállónak úgy tűnhet. Néha, ritkán, összejön, de akkor nem dolgozom, szárnyalok. Azután rendre kiderül, hogy a pillanatnyi szórakozásom a következő életszakasz meghatározó iránya, megélhetése, nem anyagi értelemben, de akkor már megint más érdekel, mindig máshol járok, mint az elvárás. Az olvasás, és minden, ami kiszakaszt a lélekölő mindennapi monotóniából, szórakozásnak minősül, ebben nőttem föl. Első a kötelesség, ez törvény, dolgozni, gyarapodni kell, és apám a könyvekben és az olvasás elhatalmasodott szenvedélyében fölfedezve a legfőbb ellenséget, egy regényt a kályhába hajít, titkolnivaló szenvedéllyé változtatja azt, ami később mégis az életemmé válik, nem volt igaza, de nekem se. Akkor nem is hihettem. Szenvedéllyel olvasok, beteges zárkózottsággal, mámoros magányban, bűnös gyönyörűséggel, egy könyv utolsó oldala fontosabb, mint az étkezés, vagy a pihenés esti órája, amelyben mindenki ellazul, én bebújok a könyv fedele mögé, köztük vagyok, de se látok, se hallok, idegen isteneket imádok, először a család veszi fel a harcot ellenük, azután az iskola, s ha leküzdöttem őket, feladva minden megtartó segítséget, akkor új terepen találom magam, ahol újonc vagyok. Teljesen formátlan az érdeklődésem, hetedikes-nyolcadikos koromban előfizetője vagyok a Lúdas Matyinak, az Élet és Tudománynak, olva-

som a napilapokat, jár a Népszabadság, a Dunántúli Napló meg a Népsport, utóbbi apám kedvenc lapja, de csak a labdarúgás érdekli. Régi, bekötött évfolyamokat olvasok a könyvtárban, mindenféle lapokat, meg Rejtő Jenő és az Üveggyártás titkai, útleírások és Montesquieu Perzsa levelei, Voltaire-t és Rousseau-t és Karinthyt imádom, és bármit, aminek a borítója, címe, szerzője érdekesnek tűnik. És rábízom az emlékezetemre, mit felejt és mit őriz meg, határtalan mocsárvidék a tudásvilágom, kevés tiszta tudással, felnőttek meglepődnek, mi mindenhez hozzá tudok szólni, tipikus keresztretjtvény-műveltség, akkoriban, 13-14 évesen, imádom is, mert meg tudom fejteni, pedig a felnőtt átlagműveltséghez szabják, azután, felnőttként csak a szabadságok idején süllyedek idáig, amikor tényleg nincs mit kezdeni a víz partján, és bízom, hiszek mindvégig abban, hogy mint az egészséges étvágy, amit megkínálnak ezerféle étellel, az érdeklődésem vagyok én magam, és fölépítem, létrehozom a személyiségemet, ha erre az ösztönös belső ízlésre bízom vagy hagyom magam.

Voltak könyvek, amik végigmentek a társaságon, mindenki elolvasta őket, általában én hoztam, dobtam közibük. A Svejket Kabos, Micimackót Kiss Laci, de a Zabhegyezőt én, A zöld íjászt is (angol klasszikus horror, a szerző nevére nem emlékszem), Indul a bakterház, Híd a Kwai folyón, Remarque-tól a Nyugaton a helyzet változatlan, meg a Beatles-story, a kultkönyv.

Lefigyelik, hogy milyen gyorsan lapozok, biztos el sem olvasom rendesen a könyveket, kiválasztanak egy könyvoldalt, amin rengeteg információ van, kezembe nyomják, Kabos méri stopperrel, mennyi idő alatt végzek egy oldalal, úgy emlékszem negyven másodperc körüli az eredmény, és elolvastam mindent, tudok válaszolni a kérdéseikre. Nekik a duplája kell az értő olvasáshoz. A kötelezőket elolvasom, másodikban Gorkijtól az Anya, kibírhatatlanul rossz, nem az eszmével van bajom, az olvasónak nem tetszik, a kolesdirivel megtárgyalom, vele lehet mindenről beszélgetni, egyenrangú módon, még 56-ról is, máig em-

lékszem a megfogalmazására, Gorkij regényében a művészi eszközök nem érik el az ábrázolt eszmék színvonalát. Magyartanár, hivatalosnak tűnő pontos ítélet, talán a Párt is ezt vallja, mégis ez a kötelező olvasmány. A diri osztja aggodalmamat, nem tesz jót a rendszernek, ha ragaszkodunk mindenki által átlátott hazugságokhoz. Máig szeretem az orosz és a szovjet irodalmat, Solohovot, Bulgakovot, Paszternakot (őt magam fedeztem fel magamnak, amikor a könyvesboltban nagyúr módjára dőzsölve elkölthettem a háromszáz forintot, akkora pénz, hogy egy öl könyvvvel alapozódik a személyes könyvtár, az iskolában olvastam a Szerelmi levelező című novelláskötetét, a lányok, megtéveszthette őket a cím, kölcsönkérték, de nem az volt benne, amit vártak, másnap visszahozták).

Működött iskolaújság, a gimnázium elitje hozta össze, talán félévenként egy-két számot, többségükben lányok, főorvos, téeszelnök, tanár szülővel, családi könyvtárral és gyerekszobával a háttérben. Talán be is fogadnának maguk közé, ha kellő alázattal egy rossz verset viszek, vagy egy gyenge novellát, de a létra legaljáról indulni, bekéredzkedni az elitbe, az nem az én műfajom. Paródiát írtam, négy-öt szám után már tisztán láttam az összes modorosságot, irányzatot, törekvést, a személyiségeket, amelyek meg akarnak itt mutatkozni, és pokolian élveztem, Karinthy Így írtok ti-jének modorában, vitriolba mártott tollal, a szerző nevének gúnynévvé változtatásától, irányának túldagasztásáig, mondanom se kell, hogy szolidárisan összezártak, őket tettem nevetségessé, egy tanárnő mondta meg, hogy mindenki elolvasta a szerkesztő bizottságból, és senkinek nincs jó véleménye róla. Amikor harmadikban, év végén megjött a pályadíj, a külső elismerés, utána már hívtak maguk közé, de akkor meg, éppen azért, én nem akartam már köziük tartozni. A legkisebb sikertől és elismeréstől megnő a fejem, ha az kívülről jön, olyantól, aki nem ismer, és csak a mű volt a kezében, ehhez ragaszkodom, de mindig túl is értékelem.

Emlékszem szinte a pillanatra, egy jó kis kézikönyvtár áll a zalaegerszegi megyei könyvtár látogatóinak rendelkezésére, harmadikos lehetek, és valami spanyol vagy portugál író nevére bukkantam egy újságcikkben, és utána kellene nézni, ott egy könyv, a világirodalom története, hátul névmutató, benne van a spanyol is, és elolvasva a róla szóló másfél oldalt, lenyűgözve állok, így is lehet világirodalomról beszélni, humorosan, érdekesen, akkor már megnézem a szerzőt, Szerb Antal, és sorra lapozok az általam ismert szerzőkre, mindről élvezetesen beszél. Természetesen egyvégtében is végigolvasom, kedvet kapok tőle könyvek, szerzők megismerésére, legalább egy évtizedig a hatása alatt vagyok, az egyik jó stílusérzékű vizsgáztatóm az egyetemen megvádol, hogy Szerb Antalból készültem, különben élvezi a feleletem, fogadást ajánlok, mert tudom, hogy nem onnan szedtem, ott más van, csak a stílus és a megközelítés szerbantalos, a tanár visszakozz-t vezényel, én megköszönöm, dicséretnek tekintem, hogy rajtakapott. Megveszem még Németh László Két nemzedékét, abban is könyvekről van mindvégig szó, és fölfedeztem az élvezhető irodalomtudományt. És ekkor szinkronba kerülök a magyartanárnnővel, a tantárggyal.

Az érettségim mégis belefutok a váratlanba, van rá predestinációm, a későbbiekben sokba belerohanok vakon, különösen sikereim csúcsán. Jókait húztam, első után egy nyáron át Jókait olvastam, mindent, napi egy kötet, néhány nagy élmény, és sok csalódás, tanulni akartam tőle, de inkább azt tudtam csak meg, hogy ilyet nem, bár van benne vonzó, tizennyolc-húszévesen rátalálni egy nyelvre, módszerre, stílusra, és azon beszélni a következő hatvanon át, az Aranyember vagy a Fekete gyémántok volt a kötelező olvasmány, arról kell beszélni, és beleszövök egy eredetinek tűnő (vagy olvastam valahol) gondolatot, hogy Jókait nézetei a kialakuló kapitalizmusról rokoníthatók a kispolgári szocialisták gondolkodásával, s erre az egyik elnök lecsap, bizonyára akkor jár a marxistán szakosítóra, kispolgári szocialistákból ő aztán igen jó, és belekérdez, és vitát

provokálna, a tanárnő avatkozik bele jó érzékkel, ismeri a csapdákat, mondja, hogy az elutasító naiv attitűd a közös, Jókai nem tájékozódott erre felé, és én nem a kispolgári szocialistákról beszéltem, hanem a magyar szerzőről, és folytassuk inkább az érdekes felelet meghallgatását. De a túske benne maradt az elnökben.

Volt egy klubalapítási kísérlet, azt hiszem a KISZ-szervezet kezdeményezte, hogy az ifjúság kulturált szórakozása megfelelő sínekre tétessen a gimnáziumban, minden osztályból egy-két képviselő, ez már egy osztálynyi gyerek, összejöttünk egy teremben, a gimi tágabb elitje, tőlünk Góré Józsi meg én. Józsi nagyon ismer, pontosan fölméri az embereket, tudja, miben vagyok jó, van néhány közelebb-kerületi kísérletünk egymás irányába, de sose jön össze, én túlságosan szétszórt, nagyvonalú, cinikus, mindenből viccet csináló intellektuális fürge bohóc vagyok, ő, koránál mindig komolyabb, megfontoltabb, tervező, és terveit végrehajtó megbízhatóság, egy biztos közös, mindketten utáljuk ezt az elitet a származásunk okán, vágyunk közéjük, de meg is vetjük őket, akiknek otthon a polcon ott a Victor Hugo, ezt mi nem pótolhatjuk, idegenként forgunk közöttük, hátránnyal indultunk hozzájuk képest, más a szagunk. Józsi csak annyit mond, szólj hozzá, és ne kíméld őket. A megvásárolt dob meg az erősítő még elő-előkerül a diáktanács ülésein. Valami pokoli formában voltam. Előálltak egy gyenge, politikailag sugalmazott tervezettel, ami teljesen idegen tőlünk, erre nem jönne be egy ember se a klubunkba, az ifjúság táncolni, zenélni, ismerkedni, szórakozni akar. Csend és feszengő illemtudás a fölolvasás után, ki kezdje, és mit lehet erre mondani? Jelentkezem hozzászólásra, amikor már az is elhangzott, hogy akkor most az szóljon hozzá, aki másodiknak akart beszélni. És előszedve a retorika kézhez álló demagóg eszközeit, humoros vagyok annyira, hogy a második mondatom után már mindenki hangosan nyerít, nincs nehéz dolgom, csupán szétszedem a tervezetet, fölvázolom minden irányban eltúlozva annak a klubnak a működését, amely megvalósítja ezt az elkép-

zelést, a közös álláspontot mondom, de annyira teleszöve robbanó poénokkal, hogy még az a később politikai pályára lépő karrierista elit, amely már itt megkezdte jövőjének építését, még azok is együtt mulatnak a többiekkel. Utána még védik hivatalból kicsit az álláspontot, de ezzel csak magas labdákat adnak, rendre lecsapom, mindenki úgy távozik, hogy kiválóan szórakozott, én megdicsőülök, az ellenzéknek mindig könnyebb. Meg ott ült Kati a másodikból, neki szólt a műsor, az ő mosolygó figyelme doppingolt. Kifelé már ketten jövünk Fehér Katival, szerelem lett belőle. Kati egyéniség, már versei jelentek meg újságokban, feltűnően, excentrikusan, a divat ellen öltözik, vadakat és örültségeket mond, folyamatosan elképeszti a környezetet, neki legalább kilenc gyereke lesz, érdekből fog férjhezmenni egy gazdag kisiparoshoz, aki megteremtette már a nagy család anyagi alapjait, ha ez nem sikerülne, akkor öngyilkos lesz harmincévesen, mert utána már vén szar mindenki. Két művészlélek egy párban sok, folyton megsértjük egymást, és állandóan meg vagyunk sértődve. Baudelaire-ről kezdek valamit mondani, én harmadikos vagyok, ő másodikos, eszembe jut, hogy harmadikos tananyag, a költőket nem tartom éppen sokra, és miután irodalomórán szóba került, megkerestem a könyvtárban a mámorról szóló írását, ez az aktuális élmény, és közbeszúrom a kérdést óvatlanul, megfeledkezve arról, hogy nem egy másodikosnak, hanem egy költőnek fogom a kezét, ismeri-e Baudelaire-t. Kéz ki az enyémből, emlékezetből elmond egy Baudelaire verset Tóth Árpád fordításában, és faképnél hagy. Utána kibékülünk, levelezünk, a sorok közé jelöletlenül Baudelaire idézeteket rejt, ez a büntetésem, nekem ott a verseskötet a párnám alatt, és meg kell találnom, hol és honnan a citátum.

Odaadom neki életem főművét, egy hosszú novella, a közeli tévéátjátszó antennájának helyre emelésekor baleset történt, egy ember meghalt a torony tetején, úgy, hogy csak másnap fedezték fel, sőt órákig élt még a baleset után, az egész város erről beszélt, a kiváló témát megír-

tam. Romantikus lélek vagyok, éppen Zola naturalizmusának hatása alatt, a novella hol az elmúlás keményen megfestett, vérrel és fájdalommal, szenvedéssel színezett haláltusa-rajza, hol a búcsúzó lélek belső monológja, aki előtt leperreg az élete filmje. Egy borzalom. És voltak még abban a füzetben apró karcolatok, félbehagyott lírai próbálkozások, sebtében lejegyzett ötletek. Írásban kaptam a kritikai véleményt, pedig még csomagolta is, de a kritikai részben olyanokat írt, hogy olvasás közben legurult az ágyról a röhögéstől. A szívemből-lelkemből írt remekművemről ilyet képes volt megfogalmazni. És meglepően jó a véleménye az apróságokról, valahol erre van a tehetségem, ezeket kellene írni. Természetesen megsértődöm, titokban, fájdalmasan. Pedig, amikor megvan a „harmonika”, akkor nagyon értjük egymást. Csak azt kérdezi, mondd Titi, te szűz vagy? Azonnal tudom az egyetlen lehetséges választ: még nem. Kapualjakba, lépcsőházakba, ismeretlen emberek birodalmába járunk csókolózni, isteni, amikor megzavarnak, őszintén, komolyan szeretjük egymást, verset írok neked, rólam, de többet veszekszünk, sértődünk, haragszunk, mint egy Strindberg-dráma rossz házasságba zárt hősei.

Osztálykirándulásról képeslapot küld az Állatkertből, rengeteg állatot láttunk, és eszembe jutottál. A postát mindig kiteszik a naposasztalra, egy nyílt képeslap nem minősül levéltitoknak, már mindenki elolvasta, mire én ebéd után fölfedezem, a fiúk mind ott vannak a zsibongóban, látszólag elfoglaltják magukat, de engem lesnek, és minden irányból fölharsan a röhögés, amikor a kezemben a képeslap, a másik felén egy töprengő majomportré. Ha egy zárt borítékban jön, jó vicc, de így hatalmas, nagyot durranó rossz poén. Nevetségessé tett, ezt nem tudom megbocsátani. Mindenki győzköd, csak egy jó vicc volt, a barátnői megkeresnek, hogy Kati búskomorságba esett, ne legyek már annyira macsó, nem tudok megbocsátani.

Eltelik egy nyári vakáció, hegednek a sebek, és ahogy kezdődik az új tanév, a barátok, barátnők összefognak, részle-

tes intézkedési tervet dolgoznak ki, mert ilyen összeillő pár nem eshet áldozatául egy rosszul elsült viccnek, mert Kati nem tudhatta, hogy sokan elolvassák a nekem szánt képeslapot, és az érzékenységek lehetnek túlkapásai, amit józan fejjel utána megbán az ember. A vége: állunk egymással szemben, őszinte könnyekkel a szemünkben, fiú- és lánybarátok balra elégedetten el, és a parkban olyan szenvedéllyel csókolózunk, hogy magunk is megijedünk tőle, hogy most továbbmehetnék, ha ki akarom használni azt a fölpuhultságot, amit a kezem alatt érzek, amitől zavarba jövök, zavarba jövünk, az menti meg a helyzetet, hogy Kati kijelenti, a fogazatom állapota az eltelt négy hónap alatt nem változott. És felkeressük a régi bizalmas lépcsőházakat, kapubejárókat, nekünk múltunk van, könyveket olvassunk közösen, kitaláljuk egymás gondolatát, óvatosan kerülünk minden olyan kérdést, ami sérthetné, idegesíthetné a másikat, fölmerül bennem, hogy egy életre megtaláltam a társamat, és, kényelmetlen, de elkezdünk unatkozni néha, amikor ketten vagyunk, annyi a megfontolás, és annyi a kímélet egymás iránt, hogy nem mondjuk ki a bántó, sértő gondolatokat. Ő példás elszántsággal alárendeli magát a konvencionális világ törvényének, bámulja és elfogadja a férfiember elsőbbségét, én a nők irányában megnyilvánuló lovaghagyomány tiszteletével és udvariaságával tekintek minden vonására, csak, csak nekünk akkor volt igazán jó, amikor sikerült megsértődni meg kibékülni, kibírhatatlan volt egyébként az is, de a múlt a nosztalgia terepe, ebben élünk. És úgy ér véget, hogy már nem is emlékszem, hogyan maradt abba.

Tesi

Utolsó tornaóra a tanévben, napfényes június, az utolsó hónapot helyettesíti egy ismeretlen tanár, az összes atlétikai szerek kinn vannak az udvaron, mindenki azt csinál, amit akar, én egyedül a magasugró lécnél. Próbálgatom csak a magam kedvére, és senki nem figyel rám, kezdek száztízen, mindegyik magasságon ugrok legalább hármat, méregetem a rohamomat, eleinte csak át kell lépni a lécet, százharminc, száznegyven, simán viszem, innen öt centinént emelem, elsőre sikerül mind, utána sokkal nyugodtabban és lazábban megugrom még kétszer, háromszor, százötven volt eddig a legjobbam, ollózó, lépő technikával ugrom, állítólag a gurulós technikával harminc centit rá lehet tenni, és 68-ban a Fosbury technikával nyerte az olimpiát a kitalálója, ami még rátesz az eredményre, a százötven is elsőre sikerül, innen a saját rekord megdöntése, az új fölállítása a cél, koncentrálok, odafigyelek, nincs ellenfél, csak magammal kell megküzdenem, mindössze öt centi a különbség, a mellkasom magasságában a lécsík, az előzőt simán vittem, többször, nekifutok, és ez is megvan, az új csúcs, még három-négyszer nekimegyek, és mindig leverem, hol a rohamom nem jó, hol távolról rugaszkodom el, egyszer megvolt, mennie kell ezután már, de nem megy. És fölteszem százhatvanra, mielőtt teljesen lelomboz ez a siker után következett sikertelenség, nekifutok, nagy a kihívás, jó a roham, megfelelő közelségben rugaszkodom el, a bal akkora lendül, hogy érzem, húz fölfelé, testem még a lécsík fölött, vízszintesen a levegőben, és tudom: megvan a százhatvan.

Tornatanárból is sok volt, egyiknél hármas voltam, másikonál ötös, úgy négyest kellett volna kapnom mindig. Legnagyobb bánatom, hogy ügyetlen és gyáva vagyok a kezdetektől, ez is egyik oka a messzi iskolaválasztásnak, otthon már beleszorultam egy széttörhetetlen ketrecbe, én vagyok az, aki megtorpan a szekrény előtt, elejti a labdát sorsdöntő helyzetben, és öten-hatan biztos osztálytársak lesznek, ha helyben folytatom, itt, ha belehalok is, ha földöntöm is, akkor sem fogok megtorpanni a szekrény előtt. Amióta az eszemet tudtam, ezzel küszködtem, apám, azt hiszem, szeretett volna egy olyan eleven fiút, mint ő volt valamikor, s lettem egy nyápic, étvágytalan, anyás, meséken csüggő álmodozó, ügyetlen. Beíratlak még iskola előtt különtornára, hogy ügyesedjek, a mellékkereset céljából összegyűjtött gyermekekkel a tornaszakkör nagylányai gyakorlatoznak, a nőcsábász tornatanár közben udvarol a fiatal anyukáknak, dicséri a kölykeiket kilátszó üzekedési szándékokkal, szerettem oda eljárni, titkom is volt, a szabadfoglalkozás idején csak odamentem a rúdhoz, és megmásztam, valami olyan megrendítő élmény volt először, hogy majdnem elengedtem a rudat a plafon magasságában, jóval jóval később olvastam, hogy kisfiúknál a rúd- vagy kötélmászás a teljes szexuális aktus élményét képes kiváltani motorikusan, fogalmam sem volt, mi történik velem, de nem beszéltem róla senkinek, mint a villám vágott végig testemen a kéj, másodszor is fölmászom, azonnal, valami hasonló, de az első intenzitását meg sem közelíti, kicsit később egy harmadik próbálkozás, utána csípő, majdnem fájdalmas érzés a fekete klottnadrág alatt, de minden újabb foglalkozáson, kitapasztaltam a természetét, az első gyönyörűség, ha kivárok, akkor a második is nagyon jó, és, ha elhúzódik a játékos viháncolás, akkor még a harmadikból is kisajtolható az élvezet. A rúd a biztos, a kötél nem megbízható. A testnevelés órák az iskolában a bármikor bekövetkező megszégyenülés színhelyei.

A gimnáziumban, tudásgyár, nem igazán tekintik komoly tantárgynak a testnevelést, az elején kiválogatják az egy-

egy sportágban tehetséget mutatókat, azokkal foglalkoznak, öregbítik az iskola és a tanár hírnevét, a többiek bele-süllyednek a szürke átlagba. Nem volt szükséges összeszo-rítani a fogamat, semmi ambícióm arra, hogy ezen a téren kiemelkedjek, az osztály focicsapatához is több mint kétsze-res létszámból lehet válogatni, nálam lelkesebb és ügye-sebb fiúk sértődnek halálosan, a testnevelés órák, tanártól függően, jó szórakozások vagy büntetőexpedíciók, meg-szólal valaki a sorban, egy kör békaügetés a pálya körül, és a tanárt gyűlöljük, nem azt, aki megszólalt közöttünk, másnap remeg a combunk az izomláztól, ahogy jövünk lefelé a lépcsőn, valamelyik osztálytalálkozó Szikszai, nem emlékszik ránk, talán két félévet tanított, öregemberes eleganciával, régen nyugdíjas, egy másik osztály találkozó-ján vendég, igen, emlékszik ránk, néz az arcunkba, de mi sokkal többet változtunk, elég lehet neki azokra emlékezni, akiből országos bajnok lett, nekem előjön a régi a hangja, és kimondom a szavajárását, ahogy fegyelmez bennünket, ne dödörögj!, és örül harminc év múltán.

Ott gyakorol a közös pályán egy csaj, országos válogatott gátfutó, a kereskedelmibe jár, az újságokban is olvassuk a nevét, komoly ígéret, napi hat-nyolc órát fut, edz, gyako-rol, magányosan, bámuljuk kidolgozott, kicsit túlméretezett combját és farát, minden izom külön játszik rajta, csak ezt építi, elbűvölő, Dán Laci szerint az ilyenekkel nem jó a szex, mert izmaikkal egyszerűen megfogják, fogva tartják a férfit. Szerintem ugyanolyan mánia az övé, mint az, ha valaki tollal órákat a papír előtt tölt, végez valamit, készül egy pillanatra, amikor rá figyel a világ, vagy a verseny-társak eldöntik, mit ér a teljesítménye, a hosszútávfutó magányossága. Évek készülődése egy dicsőséges pillanat-ért. És ha az a pillanat nem sikerül? Borsos a futótehetség közöttünk, egyszer lefutom vele a százat, és hatvannál, mintha állnék, elszáguld mellettem, addig visszatartotta magát.

De nincs a görcs, a dolgok a helyükre kerültek, egy beteg-szabadságos délelőttön Gézával kipróbáljuk a pingpongot.

Egyetlen asztal van a kollégiumban, mindig sorbanállnak a játszani akarók, most csak mi vagyunk, és öt perc után ráérzek a játék ízére, hogy nem csak megütjük az ütővel azt a pattogós labdát, hanem hozzáadunk egy csuklómozdulatot, és az ettől engedelmesen ívben pörög, a magam mozdulatán tanulom meg a fölfelé húzott ütő- és kéztartás hatását a lefelé csapódó labdában, és ezután figyelem a más játékosokat, hogyan állnak, miképpen mozdítják az ütőt, mit lehet eltanulni tőlük, ennyi az egész, és már osztályozom stílus szerint a játékosokat, van a mindenáron győzelemre játszó, elszánt, aki mindent bevet, a Kis Muck például ilyen, vérre menő meccseket képes játszani, és csak arra koncentrál, hogy meglepje az ellenfelet, a hosszú ütésekkel zajló csatában bevet egy rövid, aljas, háló mögé ejtett alig pattogó labdát, és helyből pötyögés közben egy vad indulatú leütést, és van az elegáns játékos, magamat ide sorolom, aki játssza a maga stílusát a játék öröméért, nagy lecsapásokkal és fonák kontrákkal, és bemondja a csuszát, akkor is, ha a meccs múlik ezen, elérhetetlennek tűnő hosszú labdákat visszaad, és a háló előtt pötyögő átcsurgóra nem mozdul rá, nem lenne elegáns ráfeküdni az asztalra egy poénért. Játsszunk az egyetlen, az előttünk álló pillanatnyi poénért mindent bevetve, vagy egy stílust képviselünk, amely képes feladni a rövidtávú örömet, amelyből azért összerakható szorgalmasan a nagy győzelem, vagy stílusunk van, amely hosszú távon számít követőkre, nagyvonalú és átfogó megoldást kínál a nagy meccshez, amelynek mindig kétséges a végeredménye?

Közben mindenből sportot csinálunk, a lépcsőház három emelete kiváló gyakorló pálya, ebéd vagy vacsora után, kettesével szedve a lépcsőfokok, pár másodperc alatt fenn vagyunk a harmadikon, és csak alig lihegünk. És van egy gépiparis fiú, aki egy emeletet képes kézenállásban fölmenni, mindenki bámulja, de cirkuszi mutatványnak tekintjük, semmi haszna.

Talán másodikosok vagyunk, amikor megnyitják a fedett uszodát a városban, ekkor romlik el a kazán a kollégium-

ban, a fűtés ezen a télen ki-kihagyó, meleg víz nagyon ritkán van, ezért heti egyszer-kétszer a strandlátogatásra szó nélkül aláírják a kimenőt a nevelők, uszodába Karesszel járunk, ez vele közös szenvedély. Átússzuk víz alatt a 25 méteres medencét, monoton fordulókkal leúszunk ezer métert, beülünk a szaunába izzadni, az emeleti presszóban eszünk egy Zala-kockát, ez egy csupa krémből komponált cukrászati remekmű, egy kalóriabomba, itt nagyon megéhezik az ember, elolvassunk egy-két újságcikket, a cukrászda asztalán ott hever négy-öt napilap, úszunk még egy hosszút, lecsapatjuk magunkat a forró zuhany alatt, ingyenes hajszárítókkal megszáritkozunk, és, anélkül, hogy hamis nosztalgiák irányába tennék gesztusokat, az egész belefér a diákzseb lehetőségeibe. Lányok is járnak ide, Trézsi mellét megfogom a fürdőruha drótos melltartóján át, érzi, ha tiltakozna, rögtön alábuktatom, ezért könnyörgőre fogja, tudod, Titi, hogy csak akkor jó, ha én is akarom, és én nem akarom, és elengedem, Piri kínálgatik, fojtogassam meg egy kicsit, és értetlen arccal bukkan föl, amikor szó szerint végrehajtom óhaját, nincs mit fogni a mellén, ha többre gondolt, akkor én vagyok a hunyó. Megjelennek még a filmhíradó képein, ők hárman a Herzsivel, tempóznak mellúszásban az átadott új fürdőben a szocializmus eredményeinek dicsőségére. Van még egy kollégista társunk, akivel itt találkoztunk, szegény megállt a növekedésben, sose lesz százhatvan, különben értelmes, szarkasztikus humorú fiú, és megbabonázottan mered Herzsire, ő még ilyen jóalakú nőt nem látott, Herzsiről tudni kell, hogy ő megállt a százötven alatt, de ezen a rövid termeten egy száznyolcvanas nő minden alkatrészei zsúfolódnak dúsan, de nyilvánvaló, neki a magasabb fiúk tetszenek.

Fölszedünk egy csajt Karesszal közösen, egyszerre látjuk meg, ahogy áll a térdigérő vízben, eddig sosem láttuk itt, közepes termet, szőke frizura, és minden a helyén, a fürdőruha nem hazudik, együttesen közelítjük meg, talán én dumálok, de a csaj a Kareszé, egy-két randevú, kölcsönösen csalódnak egymásban, a csaj nagyon komoly nő, az

egyik tanár húga vagy unokahúga a gimiben, védett vad, ráadásul nagyon komoly nő, karmesternek készül. Karesznek hamar kiadja az útját.

És megszólít a lépcsőházban, Júlia, ismerősök vagyunk, tudom, érzem, az a tét, hogy a komoly szerelem, a felelősség beköszönt az életembe, látom azokat, akik úgy udvarolnak már tizenéves korukban, hogy abból életre szóló kapcsolat lesz, itt az esély, nagyon vonzó, és nem kell, ezzel még ráérek, mondok valami vicceset, nevet ő is, és továbbmegyek lefelé a lépcsőn.

Színház

Ilyen tantárgy nincs az órarendben, az angolszász tanrendekben viszont igen, és személyiségformáló hatásában erősen hiszek, mert mi is csináltunk, közösen, színházat, és az utolsó alakításokat rajtunk ez az önkéntesen választott tárgy végezte el. Nem az, hogy sikerünk volt, és kiaknázhattuk volna, ez másodlagos, hanem együtt voltunk egy vállalkozásban, amelyben mindenki beáldozott valamit, és a fölkészülésben, amelyben egymást kellett meggyőzni, hogy mindenkinek részt kell venni, hozzá kell járulni a közös produkcióhoz. És hetekig égtünk egy közös lázban.

Számomra Dán Laci a közösség indikátora, ami mellé ő odaáll, az számíthat az elfogadásra, népszerűsége, és amit ő un, az unalmas a többség számára. A nagypapája időnként meglátogatja itt a kollégiumban, száz-százötven kilométert ledarál az öreg a kismotorjával, hogy egy délutánt együtt tölthessen a kedvenc unokájával, és Laci, a Donzsuán, a csajok balkézzel erotizáló szakértője, a szex beavatottja, az öreggel elmerül egy olyan élményvilágban a szemünk előtt, amibe csak kettejüknek van bejárása. Ettől oly hatalmas emlék nekem, hogy a próbák egyikén, bár a horgászatot még soha nem próbáltam, Laci egy intésére mellette ülök a színpad szélén (sejtem, hogy ő a nagypapa, és én vagyok az unoka), lógatjuk a lábunkat, pantomim mozdulatokkal fölcsalizza a horgot, beveti, és várakozunk. A teljes szereplőgárda, már befejeztük a mai próbát, áll a nézőtéren, és mi, a várakoztatás végső határán is túl, nézzük a mozdulatlan úszót a vízen, unalmas horgászok, várjuk a kapást. És amikor már mindenkiben fölmerül a távozás szándékának egyelőre megformálatlan gondolata,

akkor gyenge jelzések utalnak arra, hogy valami pedzegeti az úszót, bennem tudatosul, hogy egy jól megragadott pillanattal milyen sokáig éberem tartható a figyelem, spontán zajlik minden, és megmozdul az úszó. Laci veszi észre, az izgalom benne jelentkezik, de pillanatok alatt átragad rám, és a közönségre. Megvan a nagy hal, ráakadt a horogra, fárasztani kell, és innen kezdve a mi ügyességünk dönti el a végső kifejeletet, a nagypapa-Laci fárasztja a nagy halat, élettapasztalat kell hozzá, és nem fokozzuk tovább a várakozást, én szákot tartok a kifáradó nagy hal alá, ficáncol rendesen, közös eredmény- és dicsőségjutalomként kiemeljük a vízből a nagy fogást.

Másik próbán, ellenőrző körútjukon bejön Sudár és Csapó, nézik kicsit az ügyködésünket a színpadon, én szerzőként és főrendezőként beleszólok minden mozdulatukba, hogy nem itt kéne állnod, nem nekem mondod, nem is a színpadi partnerednek, hanem a közönségnek, és mindenki jól szórakozik, a két nevelő megfordul, indul az ajtó felé, amikor Tádé kiáltó parancsa vág a hátukba, most már tűnjetek el innen, kishaverek!, mindkettő megfordul, Tádé csak egy jelenetnyit előreugrott a szövegében, mind azonnal hozzá alkalmazkodunk, válasz hangzik a felszólításra, mi csak a darab szövegét mondjuk, de amikor becsukódik mögöttük az ajtó, akkorát röhögünk féktelenül, hogy nekik is hallaniuk kell.

Legalább két hétig ez az életünk, egy ügyes kezű elsős plakátot rajzol nekünk, Játsszunk színházat!, ez a darab címe, az összes szereplő fel van sorolva, és a kor szokásának megfelelően, minden magyar film így kezdődik, az összes művész neve után zárójelben szerepel, milyen díjas, Kossuth-díj, Liszt Ferenc-díj, van nyug-díjas is, sőt Szultán egyenesen Dán László-díjas, én mint szerző-főrendező a Nobel-csontot érdemeltem ki, oda is van rajzolva. És reggel iskolába menet a szöveget, a párbeszédet gyakoroljuk, a Volán műhelyekben glóriákat forrasztanak vastag rézdrótból, délután lepedőkből szabjuk, varrjuk a szentek ruházatát, és este, vacsora után, takarodóig, néha azon is túl,

miénk az ebédlő, a színpadon próbálunk. Mindvégig alkotó a folyamat, mindenki beleszólhat mindenbe, de én vagyok a végső jóváhagyó. Maci az egyik alkalommal föláll a mozi-gép-állványra, hősi pózba mered, parkban játszódik a jelenet, én vagyok a szobor, kiáltja, és feszít a háttérben, mindenki ismeri Vera Muhina alkotását, az összes szovjet film ezzel kezdődik, a munkásférfi és parasztnő magasba nyújtja karját, egyiküknél sarló, másiknál kalapács, mereven néznek a kommunista jövőendő távlataiba, Maci arcán még egy jó buta szobor-arckifejezés, de ez csak közről látszik, gyakoroljuk, próbáljuk a jelenetet, közben Maci elfárad a feszítő kitartásban, és egy villámgyors, de jól előkészített mozdulattal kart cserél. Annyira jó, annyira tetszik mindannyiunknak, hogy benne marad a darabban.

Én írtam a darabot, az ötlet hamar megvolt, ami köré az egész fölépíthető, bevált, és az ókortól napjainkig százezer-szer elpuffogatott helyzetkomikum: férfi női ruhában, és az ebből kifacsarható összes tévedés, félreértés, szexuális utalás, zsigeri alantas poénok és emelkedettebb intellektuális utalások, Arisztophanésztől a Van aki forrón szereti című amerikai filmig. Ennél jóval nehezebb úgy megírni, hogy mindenkinek szerepe legyen benne, mert fontosnak érzem, hogy mind benne legyünk, és senki ne érezze úgy, hogy számára teljesíthetetlen, vagy vállalhatatlan feladatot találtam ki, mindegyiküket külön meg kell nyernem az ügynek, s egyedül Dán Lacinak van színészi tehetsége, a többiek csetlés-botlását erős nevettetéssel, a közönség figyelmének elterelésével kell megoldani. Erősen izgulok, amikor föl kell olvasni a többieknek, ha csak egynek is kifogásai támadnak, akkor vége, nekem megy el a kedvem az egésztől, de végigmulatják a felolvasást, közbeszúrom mindig, itt rád gondoltam, ezt te játszod, és már mind benne vagyunk a végén, mindenki sajátjának érzi a feladatot, lemásolja azonnal a szerepét, és két hétig ez az életünk.

Új nevelőtanár a kollégiumban, mondják, országos híró költő, megnézem a „Szép versek”-ben, ott az arcképe, meg néhány verse, a színdarabom sikere után nagyon komolyan

vesz, felnőtteknek, szinte kollégának tekint. Elkéri a kéziratot, én nem tartom sokra, nélkülünk gyenge poénok sorozata, nemhogy irodalmi érdeklődésre nem méltó, még a rádiókabaré se tudna mit kezdeni vele. Nem jól látom a saját tehetségemet, mindenki így van a magáéval, mondja, ez kísértetiesen egybecseng Kati kritikájával, arrafelé kell próbálkozni, amerre sikerünk van, amit szívesen fogadnak tőlünk. Nagyot, óriásit vitatkozunk, én prófétaszerepre vágyom, mondanivalóm van, komoly és mély művekre készüldöm, ő, sokkal jobban tudja, benne van, hogy a játék a lényege, nem tud meggyőzni, évtizedeknek kell eltelni, mire fölfogom az igazságát. Könyveket ajánl, elolvasom, megbeszéljük. Ha egy kicsit csak belekapaszkodom, vagy elfogadom a segítőkészségét, ott és akkor beléphetek a magyar irodalom nyilvánosságába, de távol áll tőlem az ilyesmi.

A színtársulat gyalogosan vonul iskolába, végszavazunk és fölmondogatjuk a memorizálódó szerepeket, Maci vezényel, túlpörgi kicsit, de mindenki benne van, nem akarunk leégni, tízen-tizenketten megyünk egy vonulásban, Maci hol előttünk van, hol oldalazva halad az éppen beszélő mellett, a harmincoldalas szöveget ő már oda-vissza fújja, neki kevés van, de hálás azért is. Inkább az okoz nehézséget, attól fél mindenki, amikor olyan részek jönnek, ahol a másik szavába kell vágni, vagy egyszerre több szereplőnek ugyanazt egyszerre cselekedni, mozogni. Én kívülről látom az egészet, magamnak egy konferanszié szerepet írtam, ez menni fog, több variánsa forog a fejemben, ahhoz alakítom ott helyben, ahogy a közönség reagál. Ez megy nekem, a színészkedés nem, ugyanúgy, ahogy a focipályán, nem veszem fel a ritmust, elvonja valami a figyelmemet, s úgy elszáll a labda mellettem, hogy észre sem veszem, az előbb még ott elöl gomolygott a nép körülötte. A többiek is ezzel küszködnek, hogy a színpadon, amíg fönn vagyunk, játszani kell, nem csak akkor, amikor szövegem van, hanem az üres időben is az vagyok, akit játszom, és meg kell tervezni, be kell gyakorolni a mozgást, ki hol van az adott

pillanatban, merre lép, ne ütközzön a másikkal, költő nevelőnek ebben volt igaza, ehhez tehetségem van, ezt fejben meg tudom tervezni, el tudom képzelni, meg tudom magyarázni, látom őket, a karaktert is meg a megformálóját is, hogy mire képes, mi ott a jó mozdulat, és el tudok fogadni vagy el tudok vetni egy pillanat alatt bármilyen fölmerülő javaslatot, mert az egészet látom egyben. A favágás részét is élvezik, amikor elfogadtatom velük, hogy ez olyan, mint a szorzótábla, nem elég tudni a szerepet, fejfelé lógatva, vagy a guillotin alatt feküdve, amikor zuhan és a nyakunkon az éles penge, akkor is a nyolcszor hétre beugrik az ötvenhat, mert nem gondolkodunk, hanem automatikusan működünk. És négyszer-ötször legyűrjük egymás után a darabot minden este, én csak pár szóval jelzem, hogy itt arról fogok beszélni, mehet tovább, és rászólnak már a másokra, itt balra lépsz, mert nem tudok elmenni.

Dán Laci a legfőbb szövetségesem, nem azért, mert övé a leghálásabb szerep, van fogalma róla, mi zajlik a lelkekben, mert addig rendben van, hogy itt az ebédlőben bohóckodunk magunkban, kicikizzük, aki még téveszti a szövegét, és már úgy próbálunk, mint egy balettet, nem mindegy hányat lép közben az ember, mindent meg kell jegyezni, de mi lesz akkor, ha itt ül négy-ötszáz ember, akkor is meg tudom-e csinálni. A fiú- és lánykollégium nagy közös estjén mi vagyunk a műsor, utána tánc, buli. És Laci remek pszichológiai érzékkel lefesti nekik a közönséget, egy csomó tahó fog itt ülni, a gépiparisok, meg fehérbugyis csajok, akik mind azon izgulnak, hogy összejön-e nekik valami ma este, mert beszagosítottak, és készen állnak, ha nem bűdös a fiú szája, a fiúk meg mind fogat mostak előtte. Értitek? Az első sorban a tanárok, mögöttük a sok barom, és egy se tudja, hogy nekünk mi a szövegünk, azt csak mi vesszük észre, ha tévesztettünk, és mi mind azon vagyunk, hogy a közönség ne vegyen észre semmit, ha valaki közülünk elrontaná, és ha elkezdenek röhögni, és a bambák az első olyan szóra, amiről a dugás jut eszükbe, elkezdenek

röhögni, és akkor csak lapátolni kell elébük a többit, magabiztosan kell kiállni, a géppuska a mi kezünkben van, rájuk szegezzük..., és el is játssza, odafekszik a színpadon egy képzeletbeli gépfegyver mögé, mellékúszom, adagolom a löszert, és elkezdődik a mészárlás, véres tömeg vonaglik a színpad előtt, mi lövünk, amíg a löszer tart, közben nem lankadó vezérem homlokát többször zsebkendőmmel megtörlöm, László Lászlovics Csapajev elvtársam, rossz hírt kell közölnöm, mondom neki, elfogyott a löszerünk, a géppuska ezt még nem tudja, javában kattog, aztán elhallgat, egyetlen darab sincs, Iván testvérem?, csak néma fejrázás a válasz, akkor hurrááá, és fölpattanunk, és pusztá kézzel rohanunk a világforradalom véres sűrűjébe.

Mindenki élvezi ezeket a játékokat, utána, kicsit bátrabban, még háromszor egymás után lenyomjuk a darabot, mindenki beáll a rendbe, a kezdeti örömködést felváltja a monotónia, mindig ront valaki, úgy jutunk el az előadásig, hogy egyszer sem sikerült minden úgy, ahogy el van tervezve, ahogy szeretnénk.

Mindvégig a négy évben a többségnek van színházbérlete, olcsón ki lehet szabadulni vele a kollégiumból, a lánykollégium lakóit ugyanez az indíték mozgatja, és a színházi előadások közönsége inkább társasági, ismerkedési eseménynek tekinti a megjelenést, mint kulturális áldozatnak, ennek megfelelően a kaposvári színház, amely ebben az időben az ország egyik legjelentősebb drámai kísérleti műhelye, ezekre a tájolásokra operetteket hoz kiöregedett színészekkel, bevált közönségetető darabokat. Elképedve olvasom a Színház című folyóiratban, főszerkesztő Boldizsár Iván, hogy mi folyik Kaposváron, és én semmit nem látok belőle, mert annak más a közönsége. Emlékszem egy Kőszívű ember fiai előadásra, ez a kvintesszenciája a színházi kultúránknak abban az időben, nem biztos, hogy a kaposváriak követték el, de kabaré lett belőle. Kezdődött azzal, hogy az elején, a kőszívű ember haláltusáját végignéző társaság nem tud kimenni a színpadi ajtón, egy próbálkozás, nem nyílik, még egy, akkor sem enged az ajtó, a

gyászos ábrázatot viselő statiszta vállal próbálkozik, mindjárt ledől az egész díszletfal, az ajtó nem nyílik, és ugyanazzal a pátoszos fájdalommal, ami eddig is ráült az ábrázatokra, kioldalognak a kulisszák mögött. Sokat tanultam ekkor a hatás művészetéből. Mert innen kezdve semmi nem működött a darabban, harsány röhögések kísérték a legszomorúbb részeket, és őszinte kétségbeesés uralta a nézőteret, amikor humoros jeleneteket próbáltak eladni nekünk. A csúcspont Haynau jelenete, a vérszagtól ittasult bresciai hiéna értesülvén arról, hogy szolgálata véget ért, mehet balra el, átveszik a történelmi szerepet a Bach-huszárok, mellékesen megmenekülnek a Baradlay-fivérek, mert minden ügyiratra kegyelmet firkant a menesztése által kiváltott lelki mélységben, végül az asztalhoz vágja jegyzetfüzetét, és aki már játszott gyufaskatulyával pöckölős versenyt, az tudja értékelni a véletlen szerepét, ezerből egyszer sikerül, hogy a legkisebb felületén landoljon a föllőtt tárgy, a jegyzetfüzet visszapattan az asztalról, felemelkedik, és megáll a legrövidebb élén. Őszinte, lelkes, elismerő taps kíséri a teljesítményt. Cirkuszban ilyenkor újrázni kell.

Az előadásunk részleteire, párbeszédeire alig emlékszem, a rekonstrukció folyamán az emlékekhez hozzárakom a mai fantáziám, mint amikor várromokat újjáépítenek, s jelzik, meddig eredeti, honnan kezdődik az utókor munkája. Nagyon izgultam, hatalmas lámpaláz, amíg meg nem röhögtetem őket, addig szálnalmas figura vagyok a színpadon, az első mondatok felépített poénja ül, a tanárok az első sorban mosolyognak, hátulról egy erős hang, nem halljuk. Jó, akkor újrakezdem, egy vásári kikiáltó hangjára váltok, és egy rögtönzés, most hallani? Mindenki jól ül? Mindenki jól érzi egymást? Ez máris durran, eleve vegyesen ült be a kétnemű közönség, nem véletlenül, de még a tapogatózó szándékok előtt vagyunk. És még egy válasz a bekiabáló-nak: Biztos, hogy a füled most a legérzékenyebb az érzékszervek közül? És már bármit mondhatok, előszedhetek az előre megfogalmazottak közül, egy mondat, egy nevetés.

Rátérek a szereplők bemutatására, az első színben, lásd Madách, az Úristen a földre látogat szentek társaságában, glóriás karikatúrák, a látvány magában nevetséges, ahogy vonulnak, élen Kabossal, ájtatosan. Még lemenőben oda-súgom nekik, hogy hangosan. És hozsannáznak, és hogy hívják e földet, ahol vagyunk? Landorhegy. Épüljön kápolna itt a szent pillanat emlékére. Előáll Szent Építőipar, téglát vesz elő a zsebéből (akkoriban a 'téglát hord a zsebében' nagyon konkrét, élő jelentésben a mai 'bunkó, lúzer' tartalmat hordozta, annyira, hogy Bakter nem akarta eleinte vállalni.) Valamelyik véletlenül meglöki a fölépült kápolnát (mennyt gyakoroltuk, míg erre együtt tudtak mozogni, ugyanis szinte földrengés támad), a kápolna össze akar dőlni, a Szentlélek avatkozik közbe, két kézzel megállítja a téglá mozgását, még tanakodnak, hogy egy ilyen elrontott épülettel mit is lehetne kezdeni, és megállapodnak abban, hogy fiúkollégiumnak jó lesz.

Én balról be, és a látványra mutatok, majd körbe a teremben, azóta is azt mondják, ezt a kollégiumot a Szentlélek tartja. Szereplők ki, fehér ornátusok, glóriák le, Szent Építőipar visszaszalad a téglájáért, már jöhetnének is vissza, még beszélek, áttérek arra, hogy a diáktanács fog most megjelenni előttünk, akik ezt a kollégiumot valójában irányítják, mert az igazgató meg a nevelőtanárok, legyintés... (Ez attól működik, hogy ott ülnek az első sorban mind, és a határsértésig kell elmenni, annál jobban röhög a közönség, itt Péntek, a költő nevelő, már a térdét csapkodja, dől előre-hátra nevetés közben.) Ahogy jönnek be, egyenként bemutatom őket, leülnek az asztal körül.

Mind erőteljes, túlzott vonásokkal, nyelvhasználattal megjelölt figura, egyik tudákos és rosszul használt idegen szavakkal beszél, másik nőcsábász, és folyton a saját küllemével van elfoglalva, harmadik olyan buta, mint az ökör, negyedik agresszív állat, és mindenkibe bele akar kötni, egyedül Góré Józsi, panaszkodott is nekem, hogy ő csak önmagát játssza, a diáktanács elnöke normális, megbeszéltük, hogy egy stabil figura kell középre, aki összefogja

a jelenetet, különben szétesik a sok marhától, megértette. A nagy helyzet szerint az ellenséges leánykollégiumban valamit főznek ellenünk. Ehhez mindenki hozzászól személyes habitusa alapján, két-három mondatukig kitart a figyelem, de csak elszabadul mindig a kacagás, és a fiúk is nyugodtan játszanak már, ki kell várni mindig a nevetések végét, ezalatt bámulhatják a közönséget, tényleg csak lapátolják elébük a poénokat, ahogy Dán Laci megjósolta. És megszületik a döntés: kémeket kell küldeni a leánykollégiumba, kifürkészni az állapotokat, szándékokat.

Megint én kötöm át a részeket, összeáll egy padból, fűből, szoborból felépített park a színpadon, és közlöm a közönséggel, már látom is a távolból, közeledik a leánykollégiumba kiküldött kém. Kis várakoztatás. És bejön Dán Laci. Azt hittem már a csúcson voltunk az előző jelenettel, a hatás nem fokozható, de Laci elemében van, százszor jobb, mint a próbákon, a közönségtől szárnyakat kap. Előad egy ötperces pantomimet, amelyben egy női ruhába öltözött férfi végre kiszabadul a figyelő szemek fogságából, egyedül van, föllélegzik. A bejövetele már világsiker, tapadó szűk, rövid szoknya, hatalmas focilabda mellek, magas sarkú cipőn billeg, a középhosszú haja elmenne női frizurának, és sok, kurvásan sok smink. Nagyon hihetően meg van csinálva, az utcán utánafordulnánk, mert inkább jó nő, mint beöltözött férfi első pillantásra, és ehhez társulnak azok a mozdulatok, amiket nem lehet tanulni, a színpadra bejövet még túsarkakon egyensúlyozó feszes nő, megy egy kört far-riszálással, a derék apró vonaglásaival, az egész nőstényi fegyvertárt fölvonultató profi mozgással, s ahogy eltűnik a külvilág szeme elől a parkban, úgy alakul férfivá, megigazítja a kényelmetlen melleit, és leül férfiasan tárt combokkal, majdnem a tökélet is megvakarja, aztán mégse, összekacsint a közönséggel a félbehagyott mozdulat fölött. Öt percig övé a színpad, akármit csinál, a közönség abba se hagyja a nevetést. Jön a parkban a nőcsábász, Karesz, az a típus, amelyik beindul attól, hogy magányos nőt lát, kis zsebtükörből hajigazítás, imponáló póz, és leül ő is a

padra. Laci az elmúlt öt percben visszanyerte férfiúi valóját, megfeledkezett arról, hogy női ruhában van, és a közeledési szándékból azt olvassa ki, egy buzeráns akar vele itt kapcsolatba lépni... Egy csendesebb pillanatban a Maci-hősszobor kicseréli magasba nyújtott öklét.

Utolsó jelenet, a kiküldött kém visszatér a kollégiumba, a közönség is fárad, de ez már örömjáték, a diáktanács a színpadon, nőcsábász figura nem tud mit kezdeni az álruhás nővel, folyton elindul benne a csábító hím, rossz híreket hozott a spion (Lizisztraté), a lányok a teljes kiéheztetés fegyverét választották, semmiféle szexről nem lehet szó, ameddig a háborús helyzet fennáll. És itt megint ki lehet tartani a pillanatot, arról se?, kérdezi az egyik, és nem tudni mire céloz a mozdulattal, de a közönség kacag, és azt se?, fejrázás. Teljes kapitulációt, megalázó könyörgést hajlandóak csak elfogadni. Természetesen kapitulálunk, föltartott kézzel jön előre mindenki a színpad széléig. Dán Laci még a női felszerelésben megjelenik mögöttünk, összekacsint a közönséggel, és hátukba tartja a képzeletbeli géppuskát... Ez nem is volt beleírva.

A szerzőről:

Krebsz János 1954-ben született, magyar-országi szakos általános iskolai tanári, magyar nyelv és irodalom szakos, valamint filozófia szakos középiskolai tanári diplomával rendelkezik. Pályafutását általános iskolai tanárként kezdte, 1986-1993-ig gimnáziumi tanár. 1993-ban a Regionális Oktatási Központ munkatársa, 1994-től a Baranya Megyei Önkormányzat Pedagógiai Intézetében dolgozott, 1995-1999-ig a Nemzetközi Hungarológiai Központ alkalmazásában a Bukaresti Egyetem Hungarológiai Tanszékén lektori munkát végzett. 1999-től 2001-ig a Baranyai Pedagógiai Szolgálatok Központja munkatársa, 2001-től 2006-ig ismételtén a Bukaresti Egyetem lektor. Jelenleg oktatási szakértőként dolgozik Baranya megyében. 2009-ben **Csángóföldi utazás** című szociológiai riportkötetét a csíkszeredai Pallas-Akadémia Könyvkiadó adta ki népszerű *Utak, tájak, emberek* c. sorozatában. A Magyar Elektronikus Könyvtárból letölthető **Igazi Péhowovard** (<http://mek.oszk.hu/10200/10200>) c. satirikus regénye, továbbá a **Nyolckampó** (<http://mek.oszk.hu/10400/10425>) c. regénye.